אלומות-שמרית
קיבוצניק מוצר עבורך
כיריים לחבה אחת
הנחה 10%
רח' הבנאי 22, ת.ד. 1723
טל. 03-808869, חולון

הדף הירוק

טרוינר איתן
* דודי קיטור
* מבערי סולר ומזוט
* שרות מבערי וייסהופ
קרית טבעון
רח' העמק 2/ב'
טל. 04-933543

מוסף על המשמר בתנועה הקיבוצית מס' 202 21 באוקטובר 1986 י"ח בתשרי תשמ"ז

"מי אמר, שאם אושי יישאר עוד שנה, זה לא בריא", שואל מזכיר "מילואות". האם תהיה רוטאציה?
ר' בעמ' 8.

בגבעת-ברנר שואלים: איך לא עצרנו, איך נתנו להתדרדר. מדוע לא ראינו את הכתובת.
ר' בעמ' 12.

אל תגורו מאידו של שמיר. בראיון ליוסף חרמוני, מבקש ראש הממשלה החדש להרגיע את החוששים מפניו.
ר' בעמ' 4.

למקרא שיריה של אסיה מרגוליס, קשה להאמין שהיא "עולה חדשה" מרוסיה ושבמקצועה היא מורה למתמטיקה.
ר' בעמ' 2.

סוכות תשמ"ז:
לא רק ארבעה מינים

ראה עמ' 11

שמחת הזורע
ריהוט לאורך זמן

אל תיפול מהכסא!

מערכת פינת אוכל מסידרת הקו-הסקנדינבי המעודן עשויה בשיטה המתקדמת של כיפופי עץ בחום ("כבישה צורתית"). מערכת זו מצטרפת למבחר פינות האוכל היפהפיות לאנשים שמבינים בריהוט. ריהוט אמין - לאורך זמן!

התמתח במיטה בכיף...

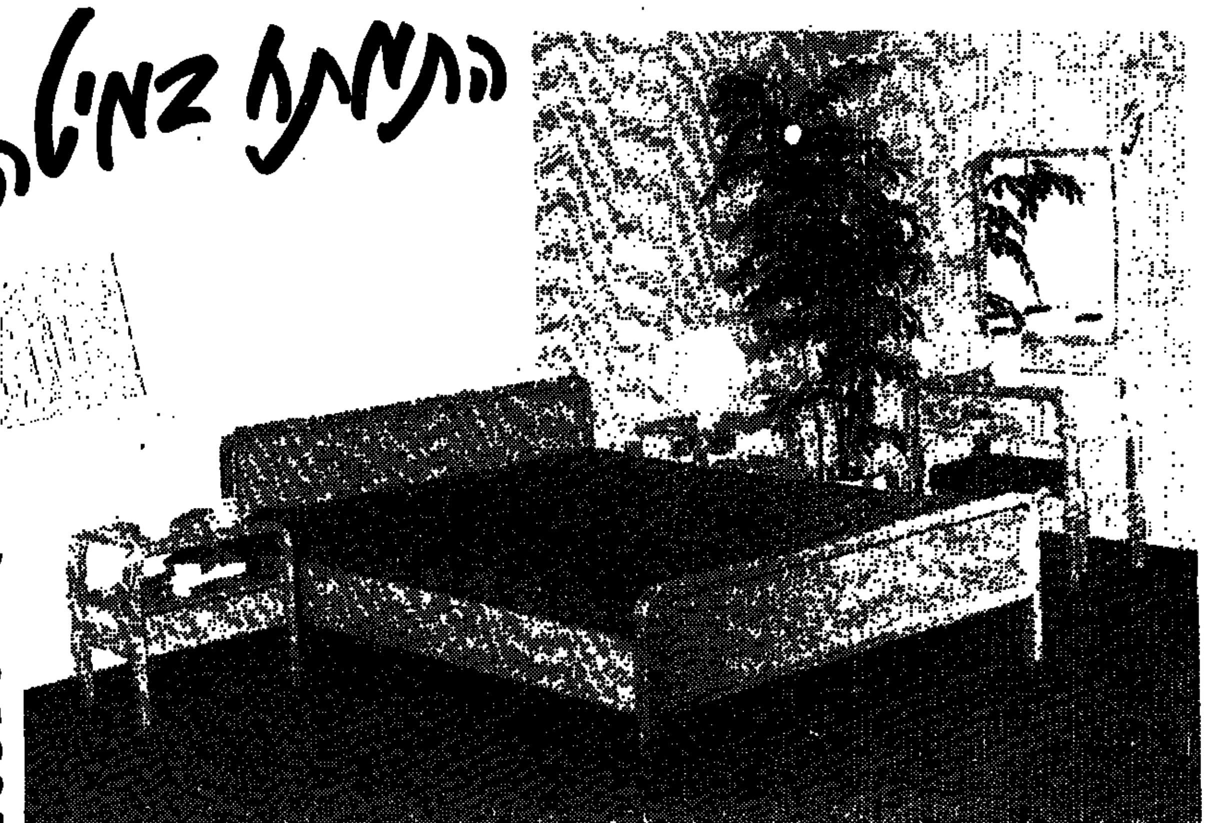

מערכת חדר שינה "אורלי" - המילה האחרונה בעיצוב האסטתי והפונקציונלי של חדרי שינה. עשוי ב"כבישה צורתית". פינות מעוגלות תגמיר נדיר. סידור מיוחד מתחת למזרון. פשוט כיף!

תענוג לארח בסלון...

סלון אציל. עשוי עץ טיק בעיצוב סקנדינבי. ריפוד משתלב באופן נפלא. מקרין אוירה עשירה, תרבותית מאד. עץ מסיבי, תגמיר דקדקני. לארח בסלון שכזה - התענוג כולו שלך!

מה אתה מחכה? תפוס יוזמה. תפוס כסא, תפוס שולחן, תפוס חדר שינה, תפוס סלון, תפוס הנאה!

תל-אביב: לב דיזנגוף, המלך ג'ורג' 73.
רמת-גן: מודיעין 19.
ירושלים: שלומציון המלכה 18.
חנות המפעל: **קיבוץ שמרת.**

חיפה: אלנבי 117.
טבריה: רח' הגליל.
באר-שבע: פסג' רסקו.
חנות המפעל: **קיבוץ הזורע.**

בערבות אסיה

„גופתו של רב טוראי רבינוביץ
הובאה למנוחת עולמים".

גופתו קבלה מנוחה,
גופתו פנתה לאשר חמשה
ומניתה התקבלה בחיוב.
„גופתו של רב טוראי רבינוביץ
הובאה למנוחת עולמים בבית־הקברות הצבאי
של קרית שאול."
אבל אני חושבת שבהתיחסות לגופו של ענין
של רב טוראי רבינוביץ
נוצרת אפליה:
כאשר נפשו חסרת מנוחה
כבר ימים מסורים מנסה להגיע בטרמפים
מלבנון לדירת הוריו בתל־אביב
ולא מצליחה להגיע.

שוב החמצתי. לא אני גיליתי את אסיה מרגוליס. כשהפנו את תשומת לבי לאחד ממוספי הספרות, לשיר הנ"ל, שאמנם אפשר לסווגו כ„שיר מחאה" אבל הוא ראוי לסיווג גבוה יותר, יצאתי בבהילות לבקש פרטים ולהתחקות על עקבות החתומה מטה. כמנהגם של מחפשי אוצרות, צפנתי את הסוד והקפדתי על טישטוש העקבות, והכל לשווא. אריה אהרוני ונתן יונתן מספרית פועלים הקדימו אותי. הם גילו את אסיה והגיעו אליה, לפני.

כל זה התרחש לא מזמן, וכשבוע שעבר הגיש אהרוני לאסיה את שיריה מודפסים בספר חדש („קוים משם", ספרית פועלים). אותו רגע הסמיקו הפנים הילדותיות של המורה למתמטיקה. אחרי־כך נמתחה מלוא קומתה הקטנה כדי לנשק לאהרוני על לחיו, ואמרה: „אילולא הוא, הספר לא היה יוצא. אני בכלל לא חשבתי על ספר ופחדתי מכל הסחר־מכר עם ההוצאה. זה הוא שעודד ודחף אותי".

העורכת: מרים עידדור
עורך משנה: ארנון לפיד
צוות המערכת: עמירם כהן, בתיה שחף, סימה באר, עודד ליפשיץ ואהוד דור
עיצוב גרפי: רחל דביר
מזכירת המערכת: דותי קדוש
צלם המערכת: בועז לניר
מודעות: חיה קטב
המערכת והמנהלה:
רח' חומה ומגדל 2, 67771, ת"א
טלפון: 03-378833
מען למכתבים: שק דואר נעול 61999

תוכן המודעות על אחריות המפרסם בלבד
זכויות הגרפיקה שמורות

אסיה בת־המזל

יש לה מזל, לאסיה מרגוליס. כל הזמן, כל השנים, יש מישהו או משהו, שמעודד ודוחף אותה, שקורא אותה לסדר, שמייצב אותה על הקרקע, שתוחם את גבולות החופש שהיא שוחרת, שמציל אותה מהתמכרות לחוויות וריגושים, שמזכיר לה שעבר תור הילדות ועת להתבגר.

את לילה הראשון בארץ, ב־72', העבירה במרכז קליטה בצפת. בבוקר קמו, כמעט לא ישנו, היא ואחיה, התבוננו מסוחררים על הנוף מסביב, שהיה „משגע, בלתי רגיל, יפה כחלום", והחליטו. הולכים. רגלי! עכשיו! מיד! עד הכנרת! המזל נקרה בדרכם לאחר כמה מאות מטרים של הליכה נמרצת, בדמותו של זקן צפתי. הוא נתן להם מושג־מה על מידות וטווחים במולדת החדשה ואסיה נקראה לסדר וחזרה לבסיסה.

עכשיו, כשהיא מלמדת נערים במוסד החינוכי האזורי מתמטיקה, יוצאת נפשה אליהם. היא רואה כל תו של כאב או מצוקה בפניהם, היא מרגישה כל ריגוש שהם מרגישים וחווה כל חוויה שעוברת עליהם. היא אחת מהם, אחרי הכל. אוי וי, היא אומרת, אילו ידעו מי המורה שלהם... המצב היה יכול להיות חמור יותר, לו לימדה, למשל, ספרות במקום מתמטיקה. אז, היא אומרת, זה היה בכלל נורא. מיד היו מגלים את הילדה שבמורה. מהו שעוצר אותה, איפוא, מלדלג על שולחן המורה ולהצטרף אל כיסאות הנערים, תלמידיה? זה שוב המזל ההוא, שעוצר בעדה. אלה לוח השיעורים ומערכת השעות ובעיקר המחוייבות להצלחת התלמידים בבחינות הבגרות.

המזל הזה הוא גם בעלה, ברוך שילקרוט, אסיר ציון לשעבר, חובב מחשבים, עורך עלון בשפה הרוסית. איש מאופק, חכם ויציב, כנראה, דיו כדי לשמש לאסיה נמל וחוף, מבלי להטריד אותה בהליכות הבית. גם הילדים, אורית ודועי והבן המאומץ והתינוק שברחמה. גם הם התגלמותו של אותו מזל. הם אלה שקושרים אותה לכאן ולעכשיו. הם מציפים אותה אושר כביר, חושפים בפניה רבדי שפה שלא הכירה ומושכים אותה אל צד החיים, שעה שמחלת אמה הזקנה זורעת בה את פחדי האובדן והמוות.

אבל איזה מזל שחרף המזל ההוא, וכל שומרי הסדר ותוחמי הגבולות, העומדים על משמרת נפשה של אסיה, איזה מזל שלא נמצאה לה עדיין מנוחה. „כתיבה זה חוסר מנוחה. ראית פעם כיצד מגיב ילד כשהציור לא הצליח לו? הוא מתרגז וקורע ובועט. הוא נשבר משום שלא ביטא עצמו כמו שרצה. אני לא קורעת ובועטת. אני ממשיכה לחפש ולהעמיק בתוכי, עד שאני מוצאת. אנשים בעולם הולכים ומאבדים את הילד שבתוכם, או, לפחות, אינם קשובים לו מספיק. אני קשובה לו כל הזמן, אני מדברת איתו חופשי".

וכך אומרת אסיה לא רק לבנה המאומץ, שגיוסו הקרוב ממלא אותה דאגה, אלא גם לילד שבנפשה:

שנות נעוריו הנפלאות

בין האז
שאמו כבר הפסיקה לחבקו
לבין העד
שאהובתו לא תתחיל עדין
הוא יעמד לדין.

„הוי, אהובי,
הוי, אהובי שלי."

היכולת לקלל בעברית

כשתיפטר אסיה סופית מן הרי"ש המתגלגלת, הלמ"ד הכבדה ונימוסיה הטובים, לא יוכל עוד איש לשער שלא כאן אלא ברוסיה נולדה (ב־1949) וחיה את רוב שנותיה.

רק 14 שנה בארץ וכבר הספיקה לאבד, הצליחה לאבד, את כל הרוסיזמים. העברית שלה, ככל שהיא טובה ומדוייקת, אינה חפה מביטויי חולין וסלנג („אבל לומר שרכשתי אותה — זו חוצפה"). במפת הארץ שלה כבר אין רק פסגות ושיאים ושדות פרחים, אלא גם שפלות ותהומות ושדות־קרב ושירתה כבר אינה ישראלית פחות מאשר שירתו של עמיחי, למשל. היא אינה מתכחשת להשפעתו על שירתה. אדרבא, היא מכירה לו תודה על שהכיר לה, מבלי שנפגשו מעולם, את השירה העברית החדשה. לזכותו היא זוקפת את הצלחתה בהתנתקות מהשירה הרוסית. „שירה, שהיא סוגרת ומחביאה יותר מאשר חושפת ומגלה. שירה, שהנסיבות אילצו אותה לעסוק בפעלולים ובהסוואת האני העמוק, האמיתי".

עמיחי לא רק חיזק אותה במעבר מקריאת שירה רוסית לקריאת שירה עברית, אלא גם נסך בה אומץ להעז ולכתוב עברית. „גיליתי, שהשירה הרוסית אינה מספקת אותי. אינה משחררת אלא אוטמת, ואינה הכלי המתאים להגיע לרבדים שאני מתאמצת להגיע אליהם בתוכי. עמיחי הדהים אותי בעוצמת המסר ובאמת המסר. השירה שלו משחררת, כנה ואנליטית מאוד, ואני, הרי, מצויה קצת במתמטיקה. אבל העיקר", קובעת אסיה, „העיקר מתחיל ביכולת לקלל. הקללה זה שיחרור. השפה שבה נוח לך לקלל, זו השפה שבה אתה כותב. נורא קל לי לקלל בעברית. אני לא מסוגלת להוציא קללה ברוסית מהפה".

יהי כן.

ובכל זאת — היא נולדה ברוסיה המרכזית, ברוסטוב העתיקה, ועד גיל 20 לא ראתה יהודי בעיניה. אביה, פיזיקאי שבנה את בית המשפחה ושתל סביבו ירקות ונטע עצים במו ידיו, היה איש עקרונות ואנטי קומוניסט. כל ימיו הכשיר את עצמו ואת משפחתו לעלייה ארצה, ולא זכה. הוא לקה בבריאותו ונפטר בגיל צעיר, אבל באסיה השאיר רושם חזק כל־כך, עד שהיום, כשמתעניינים בו, נדמה לה כאילו מתעניינים גם בה, או להיפך.

היהודים שפגשה לראשונה באודסה, לשם עקרה המשפחה אחרי מות האב, השאירו עליה רושם נורא. היא, הלא, גדלה בתרבות הרוסית ואהבה את הרוסים, שהם תמימים, פשוטים, ישרים וגלויי־לב, גאים בארצם ושוחרי חירות, ואילו היהודים, לא, היא לא רוצה לומר שהיו חסרי עקרונות לגמרי, אבל יצר הקיום שלהם היה חזק מן העקרונות, על כל מה שמשתמע מכך. אלמלא השלטונות, שב־67' יצאו במתקפת תעמולה אנטי־ישראלית חריפה מעבר לכל פרופורציה, אלמלא הם אולי היתה ממשיכה להיקרע בין אהבתה לרוסיה, לנופיה ולעמה, לבין צו אביה והמיתוס של עם יהודי גאה בארצו היפה, שהכשירו את הלב מילדות לעלייה. אבל השלטונות — בשנאתם לארץ הקטנה ההיא, שבקושי נראית על המפה, שנלחמת לבדה בשלוש ארצות ערביות גדולות — ביקשו לקלל, ונתפסו כמברכים בעיני היהודים. גם בעיני אסיה.

אחרי משפטי לנינגרד, העסיקה עצמה כמורה בכל מה שיש לו נגיעה לציונות ולישראל. לאו דווקא ליהדות.

היא זוכרת פגישות של חוגים שאספו וצירפו פרט לפרט על הארץ המובטחת, והתמונה שהתקבלה היתה של ים וחול וכמה ישובים של „חומה ומגדל". היא זוכרת פיקניקים של עמיתים לחלום על חוף הים השחור. היא זוכרת אחווה והתלהבות ואמונה ואפילו לא קורטוב של הסתייגות וביקורת. על כן המחיר ששילמה תמורת עלייתה ארצה — הפסד השנה האחרונה, החמישית, בלימוד המתמטיקה באוניברסיטה — נראה לה סביר בהחלט.

הוא נראה עוד יותר מסביר גם לאחר ששולם, ולאחר שקיבלה את התמורה, בבוקר הראשון בארץ, בצפת: „כשנתגלה לי נוף הארץ, כבת אחת התפוצץ כל מטען הרגשות שבמשך שנים מילאו בי פושקין ולרמונטוב באהבה לאדמה ולמולדת. הכתם על המפה הפך פתאום לתמונה צבעונית נהדרת, שונה, מוזרה, זה היה נפלא".

רגע לאחר מכן, כפי שכבר סופר, יצאו אסיה ואחיה ברגל לכנרת.

הסבר אפשרי לנישואין

אסיה מצטערת: „אני מצטערת על כל נער אמיתי שלא זכה לעבור את החוויה של קבלת ארץ במתנה. זוהי חוויה שמלווה את המקבל כצידה לכל החיים. שום דבר לא פגם או הכתים את ההרגשה הזאת בתוכי. תלאות? זה לחוד וזה לחוד. החוויה נשארה. עוצמת המפגש הראשון תישאר בתוכי תמיד. כשהגענו לאולפן לעברית בחצור, שמע

בדגמים חדישים חדישים!
דגלי איכות
מבחר מערכות
HITACHI, JVC, LUXMAN, KENWOOD, ROTEL, YAMAHA, TOSHIBA, ONKYO, MARANTZ...
מבחר רמקולים
ITT, SEAS, WHARFEDELE, JAMO, BOSE, WESTRA, WHD...
★ מעבדת שירות — תיקונים במקום
סטריאו אורי
איתך לאורך שנים!
רח' הרצל 59, חיפה
טל. 671273-4
החנות המקצועית הוותיקה

קנה היום, שלם...
עד 13 תשלומים!!!
לחברי קיבוצים בתנאים מועדפים
מערכות סטריאו מהמעולות בעולם במחיר הזול בארץ אצל איריס
רדיו טייפים ניידים במבחר גדול באיכות מעולה ובעיצוב מרהיב אצל איריס
וידיאו וטלוויזיות מהטובים בעולם במחיר הזול בארץ אצל איריס
איריס מערכת סטריאו
רדיו טייפים ניידים, רמקולים, טלוויזיות, וידיאו וכו' במחירים הזולים בארץ! בואו לבקר ולהתרשם! ת"א, רח' אבן־גבירול 135 (מול חשק"ם) טל' 03-5460879 פתוח בין השעות 9.00-19.00 גם ביום ג' אחה"צ

לאחר העלייה, נוסף זוהר להתלהבות. אם אתה מגיע מתוך חלומות לאגדה, תאר לך איזה בילבול נפלא זה. היה משהו סוריאליסטי במציאות שהגעתי אליה: ראיתי סימני מלחמה, מיקלטים. אבל הם היו מקושטים בסימני חיים, בציורים. ראיתי תיק ששכח חבר על השביל, והוא היה מונח שם עד שבא החבר לקחת. לכל פינה, לכל מראה, היו אינספור משמעויות. כאילו נקלעתי למקום שבו הכל פועל על־פי מערכת חוקים משלו, ועלי מוטל לגלות, צעד אחרי צעד, את ההיגיון הפנימי".

בחצור יצרה אסיה קשרים עמוקים, אבל מקץ שני חודשים עברה לירושלים, לצורך לימודים במכינה. הלאה מזה לא המשיכה. „כל־כך הרבה דברים העסיקו אותי, שהתואר האקדמי לא נחשב כלל", זמן־מה לימדה מתמטיקה בבית־ספר בירושלים, ומתוך בחירה — גם במאה שערים, כדי לעמוד על טיבם של החרדים.

בצד ההוראה, כתבה סיפורים ל„ארצנו", עיתון ברוסית. בעצם, לא סיפורים, כי אם כתבות. „כתבות עם הרבה שירה ואהבה לארץ, שהיו כמו לחם ומים לעולים מרוסיה". באותו עיתון פירסמה גם שירים ברוסית, עד שקיבלה הצעה מאיזו הוצאת ספרים, היא לא יודעת איזו, כי הראש שלה לא היה בהוצאות ספרים, ומיד הפסיקה לכתוב. תחת זאת, הוזמנה ללמד במוסד החינוכי בבית־אלפא, ונענתה בשמחה.

לקראת סוף שנת הלימודים, כשהיתה עסוקה בהכנת תוכנית לכיתות הבוגרות על עולי בריה"מ — הציע לה מישהו להיעזר באסיר ציון שאך הגיע ארצה והיה מאומץ בניר־דוד. אם הוא רוצה לבוא — שיבוא, אמרה אסיה. הוא בא, ואסיה זוכרת כמה הזדעזעה למראה פניו. היא כבר היתה מורגלת לצבעי הארץ, והאסיר, ברוך שילקרוט שמו, היה אפור מישיבה ממושכת בכלא. כעבור עשרה ימים התחתנו. „הסברים? הסברים חסרו אז וחסרים גם היום. אין. הוא פשוט מתאים לי. הוא עסוק בתחומיו, לא מבזבז אף רגע. ברור לי שעצמאותו לא תפריע לי, ולו, כנראה, היה ברור אותו דבר לגבי. איתו אין לי מחוייבות להיות אשה במובן המקובל והבית דואג לעצמו. אבל אנחנו כמעט 10 שנים יחד, ויש לנו שני ילדים מקסימים, עם שמות ישראליים — אז מה עוד נחוץ?"

ברוך, הבעל, הוא גם ראשון הקוראים והנחשב במבקרי שירתה של אסיה. כיוון שהוא איש מחשבים, אינו איש מלים. כשהוא קורא שיר וחיוך רק עולה על שפתיו, חיוך שמוצאו מהקרביים ומהלב ומהכבד ומהריאות — סימן שבסדר, סימן שהשיר העניק לו חוויה חדשה, חוויה גדולה, „חוויית חיים", אומרת אסיה, והילדה שבה צוהלת כמו עברה בחינה גורלית.

אבסורד המלחמה

מכל חברי הגרעין, שהתאמץ להתגבש בנגבה, באמצע שנות ה־80', הגשימו ונותרו בקיבוץ רק אסיה ובעלה. הכישלון מובן לה, משום שמובנת לה דחייתם של עולי בריה"מ מן הקיבוץ, ולא משום הקשר שנוטים למצוא בין הקולחוז לקיבוץ, אלא משום שהקיבוץ תובע רמת אורחות, מעורבות ושותפות גבוהה והכשרה לדמוקרטיה, וכל אלה זרים או חסרים, כמעט לא קיימים, בין עולי רוסיה.

המלחמה, היא אומרת, המלחמה היא שעוררה את המשיכה לארץ, למולדת, את הרצון להשתייך. המלחמה, וגם הפחד להיעלם. אבל המלחמה היא גם שגירשה מכאן רבים מן העולים. „העלייה שלנו הגיעה ערב מלחמת יום כיפור. למלחמה יש משמעות מבהילה ברוסיה, ועדיין תאורטית. כאן היא היתה פתאום מוחשית מאוד. אחי שירת ברמת־הגולן, בקושי ידע עברית, ואמי ידעה היטב שתי מלים: הרוג ופצוע. אצלי המאבק לרכוש את הארץ, להשתרש, להשתייך, פחת, אותו זמן, מול המאבק לקיום עצמו. הרגש עבר מן החוויות הפנימיות אל מלחמת הקיום. אצל רבים מן העולים, נוצר פער בלתי נסבל בין התביעה להתחייב ולתרום, כשעוד לא קיבלו הרבה, ולא מדובר בשיכון או מכונית, אלא בשורשים, בתחושת שייכות. אשר לי, המלחמה לא החלישה את אהבתי לארץ, אבל חיזקה את שנאתי למלחמה. היא גורמת לי להזדעזע מן האבסורדיות שבקיום. בני המאומץ עומד להתגייס בקרוב, ואני רואה את האבסורד הזה בהתגלמותו: מלחמה, מול נער מקסים. זה מפוצץ אותי".

אסיה, שברגיל מדברת בקול שהוא רם אך מעט מלחישה, נשמעת לפתע היטב. כשתירגע, תאמר: „כמו שיש בי המון אהבה, יש בי המון כעס".

יותר מאוחר, מן הסתם, כשיסתלקו הילדים מהבית וישתרר שקט, תאפשר אסיה לרעיון המונח בראשה, גרגיר היא קוראת לו, להתגבש ולעשות דרכו לחוץ. בדרכו ידבקו בו גרגירים נוספים, ואסיה תתרכז בהם ותנסה להבין מאין הגיעו ולמה ומה הם מבקשים לומר לה. מקץ כמה שעות של כתיבה, מחיקה, וריפרוף אינטנסיבי בשלושה מילונים כרסתנים („חצי מחיי אני בתוך מילונים") יפרוץ בצווחה שיר יפהפה אל העולם:

האם

ילדי
דומה לקפוץ צעיר
אשר עוד לא חנך
את בית־העלמין.
את הבנים שנפלו במלחמה,
את החברים שאבדו בתאונות
טומנים במטע
או בפרדס.
בכל מקרה גילם מתאים
ללבלוב אביבי.

כל זה עושה את חייו
של בני
ארכים עד
שואפים לאין סוף
כמו שבר אשר מכנהו קטן מאד.

ומה יש לו באדמה?
נבטים
נבטים
וחיות קטנות, אשר מתות
בחורף בשביל להתעורר באביב?

וזה הזמן הטוב ביותר
לגיוסו לצבא.

ניתוח חייב להיות

השער הראשון בספרה של אסיה מוקדש לבת. השלישי — לאם. הבת והאם, הילד והבוגר, אינו צמד הניגודים היחיד שמתנגש בנפש ובשירים של המשוררת, אבל זה זמן שהוא הדומיננטי והמפרה שביניהם. „אמא חלתה במחלה איומה. שנה וחצי ליוויתי אותה בסבלה ולא ויתרתי, עד שלפני חודשיים אי־אפשר היה עוד, והכנסתי אותה למוסד. מה שגיליתי במהלך מחלתה, ביגר אותי מאוד. אני משכתי את אמא אל החיים יום אחרי יום, ובתוכי כבר היה ילד. נקרעתי בין החיים לבין המוות, ואני שונאת מוות על כל צורותיו ואוהבת את החיים בכל נפשי. אבל לגדל חיים חדשים זה כמו לגדל מוות. כל מה שקשור בחדר אמי, מלא כאב גדול וממושך. יש בי פחד עצום מאובדן אם והמון מרירות שעלי, על בני גילנו, מוטל להיפרד מאמא ואבא. עם זאת, הפחד והמרירות חושפים אותי לתחושות חדשות ועוזרים לי להעמיק ולגלות רבדים נוספים בתוכי. לא, אני לא בוכה. השירים הם הבכי. החיים", אומרת אסיה, ולא ברור אם היא מתלוננת או מברכת, „לא עוברים עלי בשקט. אני מלאה ניגודים ולא יודעת לחיות בקלות. משורר הוא, קודם כל, אדם שחי בעוצמות גדולות ועסוק כל הזמן בצבירת חוויות. רק אחר־כך באה הכתיבה. החוויות שלי, השליליות והחיוביות, תמיד בעלות עוצמה, ותמיד משאירות בתוכי משקע".

משקעו החוויות, לא יאחר לבוא יום הניתוח והחשיפה. את אלה עושה אסיה לפעמים בעזרת שיר ולפעמים בדרך של שיחה טובה. אבל ניתוח חייב להתבצע: „הרופא המנתח, שפותח את הגוף, רק הוא רואה ויודע מה שתוכו. האברים הפנימיים והפינות האפלות, והם דומים אצל כולנו, ותמיד יפים. כדי לרפא את הגוף יש להוציא ממנו גידולים סרטניים. והשאלה אם הם יפים או לא, אינה רלוונטית. צריך להוציא, וזהו. כזה הוא יחסי לחשיפה. אין פינה בתוכי שהיא מיותרת או שאני מתביישת בה. צריך לנתח כדי לרפא, או אני מנתחת ומוציאה. הפתיחות וההיכרות שלי עם עצמי הן כוח. גיליתי את הגידולים הממאירים בתוכי, הכרתי בקשיים שלי, ואינני חוששת מהם. הם אינם מכוערים. זוהי, לדעתי, התחושה של להיות".

שתחווה חוויות בעוצמות גדולות, אסיה, שתפחד, שתכעס, שתקרע, שתתפרץ, ובלבד שתמשיך לכתוב.

ארנון לפיד

מורה למתמטיקה — משוררת — ילדה — אם — אסיה מרגוליס

גיוס משפחות להתיישבות הצעירה
ביום ד' ה־29.10.86 נערוך מרתון טלפוני
לגיוס משפחות להתיישבות הצעירה
כל משפחה המעוניינת לתרום מנסיונה ורצונה הטוב
מוזמנת להתקשר אלינו מהשעה 17.00 עד 23.00
בטלפונים: 03-263334
03-210867
03-250231 — קוים 236, 233, 356, 345, 336
בכל תאריך אחר: 063-64180 — יגאל דגני, שדות־ים
051-95328 — גייזי, נחל עוז
067-55755 — עוזי בן־שלום, דגניה ב'
065-36560 — יעקב שרגא — בית השיטה
להשתמע
מחלקת ההתיישבות — תק"מ

אמנון סאונד אלקטרוניקס בע"מ
רח' בוגרשוב 42 ת"א ● טלפון 03-295620
מבצע מכירות לדגמי ROTEL'86
★ המערכת שזכתה בתואר "BEST BUY" באנגליה
★ תצוגה של מיטב מערכות הסטריאו והרמקולים: ROTEL, JVC, LUXMAN, AKAI, WHARFEDALE, BOSE, ONKYO, MOREL
★ מכירה בהמחאות
★ ייעוץ והדרכה
★ מעבדת שרות צמודה

היה זמן שאהב לקרוא את טבנקין. אין לו שום דבר נגד הקיבוץ ומעולם לא היה לו. „ארץ־ישראל העובדת? — הרי כולנו עובדים." דמויות היסטוריות שהשפיעו — המכבים, בר־כוכבא, נו טוב, ז'בוטינסקי. „אם יוותרו אנשי הפשרה הטריטוריאלית על הפשרה ויתקרבו לדוגלים בנסיגה טוטאלית, אז יבוא קרע, ללא ספק"; „אין להוציא מכלל אפשרות שממשלת האחדות תמשיך מעבר לקדנציה אחת." כל זאת ועוד, בראיון שנתן רה"מ החדש ליוסף חרמוני

רה"מ שמיר: אל תחששו ממני

יצחק שמיר לא נולד לתוך חליפת טוקסידו וצילינדר, גם אם הוא נראה לפות בהם מדי פעם, כמתחייב מתפקידיו. שמיר לא ירש את נעליו ואת בגדיו של בגין. השחור הדרמאטי איננו הצבע שלו. אם מצטייר בגין כמי שגומע באחת כוס קפה שחור, יהיה שמיר לוגם כוס התה, בלגימות־לגימות קטנות, כשהוא מצן את הנוזל בנשיפות קטנות. תה בשקית.

יצחק שמיר, נראה ונשמע כסבא חייכן, נינוח, טוב־לב. אין מושחזות וסרקאזם בדבריו, כשם שהם נעדרי היגדים וניסוחים חותכים, חובקי רעיונות ועולם. אינך חש, כי האיש מאזין למשק־כנפי ההיסטוריה, כדברו. שר החוץ, ראש הממשלה המיועד, מ"מ ראש הממשלה (שתיקן אותי כאשר פניתי אליו בתואר סגן ראש־הממשלה ואמר: „ממלא מקום ראש הממשלה. יש שני סגני רה"מ, אסור לקפח את יצחק נבון ודוד לוי") איננו זורם בשצף, איננו מבקש להמריא.

ביקשנו למקד את הראיון עם שמיר בתנועה הקיבוצית, אלא שמסתבר, שהקיבוץ איננו, תמיד, מושא התעניינות ראשון במעלה בלשכת שר החוץ.

— מה ידוע לך עלינו? האם אתה מעלעל, למשל, בעיתונים של התנועה הקיבוצית?

— בעבר היה לי זמן לכך. אני זוכר את „מבפנים". היה פעם „מבפנים", אותו הייתי קורא מפעם לפעם. טבנקין היה כותב שם.

— נראה, שיש לך מושג מה קורה אצלנו בתנועה הקיבוצית.

— היו זמנים, שאהבתי לקרוא את טבנקין.

— במקומות רבים אתה מתואר, כמי שהשתייך לזרם השמאלי של לח"י. יש בזה משהו?

— לא היה זרם שמאלי בלח"י. האמת היא שלח"י לא רצתה להיות חלק של הרוויזיוניסטים ולא היתה. שאפנו להיות תנועת מחתרת לוחמת נגד הבריטים, שמוצאים בה מקום אנשים בעלי השקפות חברתיות שונות.

אוהב את הפרטיות

— היה איזה שלב בחייך, שחשבת ללכת לקיבוץ?

— לא. מפני שמטבעי אינני עשוי בשביל חיי יום־יום במסגרת קולקטיבית. תמכתי, אמנם, ביוזמת לח"י להקמת קיבוץ של לח"י, נווה־יאיר, מיד לאחר מלחמת העצמאות, אך לא התכוונתי להצטרף אליהם. אישית, לא הייתי יכול לחיות במסגרת כזו, כיוון שאני יותר מדי אוהב את הפרטיות.

— יש לך ידידים בקיבוצים?

— בטח. אנשי לח"י ותיקים, שהם גם חברי קיבוצים, אבל גם אחדים מעבר לקבוצה הזו. בכל אופן, אין לי שום דבר נגד הקיבוץ ככזה ומעולם לא היה לי.

— מה אומרים לך, איך אתה מרגיש עם מושגים כמו „ארץ־ישראל העובדת", „תנועת העבודה", „ארץ־ישראל היפה"?

— „ארץ־ישראל העובדת" זו הגדרה לא מדוייקת. הרי כולנו עובדים... אך אני רואה בזה את מפא"י, מפ"ם, המחנה הזה של התנועה הציונית שדגל בזמנו בארץ־ישראל סוציאליסטית. „ארץ ישראל היפה"? זה דבר אחר. אני שואף לארץ ישראל יפה, אך אינני רואה את זה במסגרות ארגוניות או פוליטיות.

— היית רוצה לראות יותר קיבוצים בארץ ואת הקיבוצניקים כציבור שאחוזו גדול יותר באוכלוסיה?

— לא היה איכפת לי, לו היו הרבה קיבוצים קמים ביהודה ושומרון וברמת־הגולן. הייתי מברך על כך. אבל אינני מעדיף שום צורת התיישבות על פני השנייה.

— במלאות חמש שנים ל„הצהרת בגין" על המיליונרים המתנשאים, היית רוצה לומר משהו על האמירה הזו שלו?

— (במקוטע; במהוסס תחילה, ובתאוצה רק לקראת סוף התשובה): אינני יודע... מתי הוא אמר את זה? כן... אולי, אולי היו גם קיבוצניקים, קיבוצים מבוססים... עשירים, יחסית לישראל. אבל אני לא הייתי רואה ניגודים חברתיים בין הקיבוצניקים לקטגוריות אחרות של האוכלוסיה. הוא התכוון — אם אני מתחיל לחשוב על כך — לפער שבלט בכמה מקומות בין חיי־הרווחה של קיבוצים מסויימים, לבין חיי העוני של עיירות־פיתוח בקירבתם. אני חושב, שאנשי הקיבוצים עצמם ערים, רגישים, לתופעה הזו.

— יש אומרים, שחששות הקיבוצים ממצור כלכלי, שיושת עליהם על־ידי ממשלת הליכוד הראשונה של בגין — היו בין הגורמים שהניעו את הקיבוצים לבורסה, לבלאם ולאפיקי גיוס הון אחרים. האם אתה יכול לומר לקיבוצניקים, שלושים יום לפני היותך ראש ממשלה, „חברה, תרגעו"?

— אני חושב, שהם יודעים את זה בעצמם. הם יודעים שאין להם סיבה, מבחינה חברתית וכלכלית, כמיגזר, לחשוש מהליכוד בכלל וגם ממני.

מעריץ של מאו טסה־טונג

— יש מישהו — איש, קבוצה — בשמאל, שאתה עויין אישית?

— לא תמצא בכלל מישהו, שאני עויין אישית. וודאי שלא בחיים הפוליטיים.

— קל יותר להיות ידיד, לפתח חברויות עם אנשים שדווקא רחוקים מבחינה פוליטית?

— אין לי זמן לכך. אין לי זמן כעת. הידידויות שלי, גם עם אנשים הרחוקים ממני, פוליטית, נולדו עוד לפני היותי שקוע כל־כך בחיים הפוליטיים.

— מה היית מניח לפני ה„איזם", כמבטא או מבטאי השקפתך החברתית? או, מוטב אולי לשאול, האם יש „איזם" אחר, שממנו נובעות עמדותיך בתחומי החברה, המדיניות והביטחון?

— (יורה מיידית): ציונות! אין עד היום דבר שיבוא במקום זה. ועל הציונות להיות משהו אקטואלי, מדליק, מעורר, מחייב.

— כשהיית צעיר...

— מה זה... כבר אינני צעיר?...

— כשהיית עוד יותר צעיר... חשבת על עצמך במונחים של שליחות, בהקשר של הנהגה?

— טוב, חשבתי על עצמי כנושא שליחות. אבל אף פעם לא זיהיתי את עצמי עם הנהגה דווקא.

— מהי הדמות ההיסטורית היהודית, שקסמה לך בהיותך ילד או נער? היתה גם איזו דמות בת התקופה שהשפיעה עליך בנער?

— דמות היסטורית — כן: המכבים, בר־כוכבא. ודמות בת־ימינו? נו, טוב — ז'בוטינסקי (והוא מוסיף, מבלי שנשאל) — ובגויים, בגויים הערצתי את מאו־טסה־טונג.

— אחרי הקמת סין העממית?

— זה היה מאוחר, לא כשהייתי נער, כמובן. דווקא בארץ קראתי הרבה מאוד על סין.

— מה תרמה ממשלת־האחדות ליחסים בין הזרם שהתק"ם משתייך אליו, לזרם שאתה בראשו?

— המציאות של שיתוף פעולה, ישיבה בממשלה אחת, קיום־יחד פוליטי, זה מחייב ריסון, ביקורת, מחייב איפוק; זה תורם הרבה לאווירה של יתר־אחדות, פחות פלגנות; זה ממתן את העימותים המפלגתיים. ממשלת האחדות הלאומית מיתנה עימותים רבים.

— איך אתה רואה שיתוף פעולה בעתיד של האסכולה המדינית, החברתית, אולי אפילו התרבותית של הליכוד עם האסכולה של המערך? האם יש כיום בישראל שתי אסכולות חברתיות ותרבותיות?

— אפשר לומר, שיש שתי אסכולות. (שמיר נשמע לעיתים החלטי ותקיף. הפעם היו"ד של „יש" נחתכת חרות, בתקיפות, על־ידי השי"ן. הוא מרצין וגוחן קדימה, חורג מתנוחתו הנינוחה, מתיר את אצבעות ידיו הארוגות זו בזו ומתווה קווי הדגש בידיו): יש אסכולות כאלה, אף כי אולי לא מוגדרות במידה מספקת. אולי ממשלת האחדות בולמת במידה מסויימת את התפתחות הניתוק וההיפרדות המוחלטים. אם יימשך הקיום יחד, זה יכול להשפיע על ההתפתחויות הפוליטיות בארץ.

„מגורים משותפים"

— אתה רואה כסביר ורצוי, שיימשך הקיום הפוליטי יחד?

— זה תלוי בתנאים שיהיו קיימים בארץ. אני, אישית, מעדיף בכלל אחדות. אני חסיד של אחדות לאומית, גם אם היא גורמת פה ושם נזקים. לא אהבתי פילוגים. אם כי יש אנשים מומחים במדעי המדינה ובפרקטיקה המדינית, הרואים בהם ברכה. הציבור ברובו, בלי ספק, מעדיף את צורת השלטון הזאת של דו־קיום בין שני המחנות הראשיים. התופעה הזו קיימת גם במקומות אחרים, ראינו אותה גם בצרפת בזמן האחרון. מיטראן הסביר לי, שהוא רואה בכך עובדה פוליטית. הציבור בצרפת, אמר לי מיטראן, מתייחס ביתר אמון לממשלת ה„קו האביטאסיון", כך הם קוראים לכך, „מגורים משותפים", כאשר הכוונה היא לשותפות בשלטון.

אין להניח, שממשלת־אחדות תיהפך אצלנו למשטר של קבע, אך אין להוציא מכלל אפשרות שזה יכול להימשך יותר מקדנציה אחת. בעיקר — אם לא יחולו תמורות מדיניות בעלות משמעות. זאת אומרת, אם לא תופיע בעתיד הקרוב הצעה ערבית לפתרון מדיני שתתקבל על דעת „העבודה"

— יכולה ממשלה כזאת להאריך ימים. ואפשרות כזו, שהצעה ערבית תספק את אנשי הפשרה הטריטוריאלית, לא נראית באופק. אלא אם יוותרו אנשי הפשרה הטריטוריאלית על הפשרה ויתקרבו לדוגלים בנסיגה טוטאלית. גם זה יכול להיות. ואז יבוא הקרע. אז יבוא קרע, ללא ספק. (ואת המשפט האחרון משגר שמיר בנחרצות, במהירות, תוך חריגה מהדיבור האיטי, הכמו־מהורהר).

— כלומר, היית מעוניין שלא יימצא מודוס־ויוונדי בין „העבודה" וההצעות הערביות, גם כדי שיימנע קרע בעם?

— הייתי אומר, שהאינטרס הלאומי הכללי חשוב יותר מהאינטרס הפוליטי. ואני אובייקטיבית, הייתי אומר, שאם הערבים, איזה שהוא גורם ערבי, יביא הצעה שתספק את עמדתם הנוכחית של אנשי „העבודה", אני אראה בכך התקדמות חיובית. גם אם לא אקבל את ההצעה הזו. אני אראה בזה תמורה חיובית ביחס הערבים לעובדת הקיום של ישראל באיזור. עד עתה הסיכויים לכך קלושים.

— שלושים יום לפני הרוטאציה — במה אתה רואה את עיקר תפקידך כראש הממשלה?

— שלום עם המדינות השכנות, או התפייסות בין היהודים בישראל? או אולי אין סתירה ביניהם?

— אין סתירה בין השניים. להיפך. יש השלמה: ככל שנהיה יותר מאוחדים בינינו לבין עצמנו, כן יירבו הסיכויים של השלמת השכנים איתנו. הניגודים והפירוד מעודדים את אויבי־השלום מחוץ לישראל.

יוסף חרמוני ■

יוסף חרמוני, כתב „יחד" לשעבר: דחיה שווה אי־פירסום

הראיון שערכתי עם יצחק שמיר בשם מערכת „יחד", התקיים לפני כחודש ומחצה (פיסגת חרמוני־שמיר, לידיעת חובבי המקריות ההיסטורית, נערכה בה בשעה עם מקבילתה החשובה לא פחות, פיסגת פרס־מובארק).

דחיית פרסום הראיון קירבה אותו למועד הרוטאציה, אולם גם מועד הפרסום השני בוטל.

לא היה ויכוח במערכת „יחד", כי אי הפרסום במועד השני פירושו, שהראיון „שרוף" ולא יפורסם, שכן „יחד" אמור היה — עוד לפני שבועיים — לגווע ולהיוולד מחדש במסגרת „דבר", לאחר חודש־חודשיים של היערכות, ברור היה — וכך גם נאמר וסוכם — כי אין טעם בפרסום הראיון עם שמיר במלאות לו חודשיים או שלושה.

לאחר שפורסם דבר גניזת הראיון, טען דובר התק"ם, כי הגניזה היא זמנית „עד לאחר הרוטאציה". מבלי לעסוק יותר מדי בשאלה, מה לדובר התנועה ולעיתון היוצא במסגרתה (שניהם, ככלות הכל, אמורים לייצג צרכים שונים וסותרים של המערכת הקיבוצית. מימסד — עיתונות), אציין כי קביעתו של שלמה לשם, דובר התק"ם, לא נשענה על בסיס עובדתי. הרוטאציה לא הועלתה כרעיוני המערכת, אלא בטיעון בזבות פירסום הראיון עם שמיר עוד לפניה.

הנאמר בראיון — כמו שיתברר לקורא הזהיר — אין בו כדי להכשיל ממשלות ולרטש רוטאציות, ובכל זאת, נאמרים בו דברים שיש בהם עניין, הן בשל חשיבות מסויימת של חלק מהם והן בשל העניין האישי שבחלקן אחר מהם.

נרמה לי, שאני ממלא אחר חובת האתיקה העיתונאית בהתעקשי, כי הראיון יפורסם כעת, ולא כרמי חנוכה (תשמ"ז/מ"ח/מ"ט).

תביעתה של מערכת „יחד" לבעלות על הראיון וזכות פרסומו איבדה כל תוקף מוסרי בעיניי ואתי משסירבה לפרסמו.

אני אומר את הדברים בלא שמחה. יש לי חברים טובים ב„יחד" וחבל שנפרדנו כך. אני מאחל ל„יחד", כי לאחר תקופת ההתגלמות, הוא יוצא לעופף כפרפר: חופשי יותר, עיתון יותר. זה חשוב לתק"ם, כמו לכל גוף הנשען על מימסד צנטרליסטי, שכוחו וסמכויותיו מצטברים ומתכנזים.

יוסי אחימאיר, יועץ לתקשורת של רה"מ החדש: מעשה תמוה!

— שמיר נפגע מאי־פרסום הראיון עמו ב„יחד"?

— הוא היה בארה"ב כשנודע על דחיית הפרסום, וכשהובא לידיעתו, הוא חייך. זה לא היה ברום ראגותיו. עם־זאת, שמיר ייחס חשיבות לראיון ושמח על יוזמת הכתב חרמוני להתראיין לעיתון קיבוצי. הוא ראה בכך עוד אמצעי לקידום רעיון האחדות בעם. רעיון שיקר לליבו במיוחד.

— ומה חושב על הדחייה יועצו לתקשורת?

— אשר לשמיר, תפקידו נגמר לאחר שנתן את הראיון. אני, לעומת זאת, רואה בחומרה את הדחייה או הביטול, וזאת משני טעמים. ראשית הטעם העיתונאי: לא יתכן שעיתון, אפילו מקומון קיבוצי, יבקש ראיון, יטריד אדם עסוק מאוד, והאדם הזה יגלה נכונות, יעשה מאמץ ויתפנה, ואחרי כל זה יקרה מה שיקרה; וישנו גם הטעם הפוליטי: לא מקובל עלי, שעיתון יזמין ראיון ולאחר הכל ייבהל ויחזור בו. אולי משום שדיעותיו של המרואיין אינן לרוחם של העורכים. זה מזכיר לי את תקופת חרמות הנידוי והצנזורה הפוליטית מן העבר. שמיר התכוון לטוב, כלומר, לעשות עוד צעד לקירוב הלבבות, ומה שקרה גרם דווקא נזק לעניין.

— ובהזדמנות זו, התוכל להבטיח לנו, ששמיר בראשות הממשלה לא יצמצם את הישגי קודמו בתפקיד?

— מה שאתה מכנה הישגי פרס, הם הישגי הממשלה כולה, שהוקמה מתוך כורח המציאות, לפרק זמן נתון. הפסנט הוכיח את עצמו ואין לי ספק, שימשיך להוכיח את עצמו גם בשנתיים הבאות. שמיר מחוייב לאותם עקרונות־יסוד שפרס היה מחוייב להם, דהיינו: הבראה כלכלית, עלייה, השתרשות ויישוב בא"י וביטחון.

— לא שכחת את השלום?

— כמובן, השלום בראש ובראשונה. אני יכול להבטיח ששמיר ינקוט את כל היוזמות שיש בהן כדי לקדם את השלום, תוך המשך טיפוח רעיון האחדות בעם.

מערכת „יחד" ביקשה שלא להגיב בנושא. העומדת על כוונתה לפרסם את הראיון מבלי לנקוב במועד.

הרהוט שאתם מחפשים — נמצא אצלנו
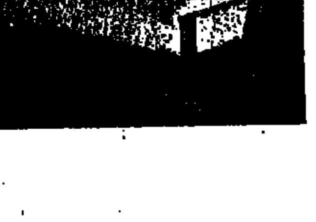
מערכות ישיבה מעץ בוק (אפשרות פתיחה לספה כפולה)
מערכות קיר מעץ אלון מותאמים לצרכיך
מחירים סבירים לתקציבך
אחריות בכתב על כל מוצר
שולחן פינתי חינם על קניה מעל 500 ש"ח

kadoury כדורי

רח' פלורנטין 38
פנת הרצל
טל. 824687
תל־אביב

++++ רמקולים דגמי 1987 במבצע הנחות עד 50% ++++
ווגה, וורפדל, BOSE, J.V.L., גאמו, פירלס, גודמנס, פיליפס ועוד
החלף ישן בחדש!
מבצע 13 תשלומים לרמקולים ולכל מערכות הסטריאו
סטריאו בסיטונות
★ מגבר סוני + פטיפון + רמקולים .... 89.— ש"ח לחודש
★ רסיבר טכניקס + פטיפון + רמקולים .... 119.— ש"ח לחודש
★ סטריאו מצ: מגבר + רדיו + פטיפון + טייפ + רמקולים .... 99.— ש"ח לחודש
★ טייפ שארפ + רסיבר + רמקולים .... 109.— ש"ח לחודש
סטריאו וזיזה, חעליה 62 תל־אביב פתוח מ־10.00 עד 13.00, 16.00 עד 19.00

כל־נוע
מבחר האופניים הגדול ביותר בארץ!
★ אופני ספורט ★ אופני הרים ★ אופני BMX ★ אופניים לנשים ★ נוער ★ ילדים
הגיעו אופני מוטבקאן ספורט
במחירים זולים ובאיכות מעולה
פרולייט, גרנד־ז'ובלי ועוד
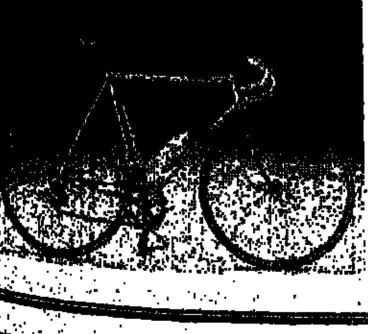
רמת השרון — סוקולוב 37, טל. 03-485613

נפתח!!!
אולם תצוגה
רייט לייט בע"מ
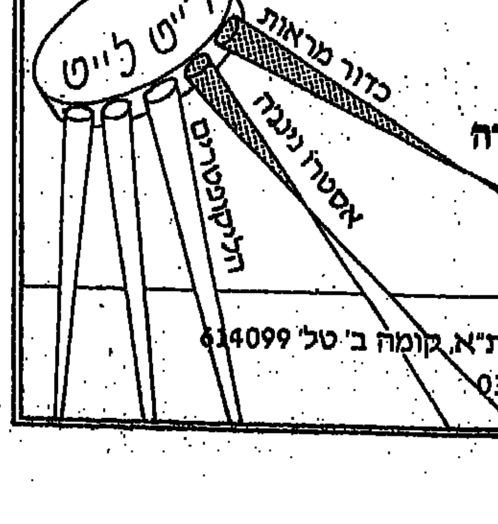

✦ גופי תאורה לדיסקו
✦ מכונות עשן ובלונים
✦ אפקטים חדשניים
✦ שילוט מהפכני זורח באולטרה
✦ פוליקרבונט (טיבולי)
✦ פטנטים לתאורת בית
✦ מחבטי טניס, בדורי־סל
חדר תצוגה: דרך פתח־תקוה 23 ת"א, קומה ב' טל' 614099
מפעל: אורני בע"מ, טל' 03-820625

רוצה לשמוע
סטריאו
מעולה?

TEAC טיאק
רסיבר (2x45W R.M.S), אקולייזר טייפ דק דולבי B+C וזוג רמקולים 1,580 ש"ח
AKAI אקאי
• רסיבר, טייפ וזוג רמקולים 1,490 ש"ח
ROTEL רוטל
• רסיבר, טייפ וזוג רמקולים 1,270 ש"ח
הצעת השבוע!
הגיעו טייפים דק כפולים
טיאק TEAC (מהירות כפולה, דולבי B+C)
רק 820 ש"ח
★ מבחר גדול של מכשירי וידאו, טלויזיות ורדיו טייפים
★ חדש! פטיפוני דיסק לייזר
★ אפשרות ל־12 תשלומים סוקליים שווים לבעלי כרטיס אשראי.
סטריאון
סטריאו זה השטח שלנו!
אבן גבירול 54 ת"א
טל. 03-260602

ארנון לפיד

ירק

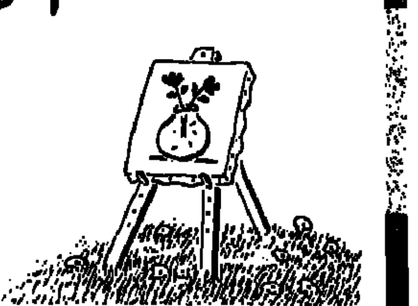

שירות לחקלאי

אני והחצב מבשרים את הסתיו", אמרה אורליה כחן עשוי היטב, וברור היה שלא לכבודנו ולא כו ברגע חרזה את חרוזה. אחר־כך עברה מן החריזה אל משחקי הלשון („החקלאים זורעים ת'שדות ברמעה, אבל אותי הם זורעים ברינה") ומהם אל פסוקי שירה משובשים וחוזר חלילה, וכולם, כפי הנראה, שגורים על פיה לא מהיום.

אורליה, ברונטית גבוהה ומוצקת גפיים, שכבר אינה ילדה (ומעולם לא היתה. עד גיל 19 היתה זכר בעל כורחו, ושמו ארי) וכבר ראתה והרגישה כמה דברים בחייה, מגדירה את מקצועה כחקלאית, משום שמקום עבודתה בשדה (של געש) או בפרדס (של יקום) והאיכרים, והקיבוצניקים בפרט, חביבים עליה במיוחד. חודשים רבים נעדרה החקלאית אורליה מאתר עבודתה, ממשמרת הלילה, ועל כן רבתה פליאתנו כאשר במוצ"ש האחרון, באשמורת אחרונה, שבנו וראינו אותה, עומדת בגפה, בלילה קסום, לבושה לבן במבואות געש. אורליה שמחה, באמת שמחה כשעצרנו לידה, והתרגשה, באמת התרגשה, כשגערנו בה על היעדרותה הממושכת. היתה לה סיבה ויש לה הסבר: כששמעה לפני חודשים רבים על המשבר החמור במושבי לכיש, חשבה שיפה תעשה אם תיסע לשם, לאיזור המצוקה, ותגיש משירותיה למושבניקים המתוסכלים: „לא יותר טוב שיפרקו את הלחץ שלהם אצלי, מאשר אצל האשה?" שאלה, ושוב שמחה כשנענינו בחיוב.

— ומה החזיר אותך עכשיו לשדות געש?

— אני קוראת עיתונים ונמצאת בעניינים, ונראה לי, שהמצב במושבים השתפר, ודווקא בקיבוצים יש הרבה תיסכול ומתח. ומישהו צריך לעזור לגברים להתפרק.

— בשביל מה יש להם נשים, מתנדבות?

— הצחקת אותי. אתה משווה בין מה שיכולה לתת לגבר האשה החוקית, או איזה ילדה טובה מדנמרק, למה שאני יכולה לתת לו?

— מה את יכולה לתת לו?

— אתה מתחיל לחרוג מן הטעם הטוב.

— יש הרבה קיבוצניקים בין לקוחותיך?

— הרגת אותי. אולי חמישים אחוז מהלקוחות שלי, גם של החברות שלי, הם קיבוצניקים. סובארו, פורד טרנזיט, מכנסיים קצרים, סנדלי אצבע, ריח של זיעה, או של אפטר־שייב זול שיש להם שם בחנות, „טבק" ו„אקווה־וולווה".

— ו„ברוט"?

— מי שבא עם „ברוט" אני מיד שולחת אותו לעשות מקלחת.

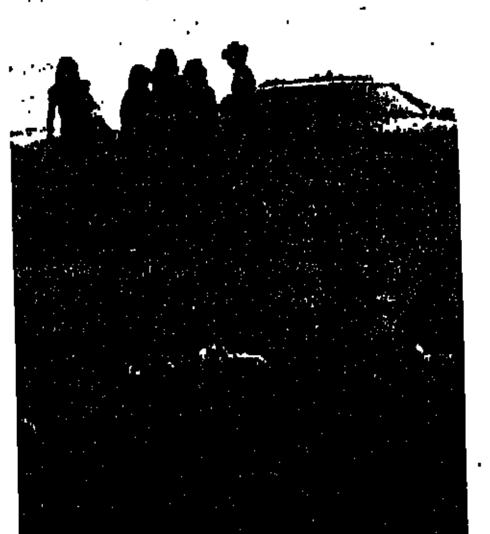

חקלאית אורליה וחברות

— איזה תווי זיהוי נוספים יש לקיבוצניקים?

— הם נורא „אאוט". הבגדים שלהם קצת מצחיקים, אופנת שנות ה־60'. דיברנו על זה פעם, עם החברות שלי, איך זה שהם נתקעו דווקא בשנות ה־60'? אם הם היו נתקעים בשנות ה־50' הם היו היום „אין" לגמרי. הכי מאפיין אותם, שהם מרובעים שווי־צלעות. שום דמיון, שום ניואנסים. מסכנות הנשים שלהן. אם אתי הם כאלה, תאר לך איך הם עם החוקיות, ועוד דבר, הם תמיד נורא ממהרים, ודווקא איתם הייתי נשארת בכיף עוד קצת.

— הנחות את נותנת לקיבוצניקים?

— תראה. התעריפים שלי הרבה יותר נמוכים ממחירי השוק ממילא, כי אני עובדת עם המגזר החקלאי ויודעת מה מצב החקלאים בארץ. אני לא יכולה להרשות לעצמי לרדת מ־50 שקל לחפוז ומאה שקל למשהו יותר ממושך.

— ממושך — כמה זמן זה?

— זה לא הזמן, זה כל הגישה שונה: זה על שמיכה בפרדס, או מתחת לגשרון, והלקוח מקבל גוד־טיים.

— הקיבוצניקים נוהגים בך בנימוס הראוי?

— הם נורא ביישנים ותמימים. לא מעניין אותם מנימוס, אבל הם גם לא ברוטאלים ולא מלוכלכים. החינוך המשותף עשה להם משהו.

— מהפה שלך לאוזן של המחנכים שלנו.

— מצאת לך מחנכים. ראית פעם מחנך שיודע גם משהו על החיים?

פוסט־הרווסטינג

אולי פעם כשעתותינו יהיו בידינו ונפשנו תיעף מרומנטיקה ומדראמה, אולי אז, מדוע לא, נשקע בקריאת הספר „מכונות חקלאיות — עקרונות ושימושים" (340 עמודים, 13 פרקים, מאות נוסחאות, טבלאות, רישומים, דיאגרמות וצילומים), שראה באחרונה אור בהוצאת „מסדה". בשלב זה, מכל מקום, הסתפקנו בקריאת ההקדמה לספר, שכתב עורכו (סגן למחקר ופיתוח של ראש מינהל המחקר החקלאי במשרד החקלאות) ד"ר יקותיאל (קותי) אלפר. ולהלן שאלות שהתעוררו בנו למקרא הדברים, ותשובות שיש בן לקח אבל גם בשורה, שנתן העורך.

— למי עמלת שעה שהחקלאות בארץ הולכת וגוועת?

— החקלאות רחוקה מלגווע, בעולם כולו ובארץ בפרט. אצלנו, מעבר למשמעות הכלכלית, היא קשורה גם בתפיסת פיזור האוכלוסיה, האספקה העצמית ואי־תלות ביבוא ואחזקת שטחי אדמה לא מיושבים, בצורה כלכלית. המשבר שעובר על החקלאות אינו קשור למערכת הייצור בשדה, בה הישגינו מעולים, אלא למבנה הארגוני והניהולי שלה. אם נזכור, שהפיתוח והתיעוש בחקלאות מבוססים בראש וראשונה על היצוא, הרי זה מחייב את החקלאים לפתח מערכות אזוריות וארציות של פוסט־הרווסטינג (= שלאחר קטיף), הרבה יותר יעילות ומתוחכמות מאלה הנדרשות לשוק המקומי. אנחנו נוטים לשכוח שמספר העוסקים בחקלאות הוא במגמת ירידה מתמשכת בכל הארצות (באנגליה הוא עומד על 2.3 אחוזים מהאוכלוסיה, בהולנד 5 אחוזים, בבלגיה 2.5 אחוזים ובצרפת 8 אחוזים) וגם אצלנו הוא ירד והגיע כיום ל־5־6 אחוזים. התהליך הזה, מלבד שגרם מהפיכה חברתית בכל הארצות, גם החליש את האלקטוראט וכוח ההשפעה של החקלאים. ראש ממשלה מסוים הרי אמר בזמנו, אל תתייחסו לחקלאים, כמה הם בסך־הכל באוכלוסיה. וכך, כמו כל מערכות הייצור, נפלה גם החקלאות קורבן לצימצום הסיבסוד הממשלתי. המשבר חריף יותר בישובי הפריפריה ואזורי העימות, שם החקלאות צעירה ומשמשת גם ליעדים שאינם כלכליים טהורים בלבד. החקלאות הוותיקה, במרכז הארץ, סובלת הרבה פחות. בכל מקרה, המשבר וההסתבכות הם בתחומי הניהול והארגון, ולא בשדה עצמו.

— וניהול וארגון נכונים יבטיחו מקום לתוצרתנו בשוקי העולם?

— אכן, שוקי היצוא המסורתיים שלנו מוצפים במוצרי חקלאות מתחרים. יותר מכך, הציפייה שארצות מתפתחות, ככל שרמת החיים בהן תעלה, יצרכו יותר ממוצרי היצוא שלנו, הכזיבה. אדרבא, הסתבר שסין, למשל, לא רק שלא הפכה ליבואנית של כותנה אלא הפכה דווקא ליצואנית רצינית. את העדיפות שלנו בשווקים צריכים לתת האיכות והייחוד של התוצרת, ועיתוי השיווק. אם נצליח לשמור על פער הידע והרמה הטכנולוגית הקיימים לטובתנו, בינינו לבין מתחרינו, נצליח להשיג את המטרה הנכספת, והיא ש־2־3 אחוזים מהאוכלוסיה ייצרו 10־15 אחוזים מהתפוקה הלאומית ו־25־30 אחוז מהיצוא. אם נגיע לזה, יהיה בכך כדי להצדיק את כל השקעותינו בחקלאות, שלא להזכיר כמובן, משמעויות אחרות שיש לחקלאות, ספציפית למדינת ישראל.

— החקלאות הקיבוצית ענתה ביותר על התנאים שהצבת.

— בשנים האחרונות התפלגה החקלאות בארץ לענפים עתירי כוח־אדם במושבים, מצד אחד, ולחקלאות ממוכנת בקיבוצים, מצד שני. אני בעד שהמגמה הזאת תימשך גם להבא, דהיינו, שהראשונים ימשיכו לעסוק בענפים שיש בהם התמחות משפחתית, עתירי עבודה, גמישים מבחינת הקטיף והשיווק, ושמאפשרים הכנסה יפה גם עם מעט מים ומעט אדמה, והקיבוצים ימשיכו ויפתחו את החקלאות המתועשת, כפי שהיא כבר קיימת בתחום בעלי החיים. הקיבוצים גם יצטרכו יותר ויותר לקחת על עצמם, לא רק את שלב הגידול בשדה, אלא גם את שלב העיבוד ופיתוח שימושים נוספים לתוצרת, ואת שלב השיווק. בעיבוד ובשיווק טמון הסוד. ככל שאלה יהיו מפותחים ומגוונים יותר, התמורה שתתקבל תהיה גבוהה יותר. נכון שהסיוע הממלכתי ילך ויקטן וכי על החקלאים יהיה יותר ויותר לקחת על עצמם את המחקר והפיתוח הטכנולוגי, הטיפול והעיבוד של המוצר והשיווק. בקיצור את הכל.

— אתה מנקה את הממשלה מכל אחריות למצבה של החקלאות הישראלית כיום?

— לתנועה הקיבוצית, שנטשה את החקלאות, אין מה לבוא בטענות לממשלה. ואגב, אני מברך על חזרתה של התנועה הקיבוצית בתשובה וחזרתה לחקלאות. בתקופה האחרונה, נכון שאין מדינה, אפילו קפיטאליסטית, שאינה מגינה על חקלאיה על־ידי סיבסוד מבוקר, ונכון שהממשלה היתה צריכה לסייע, כשבארצות היצוא שלנו נפלו המטבעות ונכון גם שחקלאות באזורים קשים ומועדפים מבחינה לאומית, זכאית ליהנות מתמיכה ממלכתית ואפשר גם להוסיף לכף חובה של הממשלה כמה שגיאות חמורות שעשתה, אבל גם לחקלאים עצמם תרומה לא מעטה בגרימת המשבר, ושוב, בעיקר בתחום הניהול והארגון. בחוסר שליטה ובקרה על כספים שהועמדו לרשותם, גם כשכבר היה ברור, שלא יוכלו להחזירם. במושבים התרופפו לחלוטין השליטה והביקורת על יחסי הגומלין בין הפרט לאגודה בכפר, וכן זו לארגוני הקניות, ואילו במגזר הקיבוצי הסתבכו הארגונים הכלכליים, האזוריים והארציים, בפיתוח והשקעות, שלא התאימו לנסיבות והפכו לנטל על מערכת הייצור. קיבוצים בודדים נסחפו להשקעות של מיליונים בחיפושי תעשייה וגררו את קיבוציהם לתהום.

— ועכשיו, בקיצור: מה יושיע את החקלאות הישראלית?

— ובכן, התשתית והבסיס החקלאיים שלנו מוצקים. קידום וטיפוח שלבי הפוסט־הרווסטינג יעשו את כל היתר.

10.34 קומבוין לתפוחי־אדמה, דגם אירומו

מתוך הספר „מכונות חקלאיות". לא מומלץ לנושש

סוף פיטפוט

מתוך כתבה בגיליון „חדשות" של ראש־השנה:

„גבי זהר, חבר קיבוץ עברון, כתב קול ישראל ובעצמו עובד סוציאלי, טוען זה שנים שהתמורות שחלו בחברה הקיבוצית בעשור האחרון מהוות קרקע נוחה לאלימות. ,הרצח בגבעת ברנר', הוא אומר, ,היה אמנם חריג ויוצא דופן, אבל צפוי ולא מפתיע'. זהר מציין שתי סיבות עיקריות, שבגללן אפילו רצח אינו בלתי־אפשרי בקיבוץ. הראשונה קשורה בהשפעתם של המתנדבים בחו"ל על צעירי הקיבוץ. הביטוי הבולט להשפעה זו - עישון סמים. הסיבה השנייה קשורה במהפכה התקשורתית: טלוויזיה בכל חדר, טלפונים ועיתונות מכל הסוגים. זהר מציין גם את הכמות העצומה של כלי הנשק הנמצאת בקיבוצים. ,כחוק, חבר יסתכסך עם חבר, ריב יהפוך לתגרה, ומשם הדרך לאקדח קצרה. במיוחד כשנוצר תקדים'."

עכשיו לא תוכלו עוד לומר: לא ידענו!

חדשות

אפוקליפסה קיבוצית. האשמה במתנדבים ובתקשורת, כמובן.

דרושים

קיבוצים עם רצון טוב

מעניין: משנת 83', השנה בה פתחו הקיבוצים לראשונה שעריהם בפני אסירים משוחררים, ועד לסוף החודש שעבר, שהו בקיבוצים, לפרקי זמן שונים, 60 אסירים משוחררים. 13 מהם סולקו. אבל 30 משתקמים בקיבוצים, בהם כבר מועמדים לחברות ואפילו חברים. אברהם הופמן, מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר, רואה בסטטיסטיקה הזאת הוכחה להצלחה שיקומית יוצאת מן הכלל, ולא רק בקנה־מידה ישראלי. הופמן, אגב, מלא הערכה לברית התנועה הקיבוצית על תרומתה לרשות, שהוא מנכ"לה, בכוח־אדם (חרות לפיד ומתנדבים), אך, כמו כולם, הוא מניח או משוכנע או מאמין שהקיבוצים מסוגלים ליותר, וכדי לפרט, ישמח לסור למערכת.

— במה נוכל לעזור לאחרים?

— ככה, ישר ולעניין: טוב. עם כל העזרה שאנחנו מקבלים מהתנועה הקיבוצית, אין הקומץ משביע את הארי. דווקא ההצלחה של השיקום בקיבוצים, מגבירה את הביקוש לדרך זו של שיקום. בין האסירים, מתוך כ־1000 אסירים משוחררים, שאני מטפל בשיקומם מדי שנה, 25־30 אחוזים מעוניינים בקיבוץ.

— אילו ברירות אחרות עומדות בפניהם?

— עוד 30־40 אחוזים פונים לישיבות, אחרים אנחנו משכנים עם סטודנטים ואחרים במושבים. יש כמובן גם אסירים משוחררים שאינם יהודים.

— הם אינם נחשבים.

— טעות. חוק הרשות לשיקום האסיר, שנתקבל ב־83', מחייב אותנו לטפל בכל אסיר פלילי, שעבר עבירה בהיותו אזרח המדינה. לכן, את הנוצרים שביניהם אנחנו מסדרים בהוסטל של הכנסייה, ולמוסלמים מסייע הוואקף וכן אגודות ציבוריות שאנחנו מקימים בישובים הערביים עצמם.

— ואיזו מכל שיטות השיקום עדיפה בעיניך?

— לקיבוץ יתרונות גדולים כחברה משקמת. קודם כל, הוא מציע למשתקם גג לראשו ועבודה. אחר־כך הוא מאפשר את ניתוקו מהחברה העבריינית. הניתוק הזה הוא חברתי. הקיבוץ גם מציע לאסיר בילוי קונסטרוקטיבי בשעות הפנאי שלאחר העבודה, ולדבר הזה חשיבות עצומה כשמדובר בצעיר מלא מרץ, מה גם שאנחנו דואגים ששעות הפנאי תהיינה מובנות. ולבסוף — הקיבוץ מעניק לאסיר ערכים.

— ואתה, כאדם דתי, אינך פוסל את הערכים האלה?

— הוויכוחים והתפיסות המנוגדות בחברה הישראלית, אינם רלוואנטיים לשיקום האסיר. אותי לא מדאיג אם האסיר ישתקם במשמח"ע ויהיה נגד יהודה ושומרון, אלא מה יתוסף לו כבן אדם. אני בהחלט חושב, שלקיבוץ יש ערכים, אם כי חבל שאינם ערכי תנועת תורה ועבודה. אם אסיר אינו מעוניין ללכת לישיבה, אשלח אותו ברצון למקום אחר שמייצג ערכים חיוביים בחברה הישראלית. גם אם לא יקשור האסיר את חייו עם הקיבוץ, הרי שבזכות היותו בקיבוץ ישקול צה"ל בחיוב את גיוסו לשירות צבאי, ומכל מקום יקח איתו האסיר מן הקיבוץ צידה חשובה לדרך: קשרים חברתיים, סגנון התנהגות ודיבור שונה, נסיון חיים וידע. אגב, רק מעטים מבין האסירים המשוחררים הם דתיים. עניין החזרה בתשובה בבתי הסוהר נופח מעבר לפרופורציות על־ידי העיתונות.

— ומה תאמר לקיבוצים שניסו לשקם בתוכם אסירים ונפגעו?

— קח קיבוץ כמו דפנה. שם הם נכשלו פעם אחת, אבל בפעם השנייה הצליחו. יתכן שהמיון במקרה הראשון לא נעשה היטב. יתכן שהקיבוץ עוד לא מצא את הדרך. אין ספק, זוהי משימה קשה ביותר ואתגר, שהשגתו מלווה בתיסכולים ובאכזבות. אבל מה הם כל אלה לעומת מקרה שהצליח?

— במחיצתך יכול כל אסיר משוחרר להגיע לקיבוץ?

— לא, רק כאלה שהוכיחו רצון לעבוד ולהשתקם. לאלה אני רוצה להרחיב את הסדק הצר ולפתוח בפניהם את דלתות הקיבוץ. מי שעברו עבירות חמורות, כמו סמים, אונס, זנות, אינם מועמדים לשיקום בקיבוץ.

— לאן נשלח, ם אלה?

— זו באמת בעיה: קשה. לצערי, לא כולם מעוניינים להשתקם.

— הקיבוץ נהנה מסיוע כלשהו, במהלך השיקום?

— הקיבוץ הקולט מקבל, באמצעות התנועות, 300 דולר עם כניסת האסיר לקיבוץ, 300 נוספים לאחר חצי שנה, ואם ממשיך האסיר מעבר לשנה בקיבוץ — עוד 350 דולר.

— סכום נכבד בהחלט, כשמדובר במצווה.

— ואחרי הכל אין לשכוח שהאסיר גם עובד בקיבוץ, אבל עם כל העזרה שלנו, שום דבר לא יזוז בלי משפחה מאמצת, שהיא התנאי הראשון להצלחה, ובלי אווירה מתאימה בקיבוץ. אשמח אם תביא את דברי בפני הקוראים, ואני מקווה לתשובות חיוביות מקיבוצים נוספים.

משפחות עם ניצוץ

מתוך מכתב בן־זומננו: „מצאנו שיש מי שמדבר ועושה ציונות בלי מרכאות. מצאנו אנשים צעירים פתוחים וצמאים לשמוע ולדעת. מצאנו בנו את היכולת להתקשר אל אנשים חביבים אלה. נפגשנו עם חבל ארץ רחוק ומלהיב בארצנו הקטנטונת. טיילנו המון. עבדנו, תרמנו מנסיוננו, חיינו את חיי היום־יום על־פי תפיסתנו הקיבוצית וניסינו להוות בכך דוגמה אישית. רכשנו חברים טובים. חזרנו אחרי שנה, מלאים בחוויות טובות". כל אלה הם רק אחדים ממרכיבי החוויה שחוותה משפחת גלבוע (שדות־ים) עת עשתה בשנת־עזרה בקיבוץ יהל שבערבה. החוויה הזאת, לא בשמיים היא, כי אם קרובה וזמינה לכל. ביום ד', 29.10, החל מחמש אחה"צ ועד אשמורת אחרונה, אם יידרש, יישבו חברי ועדת ההתיישבות של התק"ם מאחורי הטלפונים, שמספריהם 03־210867 (ישיר), או 03־250231 (דרך מרכזיה, שלוחות 233, 236, 336, 345, 356), וימתינו קצרי רוח לפניות של משפחות מן הקיבוצים, המעוניינות בחוויה דומה לזו שעברה על משפחת גלבוע, או לפחות מוכנות לצאת, ומיד, לשנת־עזרה בהתיישבות הצעירה.

— יגאל דגני (שדות־ים), רכז מחלקת ההתיישבות בתק"ם, איך זה אין די קופצים על חוויית העזרה להתיישבות הצעירה?

— כבר כמה שנים שאין דחיפה לנושא בקיבוצים ולא נעשתה פעילות מספיקה בשטח. עכשיו נכנסתי לעניין במלוא התנופה. שמעתי משפחות שאומרות, אנחנו יודעים שצריך, אבל אף אחד לא פנה אלינו. הקיבוצים אמנם לא עונים בשלילה עקרונית, אבל תמיד העיתוי לא נוח להם. היו שאמרו לנו „נשמח לצאת, אבל רק בעוד שנה־שנתיים, לא עכשיו", ואנחנו זקוקים למשפחות עכשיו. מיד. מה שברור, שהפוטנציאל קיים, רק צריך להעיר אותו עד שיתפוץ, בדיוק כמו את האהבה.

— לכמה משפחות אתם זקוקים?

— במגמת ההתיישבות החדשה של התק"ם ישנם כיום 27 קיבוצים בגליל, בערבה ובבקעה, מגיל 10 שנים ומטה. הם סובלים מחוסר במקורות פרנסה, חקלאות קשה, אוכלוסיה לא יציבה וליקויים בארגון החברתי והמשקי.

רק ב־12 מהקיבוצים האלה יש משפחות מסייעות, ואנחנו זקוקים ל־40. כיוון שבקיבוצים מסויימים דרושות יותר ממשפחה אחת. אני מודע לקשיים בכוח־אדם בקיבוצים כולם, אבל בטוח, שמשפחה מיגור או מיפעת חשובה ומשמעותית הרבה יותר בישוב צעיר.

— על משפחה אחת יקום או יפול קיבוץ צעיר?

— תתפלא, בהחלט. המשפחות הן, ראשית כל, ביטוי להזדהות ולגיבוי שהתנועה מתחייבת לתת לישובים הצעירים ולבנים שנשלחו על ידה להתיישבות באזורים, שלא תמיד הם אטרקטיביים. המשפחה נתפסת על־ידי החברים הצעירים כסמכות ערכית ומוסרית, ומייצגת את חוכמת הדורות והניסיון הקיבוצי. בזכות זה היא יכולה להוות גורם ממתן ומאזן במאבקים הפנימיים בישוב הצעיר, מאבקים שהם, לעיתים, חומר נפץ שמאיים על הקיבוץ כולו. המשפחה מסייעת בתחומים מקצועיים וארגוניים, משקיים וחברתיים, ומייצגת את הקיבוץ בפורומים התנועתיים.

— המשפחות שיענו יתקבלו בהתלהבות על־ידי המתיישבים הצעירים?

— אני מבטיח. הקיבוצים מחכים להן. יודעים להעריך את תרומתן וקולטים אותן נהדר.

— אתה מאמין, שתהיו עסוקים מאוד בליל המרתון הטלפוני?

— אני מאמין, שיש די משפחות בקיבוצים, שיש להן הניצוץ לנושא ההתיישבות. ואני מקווה שהקווים יהיו עמוסים.

— לא שכחת, ששיחות הטלפון של חברי הקיבוץ מתוקצבות?

— אני מבטיח להחזיר צילצול לכל מי שיתקשר אלינו וישאיר את מספר הטלפון שלו.

„חמור מאד"

אל המרד שהכריזו העובדים הסוציאליים והתחנה לשיקום בתק"ם, נגד קיצוצי התקציב, שכפתה התנועה על שירותי הרווחה שלה, הצטרפו באחרונה גם שמונה התחנות האזוריות לטיפול בילד ובמשפחה מארבע כנפות הארץ.

עד כדי כך קשה עליהן הגזירה ועד כדי כך הן נחרצות במריין, שאמי חורוביץ, (גבעת־חיים א.) הסמכות העליונה בתחום רפואת־הנפש בתק"ם ומייסדת רשת התחנות ב„איחוד" (1953), אשה לא צעירה (78), שהחשיפה והתקשורת תמיד היו לצנינים בעיניה, אינה בוחלת עוד באמצעים, ויהיו אפילו מאוסים כעיתונות. ההכרח, כידוע, לא יגונה ואין בודקים בשעת הסכנה. וכשהורוביץ, ייקית רציונאלית ומאופקת, שמעולם לא נתפסה בהרמת קול או באוברסטייטמנט, אומרת „המצב חמור מאוד", אין ספק שהמצב, לפחות, חמור מאוד.

— מה חמור כל כך?

— אחרי הנפילה הפיננסית הגדולה בתק"ם, החלה פאניקה של קיצוצים בתנועה, שמעמידה אותנו במצב חמור מאוד. מעולם לא הוצאנו עצמנו מן המסגרת והאחריות התנועתית, וגם הפעם הבנו את האילוצים והיינו מוכנים לשתף פעולה ולקבל על עצמנו הגבלות, אבל בתחום הסביר, כלומר, קיצוץ 20% מתקציב התחנות, כתביעת התנועה. אלא שהתנועה לא הסתפקה בזה והעלתה דרישה נוספת: להעביר את כל הפעילים בתחנות לעבודה בתשלום, כשמחיר יום עבודה נקבע ל־35 דולר ליום. בהתחלה ביקשה התנועה לגבות את הסכום לעצמה, אחר כך הוחלט, [illegible] לקיבוץ של כל פעיל.

כך או כך, הו[illegible] מאלצת אותנו להעלות את מחירי ה[illegible], והתוצאה, לא עוד טיפול שווה לכל [illegible], לכל קיבוץ, אלא רק למי שיכולים לעג[illegible] בתשלום. כבר עכשיו ניכרת ירידה במספר המטופלים וצימצום במספר הפניות, בעיקר מקיבוצים סגורים, או כאלה שמצבם הכספי קשה. אנחנו סבורים, שדווקא בזמנים קשים, גדל הצורך בשמירה על הרוח, על השקט הנפשי של החבר, ועל הרבק שמחזיק את הקיבוץ והתנועה. עכשיו, יותר מאשר בזמנים כתיקונם, יש להגביר את העזרה. ובוודאי לא לגרוע ממנה. אין לשכוח, שיש לנו גם כמה מפעלים שצריך להמשיך ולטפח, כמו נוה־צאלים, מפעל שאין דומה לו בארץ, הכיתות המקדמות בגבעת־חיים, הקשורות בנו, והעבודה בתחום התפתחות הילד, על־פי שיטת דלקטו, שכיום נעשית ברובה על־ידי צוות ישראלי. לכל זה אני קוראת „מצב חמור מאוד".

— את כל זאת אמרת במזכירות התנועה?

— כן, ולצערי לא זכינו להבנה רבה, אולי משום שהתנועה שקועה כולה בתיקון המצב הכלכלי ואינה פנויה לנושאים אחרים. גם מצאנו אירוניה בכך, שדווקא אנשי הכלכלה, ביניהם כאלה שאחראים לא במעט למצב הקשה שנוצר, דווקא הם מצווים עלינו דרך, שאיננו רוצים ואיננו יכולים ללכת בה.

— גם את זה אמרת במזכירות?

— ודאי. ומה ששמעתי מאחרים בתגובה היה, שהם מעוניינים לגרום לירידה במספר הפציינטים והפניות אל התחנות, כאילו מדובר בלוקסוס.

— ואת מוכנה להישבע, שאין מדובר בלוקסוס, לפחות חלקית, לפחות לפעמים?

— אינני חושבת, שהיתה הפרזה בתחום זה. צריך לסמוך עלינו, שאנחנו מסוגלים לברר בעצמנו מי זקוק לטיפול ומי לא. אנחנו לא ניגשים לטיפול לפני שמבררים את הנקודה הזאת.

— הגזירה חמורה עד כדי כך, שהיא עלולה לגרום לפגיעות חמורות בבריאות־הנפש של חברים בתק"ם או במרקם החברתי של קיבוצים?

— אני לא נוהגת להתנבא, ולא אוהבת לומר מה יקרה, אם ילד לא יזכה לטיפול או אם חבר לא יקבל יעוץ. אבל אני חושבת, שחברה נאורה צריכה לדאוג לא רק לכלכלה ולקיום הבסיסי של חבריה, אלא גם לבריאות ושלוות הנפש שלהם. גם ודווקא בתנאים קשים, נחוצה לתנועה ראייה כוללת ובה הדאגה לפרט, שממילא מביאה להעלאת המודעות התנועתית הכללית.

— איזה אספקט היה לקיצוץ 20 אחוז שקיצצתם בתקציבכם?

—נאלצנו לוותר על רכישת מכשירי עזר חשובים, אנחנו קונים פחות משחקים וחומרי לימוד, מקמצים בכיבוד. שער עכשיו היה חופשי לכל מי שהגיע לכאן, והגיעו המונים. את כל זה, כאמור, היינו יכולים ומוכנים לבלוע. אבל גזירת 35 הדולר היא בלתי נסבלת. אין שום סיכוי שנוכל להגיע לתקציב מאוזן.

— מה איכפת לך שיווצר גרעון?

—זה, כמובן, אפשרי, אבל זו גישה בלתי מכובדת ולא רצינית לעניין. איננו רוצים לצפצף ולהתעלם מן הצד הכלכלי של הנושא, ולכן גם פנינו וביקשנו להיעזר במנהלן.

— את זוכרת לחצים דומים שהופעלו על התחנות בעבר?

—אני עובדת בתנועה 30 שנה, ומעולם לא הופעלו לחצים כאלה על התחנות. אדרבא, היו שנים שגמרנו עם עודפים, והם הועברו, דרך „האיחוד" לנוה־צאלים, שסבל מגרעונות. נוה־צאלים, אכן, עמד לא פעם תחת איומי סגירה בגלל גרעונות כבדים, שנבעו, בין היתר, מכך, שקיבוצים סירבו לשלם את מלוא מחיר חינוכו של ילד במוסד. שנה אחרי שנה היינו צריכים להיאבק נגד איום הסגירה, עד שבא כצהל"ה, שהיה אז מזכיר־פנים באיחוד ואמר, אם אנחנו תומכים כספית בתנועות הנוער, מדוע שלא נתמוך כספית בילדינו. מאז אין איום על המוסד, והוא התרחב והתפתח מאוד, והיום קשה לו להיענות לכל הפניות שמגיעות אליו. זו פעם ראשונה, שאנחנו מוצאים לקצץ בתקציבנו ולהעלות מחירים. מעולם לא הרגשנו שיש לנו בוסים ותמיד היינו חופשיים לגייס אנשים, על־פי צרכינו. אני רוצה להוסיף עוד שתי מצוקות שמקשות על המצב. מאז שהוצאנו מבית האיחוד ועברנו לכאן (אבן גבירול 27, ת"א) אנחנו משלמים הון תועפות כשכר דירה. זה סכום שקשה לעמוד בו, ובוודאי לא עוזר לשמור על תקציב מאוזן. למצוא מקום חלופי, שיענה על הצרכים, זה מסובך מאוד. דבר שני — ארבע מן התחנות שלנו עברו לרשות המועצות האזוריות ועובדים בהן מעט פעילים שלנו. רק ארבע תחנות נותרו ברשות התק"ם. גם זו מצוקה רצינית.

— גזירות תשמיד מסיגות לאחור את הישגי הטיפול הנפשי והשיקום בתק"ם?

— כבר אמרתי, אינני נוהגת להתנבא. הגענו לרמה מקצועית טובה מאוד וגם אנשי המקצוע והיועצים מבחוץ, שאיתם אנו קשורים, מאשרים זאת. אני תמיד מציינת כהישג גדול את העובדה, שאנחנו יכולים להציע את מירב הפתרונות לאנשינו במוסדות ובפרוייקטים שלנו. על מה שיהיה להבא — אינני רוצה לומר דבר. אני אומרת רק, שהמצב שנוצר הוא חמור מאוד.

שולט — מי ששולט בכסף

סיכויי החלפתו של אושי פרידמן בניהול מילואות תלויים במידה רבה בשיקוליו וברצונו ולא רק בהחלטות של מוסדות מילואות או בלחצי התנועות. האם האסיפה השנתית של הארגון בנובמבר הקרוב תחליט על הרוטאציה?

גם אחרי יובל ה־30 למילואות, ארגון המפעלים האזוריים בגליל המערבי, לא ברור עדיין האם ומתי יוחלף מנהל הארגון הזה, אושי פרידמן מגעתון — ותיק המנכ"לים בתנועה הקיבוצית, שניהל בכישרון רב את הארגון הזה מאז היווסדו, ונושא עד היום על ראשו כתר מרובע: מנכ"ל וגזבר במילואות, וגם מנכ"ל וגיזבר של ארגון הקניות האזורי „משקי המפרץ".

במגעים לא פורמליים, הושגה הסכמה גם בין קיבוצי האיזור וגם בהנהגת התנועות, לפיה חייא אירלמן מרמת־יוחנן יחליף את אושי. למרות זאת, להסכמה זו אין ביטוי פורמלי בשום החלטה של המוסדות הרשמיים של מילואות, ואין ביטחון, שהאסיפה השנתית של הארגון, שתתכנס בנובמבר הקרוב, אמנם תבצע את החילוף. הנסיונות להחליף את אושי נמשכים כבר שבע שנים לפחות, והמהלכים והתכססים בפרשה זו יכולים להתחרות בכבוד בתכסיסי ההישרדות של ד"ר בורג בממשלה, אלא שאפילו בורג כבר הוחלף...

בינתיים, אושי, חזק כתמיד, שולט במילואות, בחברי הקיבוצים העובדים במפעלים ובמוסדות ההנהלה של הארגון, מאסיפת המשקים הפעילה ועד להנהלה הפעילה.

„פוחדים מאושי, זו עובדה", אומר אביק ריכב מעין־המפרץ, מי שהיה רכז סיעת קיבוצי הקיבוץ־הארצי במילואות. אביק היה בין „המורדים" באושי, ונכשל. „כשנכנסתי לתפקיד פחדתי, שביקורת על אושי תפגע בעין־המפרץ. גוברים ורכזי משק אמרו לי, שנענשו בכסף ובכיס, כשהתנגדו לאושי. באחד הדיונים אמר לי מרכז המשק: לא אצביע בעד ההצעה הזו, למרות שאני תומך בה: זה יתנקם בי. בעין־המפרץ לא פחדו, נתנו לי חופש פעולה מוחלט במילואות. בקיבוצים אחרים פחדו..."

גם ההנהגות של התק"ם והקיבוץ הארצי לובשות, משום מה, כפפות משי כשהן מטפלות בהחלפתו של אושי, בשם עקרון הרוטאציה. מעבר לחשש מעימותים, יש שתי סיבות שבגללן, כנראה, התנועות אינן מפעילות את מלוא כובד משקלן למען החלפתו של אושי: האחת — התנועות טוענות, ובצדק, שבראש וראשונה הרוטאציה היא עניינם של קיבוצי האיזור, ואם אלה אינם לוחצים חזק, התנועות לא ייצאו במקומם למאבק.

ואמנם, שיחות עם חברי קיבוץ באיזור יוצרות רושם ברור, שיש ביניהם רבים, כולל אנשי משק וכלכלה ותיקים ורבי ניסיון, המשוכנעים כמו שניתן לעשות רוטאציה בראשות הממשלה, להחליף רמטכ"לים ולהדיח את ראשי הבנקים, אבל אם אושי יסיים את תפקידו, תהיה שואה קוסמית: אולי השמיים ייפלו, או שהים יציף את עמק זבולון, או שלפחות תהיה מפולת כספית נוראה. „יש נושאים, שרק אושי מכיר, ואף אחד אחר אינו יודע מה קורה שם בדיוק", אומר אמיר מיכאלי מאילון, נציג הקיבוץ הארצי במילואות. „אף אחד אינו יודע בדיוק, איפה אושי מניע כספים, ואין פרטים על חלק מהפעילות הכספית. יודעים, שהוא אחרון ה'טייקונים' (כינוי לאילי הון אמריקנים, שהיו יזמים עצמאיים — ע.ל) וחוששים מחוסר הניסיון בתחום הכספי של חייא אירלמן, המחליף של אושי".

עם זאת, אמיר מיכאלי אינו מצטרף לביקורת הכוללת של אחרים על אושי, ומציין שיש תחומים רבים שבהם אושי הסכים לבדיקה חיצונית הולמת של טענות נגד הנהלת המפעלים: כך למשל הוקמה ועדה של נציגי קיבוצים לבדיקת טענות בדבר איכות התערובת ב„מילובר" ונבדקות טענות דומות על חיובי יתר במילואות, חיובים שנעשו לדעתו בטעות ולא בזדון.

הסיבה השנייה שבגללה, כנראה, התנועות נמנעות מללחוץ חזק להחלפתו של אושי היא שאושי מגייס כספים ומלווה אותם לקיבוצים במצוקה, וזה מקל מעט את העול הכספי של הרזרבות התנועתיות, המדולדלות בלאו הכי.

ההלוואות האלה, הן גם אחד מבסיסי הכוח של אושי, העוזרים לו לשלוט בקיבוצים. אושי הוא זה שמחליט למי לתת וכמה. ההלוואות לקיבוצים הן בסכומים לא גדולים. מאה אלף דולר, או כמה מאות אלפי דולרים, סכום שאינו גורלי לקיבוץ. ה„מגלגל" מיליוני דולרים ואף עשרות מיליוני דולרים בשנה. גם תנאי ההלוואה אינם טובים: ריבית החובה של הארגונים היא מהגבוהות במשק הישראלי. אף־על־פי כן, הקיבוצים פוחדים להפסיד את החסדים הקטנים האלה. נוכח עוצמתו של אושי, סיכויי הרוטאציה תלויים במידה רבה בשיקוליו וברצונו, ולא רק בהחלטות של מוסדות מילואות ובלחצי התנועות.

החלפה או פשרה

לזכותו של אושי ניתן לומר, שלא הוא זה שעיכב את מינויו של מחליפו בשנה האחרונה. חייא אידלמן דחה מרצונו את כניסתו לתפקיד, משום שהיה בתפקיד מטעם קיבוצו בחו"ל ועמד על־כך שיישאר שנה בבית לפני שיטול על עצמו את ניהול מילואות.

השנה חלפה, והיום חייא פנוי לקבלת התפקיד. „אף־על־פי־כן", אומר מיכה מילשטיין מעין־המפרץ, שמילא תפקיד כספי בכיר במילואות ונאלץ לפרוש מתפקידו לאחר שהתקומם נגד סדרי העבודה של אושי, „אין כל ביטחון שחייא ייבחר לתפקיד מנכ"ל מילואות באסיפת המשקים הקרובה בנובמבר. יתכן, שיביאו לדיון רק הצעה להאריך את כהונתו של אושי בשנה נוספת, ואפילו לא יזכירו שחייא יחליף אותו בתום השנה".

אם באמת יאריכו את כהונתו של אושי בשנה נוספת, זה יקטין את הסיכוי שחייא יחליף אותו: שלוש שנים של מועמדות לתפקיד כלשהו מכרסמות במעמדו של המועמד המיועד.

קשה לנבא, מה בדיוק יובא לאסיפת המשקים. אמציה רייס מעין־המפרץ, מזכיר הפנים של מילואות, עונה בשם הארגון לשאלות „הדף הירוק" בעניין הרוטאציה ובנושאים אחרים, ולדבריו „יש ועדת חמישה למינוי מנהלים, שנבחרה על־ידי הסיעות התנועתיות של קיבוצי האיזור, וחבריה אינם מפעילי מילואות. המגמה היא להגיע להסכם בין־תנועתי עקרוני כולל על איוש כל התפקידים הבכירים באיזור, ולא רק במילואות, ורק אחר־כך לטפל בהצעות שמיות. אם לא יושג הסכם כזה — יתכן שאסיפת המשקים בנובמבר תנחה את הוועדה להגיע לסיכום שמי של המחליף לאושי במילואות גם בלי סיכום עקרוני", כלומר, יש סיכוי סביר שחייא לא ייבחר באסיפה.

לשאלה, האם אין חשש ממצב לא בריא, שבו הרוטאציה תידחה ואושי ימשיך עוד שנה בתפקידו, עונה אמציה: „מי אמר, שאם אושי יישאר עוד שנה זה לא בריא? כחבר עין־המפרץ אני מוכן לדחות את החילופים בשנה, אם זה נחוץ, כדי להגיע להסכמה עקרונית על איוש כל התפקידים באיזור. נכון, שבתנועה יש החלטה עקרונית על רוטאציה של בעלי תפקידים, אבל אני גם מתחשב במצב בשטח. צריך לחשוב בהד־גות על מושגי הרוטאציה שלנו, מושגים כמו אדם רב תכליתי, שיכול לעשות כל תפקיד בכל מקום שצריך. במוסף 'דבר' על התעשייה הקיבוצית יש דוגמה קיצונית: מנהל מפעל 'טולגל' בדגניה, אמר שהוא 12 שנים מנהל מצליח, והוא רוצה להמשיך, כמו שאמא שלו מחנכת מצליחה מזה 40 שנה וכולם מרוצים".

באשר לסיכויי הרוטאציה, למיכה מילשטיין כמה תסריטים: לדבריו, הנסיונות למצוא לאושי תפקיד מחוץ למילואות לא עלו יפה ויש אפשרות שגם אם חייא ייבחר, הבחירה תהיה פיקטיבית. על־פי גירסה זו, שגם בכירים בתק"ם אישרו בפני שהיא נשקלת, מילואות תחולק למילואות א' — ניהול מפעלים, שבו יעסוק חייא; ומילואות ב' — גיוס כספים והשקעות, שיישאר בידי אושי. ללא שליטה בברזי הכסף, חייא, המנכ"ל, יהיה למעשה רק מנהל ייצור, ויוכל לעמוד כראשון בין שווים בתור לפני משרדו של אושי, כל אימת שיזדקק לכסף...

מיכה מילשטיין טוען, ש„אושי בונה לעצמו תפקיד של ניהול מילואות בחו"ל; הוא עוסק בזה זמן רב, עם גורמים בארץ ומחוצה לה". גם ההגדרה הזו של התפקיד, שיהיה לאושי במילואות, משאירה בידיו שליטה רבה: גיוס הכספים נעשה במידה רבה גם בחו"ל. זאת מלבד הפונקציות החשובות של יצוא ורכישת חומרי גלם. אמציה רייס מכחיש את הדברים: „מי שמדבר על רעיונות לחלוקת מילואות כדי לשמור למישהו כיסא — עושה עוול לעצמו ולאחרים. בקיבוץ הארצי מדברים על חלוקה לשלושה תפקידים מרכזיים: ריכוז מפעלי מילואות, ריכוז ארגון הקניות 'משקי המפרץ' וריכוז ההתארגנויות החדשות של קיבוצים עם מפעלי 'גרנות'.

„הנושא השלישי הוא רעיונות להתחדשות וקידום הצמיחה הכלכלית על יסוד שותפות בין המפעל לקבוצת קיבוצים מעוניינים, שתנצל תשתית אזורית שקמה, או תקים מרכז פעילות באיזור ותשלובת מפעלים בקיבוצים. יש כבר שלוש התארגנויות כאלה: 'סיבי הגליל' שמייצר סעיפיים, חומר גלם לארבעה מפעלי טקסטיל בקיבוצים, 'גיתם' לתוכנה ולומדה של מחשבים; ותעשייה ביוטכנולוגית. מדברים גם על התארגנות אזורית בגידולי שדה. צריך לבנות מסגרת שתטפל בהתארגנויות האלה. אפשרות נוספת לחלוקת הניהול של מילואות היא למרכז המפעלים, מרכז ארגון הקניות וגזבר".

על־פי תסריט אחר של מיכה, יתכן שאושי ימונה לשנה נוספת — אך יתפטר מתפקידו אחרי שלושה חודשים, בינואר '87. סיבה אפשרית אחת להתפטרות כזו היא, שאושי ייכשל במאמציו לשריין לעצמו תפקיד כספי בכיר בארגון. אפשרות שנייה היא חילוקי דעות בקשר לצורת העברת התפקיד מאושי לחייא: „חייא רוצה חפיפה של שנה. יבכה יסתובב חודש בכל מפעל במילואות וילמד מה קורה בו. אושי לא יתן לחייא להסתובב שם עם כובע של מחליף עתידי. הוא חושש ממה שחייא יגלה בשטח".

מיכה, שמילא תפקיד פיננסי בכיר במילואות כאחראי לגביית כספים ויצוא, טוען שחלק גדול ממפעלי הארגון מפסיד בייצור השוטף, והמערכת הפיננסית מאזנת את ההפסדים בדרכים שאינן ידועות לאיש מלבד אושי עצמו. כך, למשל, „מילוז", מפעל לעיבוד פירות וירקות, מפסיד במשך שנים, ומסתירים את ההפסדים, כנראה, על־ידי תרגילי מלאי והיוון השקעות. כשחייא יבדוק, האמת תתגלה... אמציה רייס טוען, שאין שחר לטענות בדבר הפסדים רב־שנתיים ב„מילוז". ומה שקרה זה קשיים זמניים בשל תחרות בעגבניות לתעשייה מצד מפעל חדש של המושבים „פרי גיר", וקשיים בהשגת חומר גלם: הדרים ועגבניות. לדבריו, יש סיכוי, שייצור העגבניות במשקי מילואות יוגבר וכן יש פריצה לתחומי ייצור חדשים ומבטיחים. כך או כך, המשותף לשתי הגירסאות הוא, שלקיבוצי מילואות קשה לבדוק אותן בהיעדר נתונים מספיקים.

בצד העוצמה הפיננסית, השליטה הבלעדית במידע היא בבסיס כוחו של אושי. ישראל שפירא מסער מספר, שהיה חבר בהנהלת מילואות במשך שנתיים — והתפטר, כשהתברר לו שאינו יכול לשנות דבר. תקופה ארוכה נאבק על־כך שלפני ישיבות, שדנו בנושאים מורכבים, יחולקו נתונים ומידע בכתב. כשהשיג זאת, היתה זו הצלחתו היחידה. הוא לא הסכים לשאת באחריות כשהתברר לו, שהיו מקרים שבהם „אנסו" את הפרוטוקולים שנרשמו לאחר דיונים והחלטות, כך שתוכנם לא תאם למה שבאמת נאמר והוחלט. „למסמכים של מילואות אין משמעות", אומר ישראל, „תמיד הנסתר רב מהגלוי לעין".

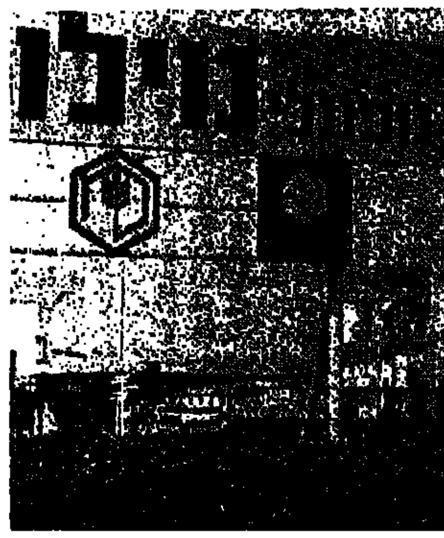

אמציה רייס, מזכיר הפנים הנוכחי של הארגון, טוען שאינו יודע מה היה בעבר, אבל כיום — הוא זה שרושם את הפרוטוקולים, ואם יש טענות, הן לא על אמינות: לכל היותר טוענים, שהם קצרים ותמציתיים מדי. ישראל שפירא מביא דוגמאות לעיוותים שגרמו להתפטרותו: ההנהלה החליטה שיוקם צוות שיקבל את נתוני ריכוז החובות ומצב ההלוואות של מפעלי מילואות, וימסור דו"ח כספי מסודר להנהלה תוך זמן סביר. דו"ח כזה לא הוגש. הוחלט על צוות נוסף שיעסוק בהלוואות של מילואות ו„משקי המפרץ" לקיבוצים, כדי שאושי לא ימשיך לחלק כספים על דעת עצמו לגזברים בימי א'. ועדה כזו הוקמה, נוטרלה — ואושי המשיך לחלק כספים בעצמו, או שיתף פעולה עם חלק מחברי הוועדה, שהיו להם סיבות טובות לתמוך בו.

כשרנו בהנהלה על השקעות ב־83' — הביצוע היה בסכום כפול. מאזנים לא הוגשו להנהלה, מלבד „סיכומי מאזנים", תקציבים שהוגשו מרי שנה, כשנתוני הפתיחה של התקציבים החדשים לא תאמו תמיד את נתוני הסגירה של קודמיהם.

דיווחת ולא עשית — עשית

„אושי הוא פוליטיקאי משופשף", אומר ישראל, שיחד עם אביק ריכב מעין־המפרץ, אלי ארזמי מרמת־יוחנן ואחרים, ניסה לשנות דברים ונכשל. „עיקר כוחו — בסודיות ובשליטה במערכת הפנימית. כל איש אופוזיציה עף".

אמציה טוען, שדברי ישראל מתייחסים, אולי, לעבר והיום יש מאמצים לדמוקרטיזציה של המערכת: „השנה כינסנו — לקראת אסיפת הקיבוצים השנתית בנובמבר — שלוש אסיפות של קבוצות משקים, והגשנו להן ראשי פרקים בכתב על הנושאים שיידונו באסיפה השנתית. קיימנו דיונים פנימיים, ימי עיון שנמשכו חצי יום, בפורום של מנהלי אגפים וראשי מפעלים במילואות. המגמה היא להגיע לגיבוש רחב של 'קולקטיביות רעיונית' בדרך דמוקרטית ופתוחה ולאפשר למירב החברים להגיע לרשות הריכוז ולהשפיע על ההכרעות".

יתכן שיש שיפורים, אבל בעיקרו של דבר, השיטה הישנה עוד פועלת: „מילואות זו חברה של בנאדם אחד, כשהאחריות היא משותפת", אומר אביק ריכב. „ההנהלה היא מינהלה, האסיפה השנתית היא חבר משקיפים, ואולי אפילו לא משקיפים: משקיף לפחות רואה את העוברות. להערכתי, בתקופת האינפלציה גם אושי לא ידע בדיוק מה קורה. היתה נזילות כספית בין המפעלים: בלי תמחיר על בסיס תזרים מזומנים, אי־אפשר היה לדעת, מהו מצבו האמיתי של מפעל. הצלחתי לבדוק, שלאורך שנים לא היו הפסדים גדולים, אבל העודפים לפני פחת והון היו אחוז או שניים, כלומר הפסד למעשה. הכל דווח 'חלק' כלפי חוץ. ו'חוץ' זה כולם מלבד אושי ומקורביו. „גם בפעילויות אחרות היו הפסדים, והכלל היה: 'עשית ולא דיווחת — לא עשית, דיווחת ולא עשית — עשית'..."

לפני כחצי שנה, אחרי שנים של לחץ וביקורת, נמסר לראשונה דו"ח על פעילויות כספיות של מילואות בחו"ל למזכירות הארגון. לא הוגשו מסמכים כתובים, ואושי, כדרכו בעת שהוא מנסה להסתיר טפחיים ובלבד שלא לגלות טפח, דיבר במהירות, בצורה לא ברורה, הזכיר שפע של חברות ופעילויות בחו"ל. השומעים התבלבלו ולא הבינו דבר, וזה לא היה חשוב, מפני שבפרוטוקול נרשם, בהדרת כבוד, שנמסר דו"ח על הפעילות בחו"ל.

באותה דרך הוטל מסך של סודיות וערפל על תהליך ההחלפה: לקבוצה של נציגי המשקים במילואות, שהתכנסה לפני כחודשיים, הראו מכתב התפטרות של אושי, בו נמסר שהוא מסיים את תפקידו ב־1.1.87. המכתב, כמובן, אינו מחייב: הוא לא הופץ רשמית, ואמציה רייס, מזכיר הארגון, טוען שלא ידוע לו על מכתב כזה, הוא לא יצא ממילואות — ואולי לא נכתב כלל.

עם זאת, מכיוון שאותו מכתב אומנם הוצג בפני נציגי המשקים, הוא מאפשר לאושי להתפטר בתאריך שנקב, אם לא יאריכו את כהונתו בשנה, או אם לא ימצאו לו תפקיד פיננסי בכיר. במקרה שחייא בכל זאת ייבחר, או אם לא יגיע להסכמה עם חייא על אורך תקופת החפיפה: הוא יוכל לנטוש את חייא לנפשו אחרי חודשיים־שלושה...

עד שאושי לא יוחלף, ייתכנו שיפורים בדרכי הניהול במילואות, אבל לא דמוקרטיזציה ממשית.

„מה יהיה", אני שואל את אריק ריכב. „לא יודע", הוא משיב, „יש שיפור בנהלי הרוטאציה במשך השנים. אני מזכיר התאחדות מגדלי בקר, שבעבר אדם אחד ניהל אותה עשרות שנים. הרצפלד ניהל את המרכז החקלאי שנים ארוכות. אושי נשאר שריד יחיד לאלה שאינם מתחלפים, ובאמת קשה לו: אני מאמין לו, כשהוא אומר, שאינו יכול לעבוד בחפיפה, אחרי שיבחרו לו מחליף. כשהייתי רכז משק במשך שלוש שנים, במחצית השנה האחרונה כבר אמרתי: 'הקיבוץ זה אני'. תחשוב מה קורה לאושי אחרי כל־כך הרבה זמן".

עודד ליפשיץ

שיטת הבידוד התרמי של תרמוקיר.

שיטת בידוד מהפכנית קלה ויעילה
ענף הבנייה עושה צעד נוסף קדימה. שיטת הבידוד באמצעות טיח תרמי של תרמוקיר מאפשרת לך להשיג תוצאות טובות יותר בפחות מאמץ ובפחות הוצאות.
בשיטת הבידוד התרמי של תרמוקיר, אתה בונה את הבנין בדרך הרגילה, עם בלוקי הבטון החסכוניים. רק לאחר שהבנין גמור, במקום הטיח הרגיל, אתה פותח את השקים עם התערובת המוכנה, מוסיף מים, מערבב ועוטף את הבנין במעטה מבודד באיכות גבוהה ויפה למראה. קל, נוח ועמיד לשנים רבות.

בידוד תרמי הומוגני ללא "גשרי קור"
הטיח התרמי מעניק לך פתרון לבעיה הגדולה של שיטת הבידוד הנפוצה באמצעות בלוקים מבודדים קלים. הוא מיושם באופן הומוגני על כל סמ"ר של הקירות החיצוניים, כולל קורות ועמודים, ללא צורך בפעולות מיוחדות. עם שיטת הבידוד התרמי של תרמוקיר, "גשרי קור" זהו מושג שאינו קיים עוד. כך השיטה עובדת.

ישום מהיר גם במבנים קיימים
שיטת הבידוד באמצעות הטיח התרמי של תרמוקיר מאפשרת לך בפעם הראשונה לבודד גם מבנים שכבר עומדים מאוכלסים. גם בניני מגורים רבי קומות.
שים פיגומים, הכן את התערובת ותוך ימים ספורים המבנה מבודד להלוטין מפני שינויי טמפרטורה בחורף ובקיץ, מוגן בפני חדירת גשם ורטיבות ומפני התעבות מים.
יתרון בלעדי זה של שיטת הבידוד התרמי של תרמוקיר פותח בפניך חוג חדש של לקוחות.

סוף לסדקים בקירות
שיטת הבידוד התרמי של תרמוקיר מעניקה לך פתרון מיידי לכמה מן הבעיות המוכרות לך. גמישות התערובת מאפשרת לך להחליק טעויות נפוצות של מישוריות בשעת הישום. הטיח התרמי פשוט מתאים את עצמו לפני המשטח. הוא מונע את השפעת שינויי הטמפרטורה על קירות המבנה, ובכך מגן עליהם מפני סדקים שנוצרים עקב התפשטות והתכווצות חומרי הבנייה.
הטיח התרמי אטים למים וללחות ומונע היווצרות טחב ועובש בקירות.
צחוק הגורל — יתרונות אלה הופכים את השימוש בטיח תרמי של תרמוקיר למשתלם, גם במבנים המבודדים בבלוקים קלים.

גימור יפה הוא חלק מן השיטה
הבידוד בשיטת תרמוקיר הוא מעולה משולבת של 3 שכבות. שכבת "תרמוסור" עליה מניחים את הטיח התרמי, המורכב מכדוריות קטנטנות של פוליסטירן מוקצף (קלקר) ומקשרים הידרוליים שמבטיחים בידוד תרמי יעיל ויציב.
השכבה האחרונה היא ה"תרמופוך" שהיא, למעשה, טיח גימור המעניק לקירות החיצוניים את המראה היפה, בהתאם לדרישות של לקוחותיך. כדי לחסוך בזמן עבודה, אתה יכול לישם את שלוש השכבות במקביל.

15 שנים של הצלחה באירופה, ארה"ב ויפן
להצלחה ולאמינות של שיטת הבידוד התרמי באמצעות טיח תרמי יש קבלות. היא נמצאת כבר שנים רבות בשימוש נרחב בארצות התעשייתיות מפותחות, בעלות מודעות גבוהה לענין הבידוד התרמי וחשיבותו. השיטה זכתה להצלחה מרשימה גם אצלנו, במאות פרוייקטים.
תוכל לבוא לאתרים ולהתרשם במו עיניך. שיטת הבידוד של תרמוקיר עונה על דרישות תקן (ת"י 1045) המתוקן.

חסכון, חסכון, חסכון
1. מחיר הבידוד של מ"ר בשיטת הבידוד של תרמוקיר נמוך ממחיר הבידוד של אותה יחידת שטח בשיטות האחרות. ובשיטת תרמוקיר התוצאה טובה יותר.
2. עם שיטת הבידוד של תרמוקיר אתה יכול לבנות בשיטות הבנייה הקונבנציונאליות, הטובות והחסכוניות, בלי להתפשר על איכות הבידוד התרמי.
3. אתה חוסך במאמץ ובכח אדם — ישום שיטת תרמוקיר יכול להתבצע ע"י הטייח.
4. ישום השיטה הוא פשוט ומהיר וחוסך לך זמן יקר.
5. אתה חוסך בהוצאות הובלה. שקי הטיח התרמי תופסים הרבה פחות נפח מבלוקים קלים מבודדים.

אתה חייב לדעת יותר
למרות הפשטות וקלות הישום של שיטת הבידוד התרמי של תרמוקיר, היא דורשת מקצוענות ומיומנות טכנית. התקשר אלינו טלפונית, או באמצעות התלוש המופיע כאן, ואנחנו נשמח לספק לך מידע טכני מפורט, בכתב ובאופן אישי. הצוות המקצועי שלנו, הנעזר בידע מחו"ל, עומד לשרותך בכל עת.

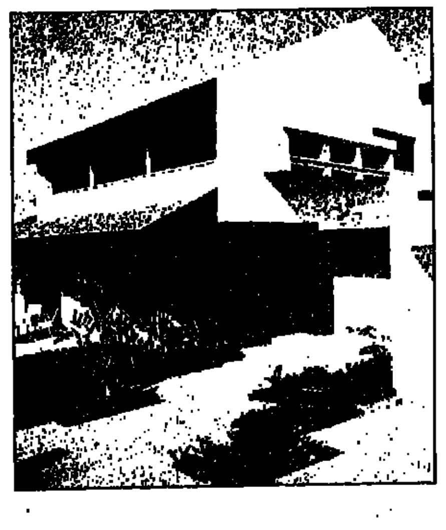

גזור ושלח. חוברת הסבר תגיע אליך בדואר. חינם.
לכבוד תרמוקיר בע"מ — שם
☐ נא לשלוח אלי את חוברת ההסבר — טלפון
☐ נא לתאם איתי ליום עיון במפעל — כתובת
☐ נא לתאם לי פגישה עם איש מכירות בשעה

רק להוסיף מים ולערבב.

תרמוקיר
תעשיות לבנייה מתקדמת. קיבוץ חורשים.
ד.נ. השרון התיכון 45865, טל. 03-9369824/5

רוניטון
בא לקיבוץ במחיר קבוצי!
וידאו-טלוידיות
הצעות מיוחדות לקניות מרוכזות במסלולי אשראי נוחים!
סטריאו

מחלקת הסטריאו ממליצה:
דוגמת מחירים למערכות משולבות ובחלקים
- רסיבר מרנץ; טייפ מרנץ + פטיפון 1,170 ש"ח
- רסיבר פיוניר; טייפ פיוניר + פטיפון 1,190 ש"ח
- רסיבר J.V.C; טייפ J.V.C + פטיפון 1,220 ש"ח
- רסיבר אקאי; טייפ אקאי + פטיפון 1,160 ש"ח

חדש - פטיפוני דיסק לייזר

רוניטון אלקטרוניקה בע"מ
המרכז הארצי לוידאו, סטריאו וטלויזיות
דרך פ"ת 5, תל־אביב
איכות אמינות שרות
פתוח ברציפות במשך כל השבוע

דילמה

אחינו המקוננים

שיחת רעים החזירה אותי לאחרונה למאמרו של משה שנר, שהתפרסם בחוברת צ"רצ"ז של „שדמות". כותרת המאמר: „מצעדו של הקיבוץ מהומאניזם לטוטאליטריזם הומאני", כותרת המשנה: „הקיבוץ כגורם נכות רגשית לבניו". הכותרות חמורות, אך התרגלנו כבר להאשמות חמורות מבית. וגם אם אינך מסכים עם דברים שמתפרסמים, או עם חלק מהם, אינך רשאי להתעלם מן העובדה, כי כך חושבים וכך מרגישים כותביהם. מכל שכן, כאשר הכותבים הם לרוב אנשי איכפת ויש להניח, כי אינם מבטאים את דעתם בלבד. הביקורת העצמית חוגגת בתנועה הקיבוצית ובעל ההומור זכאי לשאול, האם לא הגיעה עת לשנות — ולו רק באות אחת את דברי המשורר ב„ברכת העם" ולומר מעתה: „תחזקנה ידי כל אחינו המקוננים".

איש מאתנו איננו חושב, כי טליתנו כולה תכלת ואמנם אסור כי נבחון את הקיבוץ מצדו המואר בלבד. חוששני, כי ממעטים לציין את היש החיובי החי וקיים, שכלל לא פשוט לקיימו במציאות אשר סביבנו. אולם המדאיג ביותר הוא, כי במקרים רבים אין פרופורציה מתקבלת על הדעת בין הביקורת לבין המסקנות, אף אחד מאתנו איננו מתהלך עם פטנטים בכיסו לתיקון כל מעוות. אך ספק הוא בעיני, האם גודש הצבעים השחורים משפר את כושר ראייתנו. על אחד ממאמרי הביקורת החמורה באתי להגיב הפעם. משנאמר לי, כי יש חברים — ומהם דווקא צעירים — המזדהים עם תוכן מאמר של מ. שנר, חזרתי לעיין בו. לא בכדי הוא זכה לכמה מאמרי תגובה בעיתונות התנועה הקיבוצית, וברצוני להשתלב בחילוף דברים זה.

„משקפיים אחרים"

מ. שנר מעלה ניתוח פסיכולוגי על המתרחש בחיינו הקיבוציים. הוא יוצא מכלל הנחה, כי המפתח להבנת התהליכים המתרחשים בקיבוץ נעוץ בעולם החוויתי. הוא בא לערער מוסכמות, כי „המניפסט שוב איננו מכסה את ערוותו של הקיבוץ ודרושים לנו משקפיים אחרים". הוא מסתמך על תורת פרויד ועל הדגם המקביל של ברן והאריס. ניתוחו של פרויד מחלק את האישיות לשלושה אלמנטים: האני העליון, האני והסתמי, והוא מעדיף את הטרמינולוגיה של ברן והאריס, לאמור: „הורה" — „ילד" — „בוגר", כאשר ה„הורה" מייצג את הציוויים החברתיים, את האני העליון, האידיאלי; „הילד" את כוחות הרציה, התשוקה, הכמיהה לצבור כוח ועוצמה, ואילו „הבוגר" מייצג את שיקול הדעת בעימות המתהווה בין ה„הורה" ו„הילד", הוא מייצג את „האוטונומיה הבוגרת" הבאה להכריע בין השניים.

טענתו הבסיסית של מ. שנר היא, כי בצורת החיים הקיבוצית חל שיבוש במבנה הנורמאלי של המשולש הנ"ל. גם כאן ישנו עימות הכרחי בין הרצונות לבין הציוויים החברתיים, אולם סדרי חייו של הקיבוץ מונעים מן האדם את ההכרעה האוטונומית הבוגרת. כיצד קורה הדבר, המהווה לדעתו של שנר „מילכוד בסיסי", הפוגע קשות בדמותו של בן הקיבוץ? הסברה: „רוב חברי הקיבוץ משחקים את 'ההורה' ואת 'הילד', כל אחד כלפי השני, ואינם מגיעים לעימות 'הורה—ילד' בתוך האישיות שלהם" — „לכל חבר הזכות להיות בתפקיד 'הורי' בתחום כלשהו כלפי שאר החברים וכל חבר נתון בידם של מאות חברים אחרים. את מצפונו ואת שיקול דעתו מפעיל חבר הקיבוץ כלפי 'הילד' של כל שאר החברים, מלבד ילד אחד... זה של עצמו. אין הוא אוטונומי לעשות זאת במישרין".

מ. שנר מגיש לנו הדגמה קונקרטית: קיבוצניק

> ...ספק הוא בעיני, האם גודש הצבעים השחורים משפר את ראייתנו.

אשר ירצה לנסוע לטיול לחו"ל יפנה אל „ההורה" התורן, היא ועדת הנסיעות לחו"ל וירצה את בקשתו. זו תצטרך לשקול, האם התקציב מאפשר את נסיעתו. הקיבוצניק לא יוכל לשקול בעצמו, האם תקציבו יוצא על טיול, רכישת טלוויזיה או מימון לימודים. וכך נמנעת ממנו ההכרעה הבוגרת, השמורה לאדם מחוץ לקיבוץ. „מה שמוגדר בחברה החיצונית לקיבוץ — כותב שנר — בהתנהגות בוגרת, נמנע מן החבר בקיבוץ בצמתים מאוד מכריעים של חייו. החבר אינו יכול לשקול ולבחון את רצונותיו וצרכיו הסובייקטיביים אל מול מיגוון של אלטרנטיבות ואילוצים" — „דפוס זה מחירו גבוה יותר מן הנראה במבט ראשון. יש לו מחיר המתבטא באופיו של בן הקיבוץ, בטיפוס האנושי שנוצר בקיבוץ".

ניתן ורצוי לבחון שני דברים: את ההשוואה עם האדם מחוץ לקיבוץ, ואת העיקר: מה מידת הנכונות של תיאור הדברים בבית הקיבוצי.

חוששני, כי מניתוחו של מ. שנר משתמעת כמעט אידיאליזציה של המתרחש סביב לנו בהשוואה אתנו. זווית ראייתו, לדעתי, מותאמת לגיל הרווקות של בני טובים ונמנעת מלראות דברים כהוויתם. בעל משפחה בעיר ובעיירה, הרתוק לדאגות פרנסה, רק לכאורה משוחרר מתלות „מאה הורים", ואלה הם סדרי החיים במשטר הסובב, הכופים עליו לוותר על ה„ילד". הוא חופשי יותר מאשר איש הקיבוץ בהכרעותיו האוטונומיות על טיול לאנדים או מועד לימודיו? והרי אפילו רווקים רבים מגיל חוזרי הצבא כפופים למציאות של דאגה להורים, למקום עבודה, או דאגה לדירה. האין תיאורו של שנר מנפח את מידת

> ...ואם יעקוב אחרי אלה שעזבו את הקיבוץ, לא ימצא ביניהם מסכנים רבים.

החופש שבהכרעתם האוטונומית? מחלצותיה של התלות הן אחרות, אך טרם קם משטר שאין בו תלות. היא ישנה גם בקיבוץ. אך בניגוד לדעתו של שנר, הערכתי היא, שהאדם דווקא ניצב באופן מתמיד כמעט בפני עימותים והכרעות והוא נקרא להכריע בהם הכרעה „בוגרת". יש בקיבוץ עיקרון, המחייב את האדם לעבוד, ולפי עבודתו ותפוקתו תיקבע רמת חייו ופרנסת משפחתו. על יחסו לעבודה, על מידת חריצותו ומסירותו בעבודה לא תחליט שום ועדה בקיבוץ. הוא הוא המכריע, על־פי הכרעתו־הוא יקבע את מידת האיכפת והמעורבות בכל המתרחש סביבו בבית הקיבוץ, ועל פיה גם יכריע, למשל, האם למסור את כספי השילומים או הירושה לרשות הקיבוץ.

לו התיאור הסכימאטי של מ. שנר היה נכון וכל חיינו היו נקבעים על־פי מה שהוחלט בוועדות על־ידי „ההורה הקולקטיבי", כי אז היינו כולנו חיים בקיבוץ כמלאכי שמיים קדושים וטהורים, או כעבדים נרצעים הקופצים לדום ומקבלים בהכנעה את הכרעותיו של „ההורה" הקיבוצי. מ. שנר יודע כמוני, כי זו איננה מציאות החיים בקיבוץ ונוסח חייהם של חברי הקיבוץ מגוון מאוד, במידה רבה על־פי הכרעתו האוטונומית של כל אחד מאתנו. יתר על כן: בעימות שבין הרצונות לבין ההכרעות, תלותו של איש הקיבוץ פחותה מזו של האדם בחברה הסובבת, כי שמורה לו הזכות להיאבק עם החלטות הוועדות ולערער עליהן. הוא חייב במרות ההחלטות, וברוב המקרים, למעשה, מחפש הקיבוץ את הדרך ללכת לקראת הכרעתו ורצונו הוא — ככל שאין מבוקשו פורץ את סייגי הקיום של החברה הקיבוצית. והרי, בניגוד לאדם מחוץ לקיבוץ, שמורה אתו גם האפשרות האחרונה של „הכרעה אוטונומית" לקום ולעזוב.

וכל נא ירקום מ. שנר אגדה, כי „הקיבוץ איננו מקנה מטען של ביטחון בסיסי פנימי לחבריו, המאפשר לאדם, בשעה מסויימת, לעזוב על־פי בחירתו את בית הוריו — והרווח של החברה הקיבוצית ממצב זה גלוי לעין: הבנים נשארים בבית". תיאור דברים זה אמנם משרת את התיזה, שבעל המאמר רוצה להוכיח אותה, אך היא פשוט בלתי נכונה. כדאי לו, למ. שנר, להציץ לסטטיסטיקה של עזיבת בנים וילמד ממנה, כי אין בה כל הוכחה לקביעתו. ואם יעקוב אחרי אלה שעזבו את הקיבוץ, לא ימצא ביניהם מסכנים רבים „חסרי ביטחון בסיסי פנימי", שלא הצליחו להסתדר תוך זמן קצר, יחסית.

אינני מנסה לחמוק ממציאות החיים ואני מודע לכך, כי יש גם בחיינו תלות והיא לא פעם מקשה מאוד. הקיבוץ, כתא כלכלי בתוך משטר רכושני, איננו פטור מלקבוע סייגים מגבילים. בכל משטר ובכל חברה נאלץ אדם להביא בחשבון את חוקי החיים ואת הנורמות החברתיות הקיימות במציאות. הביטוי לנורמות האלה בחיים הקיבוצים מוטל על מוסדות הקיבוץ, והנכון הוא, כי החברה הקיבוצית גמישה יותר מכל חברה אחרת. ומי שלקה בנפשו, כי הוועדה דחתה את מועד צאתו להשתלמות וההכרעה על כך לא היתה בידיו — כדאי לבדוק את משקפיו, ולבחון את מידת הזדהותו עם הקיבוץ שהוא חי בו, את המהותי בהכרעות האוטונומיות.

„המצפן החיצוני" ו„המשטרה הקולקטיבית"

יש היגיון פנימי בניתוחו של מ. שנר, המוביל עד לשערי הטוטאליטריות: „הקיבוץ הינו מהות 'הורית' רבת ראשים. מהורות זו כמעט בלתי אפשרי להינתק. נקרא להורות זו דעת קהל, מרות החברה, החלטת האסיפה. בכל מקרה, לפנינו מצפון חיצוני, שאיננו מוכן לתת אימון מלא בכוחו של ה'בוגר' הקיבוצי, לאן לפנות ומה לעשות" — „זוהי ישות הורית הצרובה עמוק בבשרו של בן הקיבוץ. — הקיבוץ מהווה עבורו מצפון קולקטיבי, הורים קולקטיביים, משטרה קולקטיבית".

וגם לכאן מיתוספת דוגמה המלמדת, כי „כאשר הסתפקות במועט הינה חלק מציווי הורי, היא מקבלת מטען ערכי והופכת לכוח בפועל, המכוון את יצר החיים שבאדם. אם הילד רוצה עוד וה'הורה' אומר ש'עוד' זה דבר לא טוב, מופעל רגש אשמה כלפי הילד, מתרחש תהליך של דיכוי פנימי" ונאמר לנו: „מערכות טוטאליטריות שונות יפעילו אמצעים שונים, כדי להפעיל ולכוון את חבריהם. בדרך כלל זה היה שילוב בין שוט וגזר. בימי הביניים סיפקה הכנסייה מחילה לתומכיה ואש מוקד למתנגדיה. ברוסיה הסובייטית סיפק המשטר מניפסט קומוניסטי לתומכיו וכרטיס נסיעה לסיביר למתנגדיו. המערכות הללו שונות מאוד באיכותן ויש מהן הומאניות יותר או פחות, הכל בהתאם לנסיבות, אבל אף אחת מהן אינה הומאניסטית. הקיבוץ גם כן הינו חברה טוטאלית המספקת ברוחב לב את כל צרכי חבריה. אך נראה שהשילוב בין כלל רב־כוח ויחידים לא־אוטונומיים הביא לנסיגה חמורה ולכרסום בהומאניזם כה בסיסי".

הרביתי לצטט, מחשש שמא לא אוציא נכונה את המנוגדים לדעתי. מ. שנר מתקומם נגד דעת הקהל בקיבוץ, נגד מרות החברה והחלטות האסיפה, המבטאים את „המצפון הקולקטיבי". אינני מנסה להתנבא לצפוי במשטר אנארכיסטי, אך לא מוכר לי כל משטר, שאין בו „מצפון קולקטיבי". מה נוקשה יותר, סיטוני יותר, אך הוא ערוך במוסדות חברתיות וחקוק בחוקי המדינה. ואמנם נכון, כי יש שם „משטרה קולקטיבית", יש משטרה, פשוטה כמשמעה, והיא מופעלת נגד כל מפר חוק.

הישגו הגדול של הקיבוץ, לעומת סדר חיים זה, הוא בכך שהוא הוא הקובע את סדרי החיים על בסיס דמוקרטיה ישירה, על בסיס שוויון בהכרעה ואף על בסיס התחשבות רבה עם הפרט המערער משום מה על חוק מסוים, או מסורה. נעלמו מעיניו של שנר. אפילו הרוטציה בתפקידים, המונעת התבססות ביורוקרטית של נושאי תפקידים, היא כצנינים בעיניו. מסתבר כי בעולמנו מהלכים קיבוצניקים מסכנים, לא אוטונומיים, מול „כלל רב־כוח" ומעל לראשם מנפנף איומה של „המשטרה הקולקטיבית", וכך צודק מ. שנר בטענתו, כי „מימד של קורבנות קושר לדרך חיים זו".

החי בקיבוץ ללא הזדהות עם דרכו, מטיל... יקבל את דינו כקורבן עולה.

הוא מוכן להיעזר בתורת פרויד בכל הקשור בהדחקת מאוויים ויצרים ואין בדבריו הד מלמד

> ...החי בקיבוץ ללא הזדהות עם דרכה של החברה, יקבל את דינו כקורבן עולה.

לתהליכים סובלימאטיביים, שבו מאוויים אלה מוצאים אפיקים קונסטרוקטיביים, משחררים.

„המצפון החיצוני" איננו תולדה מהעובדה ש„מאה הורים" קיבלו החלטה המחייבת את החבר. הוא תולדה של אי הזדהות עם הקיבוץ. מצפונו של איש הקיבוץ יהיה בהכרח „חיצוני", אם חברותו בקיבוץ מנותקת מהכרעה רצונית מודעת. לא ניסחתי „הכרעה אידיאולוגית", כדי להשאיר ממלה „גסה" ומפחידה. אולם אין מנוס מלומר ברורות, כי ככל שחברי הקיבוץ יחוייבו על נוסח בלעדי בנוסח: „אני חי בקיבוץ, כי טוב לי", כן בהכרח יפרח „הקורבניזם". אלה הם כלים שלובים. אם קנה־המידה היחידי הוא הטוב לי, יקבל האדם כל הכרעה, שאיננה לפי רצונו, בכוחו של „מצפון חיצוני", כנאמר בשעתו על בעל עם מחונן: „הבית זה אני — הקיבוץ זה הם".

מ. שנר מבדיל בין הומאניות להומאניזם. זה מלמדנו, כי תרבויות שונות, במהלך ההיסטוריה, דגלו בערכים של אהבת הזולת, עזרה הדדית וכיוצא בכך, „אך אלה עדיין אינם הומאניזם. הומאניזם מגמתו אחת: אינדיווידואציה הולכת וגוברת של בני האדם והפיכתם לריבונים על מעשיהם ומחשבותיהם". הבינותי, כי ההומאניזם בפירושו זה, הוא עיקר העיקרים ובכל זאת לא הכל מובן לי. הלא אם אשאל שאלה אבסורדית: אדם, רשע מטבעו והשקפתו, הגונה לאפשרות אינדיווידואציה וריבונות על מעשיו ומחשבותיו — הוא הוא סמל ההומאניזם? הכל סכימאטיות הנוסחה הפסיכולוגית עונה על הכל.

אך ארד מן האבסורד לעניינו דוגמא משלנו. איש קיבוץ הסביר לאחרונה, כי פלוני אלמוני אשר עזב את קיבוצו, ירד מן הארץ וחי לו עם משפחתו הנחמדה בלוס אנג'לס — אין סיבה כי יחזור ארצה, יחיה האדם במקום שטוב לו. שמא מוטל עלי לשבח את האיש, המקיים ודאי את מצוות האינדיווידואציה והוא ריבון למחשבותיו ומעשיו? אינני מעלה על הדעת, כי זו כוונתו של מ. שנר, אך זו הסימטה, שאליה דוחף ניתוחו.

המשך בגליון הבא

מאיר תלמי ■

טסטר פלוס...
אלף יתרונות
פאר תוצרת הארץ
שימושים:
בדיקת הקוות שקעים בבית: פלוס, מינוס וארקה.
בדיקת מכשירי חשמל ביתיים.
בדיקת ארקה של מכשירים חשמליים.
בדיקת נורות בבית ורכב.
בדיקת סוללות (חסכיות).
בדיקת מוליכות (מכשירים).
בדיקת זרם (+).
בדיקת מכשירים חשמליים אינה דורשת חיבור לחשמל.
משום לשימוש לכל המשפחה
יצרן: פאמא: קיבוץ משמר הנגב
מפיץ בלעדי: אי.פי.אס בע"מ
שד' בן גוריון 78 ת"א, טל. 223483, 03-242834
ניתן להשיג: בכל סניפי המשביר לצרכן

בתיה שחף

איך זה אצלכם

לא רק ארבעה מינים

אלא גם יבולי תולעים, יענים, ליצ'י וחוחובה אוספים חקלאינו בחג האסיף

גינוסר: לא רק בננה אדומה

הענף בה"א הידיעה בגינוסר — תיירות. יש גם אלקטרוניקה, אבל נקודת הכובד עודנה בחקלאות, ויש לה משקל רב, לדברי אורי שמיר, רכז המשק. השנה המצב יוצא דופן. ואמנם, שטחי הכותנה צומצמו מ־2200 ד' ל־700 בלבד. אך המשבר זמני. „חייבים להישאר בכותנה. זה לא ענף, שאפשר למחוק אותו ככה סתם", מדגיש אורי.

חקלאות רווחית ומוצלחת פירושה יצוא. ובגינוסר יצוא זה לא רק בננה אדומה. כאן מפתחים גידול חלופי לכותנה — מיקשת אבטיחים, המבשילים מוקדם מאוד ונחטפים בשוק. בחלק מהשטחים זרעו תירס, וניסיון בגידול בוטנים הניב יבול גדול פי שלושה לדונם מהכותנה. הבעיה — צריכת מים רבה. נבדקת גם אפשרות לגדל קטניות אחרות. „לא לשכוח את האשכוליות הבכורות", מבקש אורי. „בעונת הקטיף קולט הפרדס 200 איש ליום בגיוסי חברים. ממש מעצמה!"

אחרונה חביבה — הבננה האדומה. 20 ד' שטח מסחרי, בתחילת הדרך לשוק האירופי. הניסיון הזה ידליק נורה, ירוקה — או אדומה, בדבר אפשרות להגדלת שטחים. „ללא ספק, זהו מוצר יוצא דופן, המהווה אטרקציה במלונות ובמסעדות יוקרה", מציין אורי, הקובע בסיפוק, כי „למרות שהיא מהווה 40 אחוז מכלל ענפי המשק, הוכיחה החקלאות, כי ניתן לצפות ממנה ולתלות בה תקוות, להעז ולפתח — ולא להתאכזב".

ברעם: צלופחים בחיתולים

כל שנה בעונת הקטיף, יוצא קיבוץ ברעם על כל חבריו, מתנדביו וילדיו, אל מטעי התפוחים ובמאמץ אדיר של גיוסים במשך שבועיים מסתערים על היבול. בברעם כבר מנוסים בזה. וכל המרבה הרי זה משובח: עוקרים זנים „עייפים" ונוטעים חדשים, משובחים יותר. „גם בפיתוח מרוכז המאמץ העיקרי במטע, הענף הגדול שלנו", מסביר חיים מילוא, רכז המשק. „יש גם כותנה, ומתלבטים כמו כולם".

חיים מונה גם ענפי בעלי חיים: פטימים ומדגה. „כרגע יש ניסיון לגדל צלופחים, בשלב נסיוני ובחיתוליו. זהו פרוייקט אזורי, ומחכים לתוצאות. פריצות דרך בחקלאות? לאו דווקא. אבל מפיתוח הקיים והשבחתו, אפשר בהחלט להתקיים. שיתוף פעולה עם הגשם גם יועיל לנו, ונוכל לסיים בשקט את קטיף הכותנה".

דברים: תלתן ושיבולת־שועל

מחפשים אלטרנטיבות לכותנה ומוצאים: חיטה לגרעינים, אפונה ותירס לתעשייה. בשנה הבאה גם גידולי תלתן ושיבולת־שועל לזרעים עבור חברת „הזרע". בדברים אין יותר מטעים. „גמרנו לעקור לפני מספר שנים. אני מצטערת על כך, אך אחרים סבורים, שהיה זה מעשה נכון", מציינת נרין אברהמי, רכזת המשק של דברים, הסבורה, שאין למרות חקלאות לטווח קצר. „הכרחי לשמור אורך נ

נצר־סירני: חוחובה ובנות־יענה

גידול החוחובה נקלט היטב במשקי הדרום. ובנצר־סירני נכנסו לענף לפני כ־5 שנים. מעט מים ומעט עבודה וקטיף מכני. הגידול אומץ כאן, כשהכותנה היתה בשיאה, והקצו לכך רק שטחים שוליים. כאמור, היבולים הטובים, השימושים המגוונים בארץ ובחו"ל — נראים מבטיחים.

בשטחי המטע לא עוקרים באופן עיוור. ותחת החלקות המזדקנות, בזמן עבר, נוטעים גידולים חדשים — עצי פקאן ומקדמיה.

„למרות היותנו מתועשים, מתכת ועץ, אנו מקפידים לשמור על הצביון החקלאי. ובצד לול הפיטום וההטלה, בודקים גידול בנות־יענה", אומר שבתאי, רכז המשק, המדגיש, כי אין שום כוונה לצמצם את נתח החקלאות בעוגת ענפי המשק, להיפך. מכסות הייצור, בצד מגבלות הקרקע והמים — הן המונעות היום הרחבה.

הסוללים: חיפושים קדחתניים

בהסוללים חיסלו את הפרדס ואת דיר הצאן. את מקום עדרי הצאן תפסו עדרי הבקר לבשר. גידולים חלופיים לפרדס טרם יושמו. מחפשים. מחפשים גם תחליפים לשטחי הכותנה. משהו באותה רמה ואף למעלה מזה.

„בשנתיים האחרונות אנו בחיפושים קדחתניים אחרי אפיקי חקלאות אחרים, לא שגרתיים", מספר יהודה ברוק, רכז המשק. „צר לי, שהמצב הקשה מביא משקים לסגירות, כל אחד לעצמו, שמירת סודיות והפיכת החקלאות למתועשת — ממוסחרת. העזרה ההדדית שידענו בעבר, הולכת ופוחתת".

הכותנה, שידעה שנות זוהר בעבר, תשוב ותתפוס מקום של כבוד, להערכתו של יהודה, המזהיר מפני חיסול תשתית קיימת של כוח אדם מקצועי, מיכון וכו'. „יש לשמר כל זאת, כי עוד נזדקק למערכות הללו".

להסוללים גם תעשייה חקלאית: „בני כנף", מדגרות גדולות, המספקות תוצרת רבה לרחבי הארץ. „מצפים להתבהרות המצב הפוליטי באיזור, שיאפשר פריצת שיווק גם אל שכנים קרובים ורחוקים", מסכם יהודה.

רמות־מנשה: מרינו ויין

גידול כבשים מיועד, מן הסתם, לצמר, למוצרי חלב ובשר. ברמות־מנשה עדרי מרינו גדולים, המספקים גם בשר לשוק המקומי.

„צימצום שטחי הכותנה מאלץ אותנו לגדל חיטה באותם שטחים, כאשר בודקים גם גידול תירס", מסביר חיים קינן, רכז המשק.

את ההצלחה האדירה של יקבי הגולן מנסים להעתיק גם אל איזור זה, גידול ענבי יין, כבר מצוי בבדיקה.

שער־הגולן: עוברים לשיטות טייוואן

„התייעלות בענפי החקלאות הקיימים", גורס ברוך אריאלי, רכז המשק של שער־הגולן, המדגה הוותיק והטוב עובר כאן לשיטות טייוואן — גידול כמויות גדולות של דגים בשטח קטן של בריכות.

בשער־הגולן ענף סוסים. ענף יצוא מובהק. מחירי ה„מוצרים" שלו אינם בסדר גודל של קניינים ישראלים...

מעמד בכורה בגידולי השדה שמור עדיין לכותנה, על אף המשבר. „כולם בוכים, ואני דווקא מהמר. יש לזכור גם את מוצרי הלוואי — גרעינים, שמן וכו'. אני צופה ימים טובים לכותנה בעתיד. לא נצמצם, אין גם ממה. בסה"כ 600 ד' כותנה".

עין־החורש: שעווה בחודשי החורף

לא מחסלים ענף קיים, כל עוד יש הצדקה כלכלית לקיומו, ועם זאת, שינויים קלים, חיפוש ובדיקה כל הזמן. „נטענו 50 ד' אגוז מקדמי במקום פרדס ישן. יש גם מנגו, ואיננו מרפים, מנסים ותרים בכיוונים שונים", מציין אהוד שוהם, רכז המשק של עין־החורש.

בעונה המתה, בחודשי החורף, נהגה צוות הכותנה של עין־החורש ומבלה בגידול פרחי שעווה (10 ד'). „יש בזה גם עיסוק, במקום לישון... וגם סיפוק ושכר נאה".

עין־צורים: תולעים באדמת הומוס

בצד החקלאות הקונוונציונאלית: כותנה, חיטה, תחמיצים שונים, רפת והורים, הנלחצים במכסות הנוקשות, ממשיכים בחיפוש ובדיקה אחר מקורות פרנסה חדשים־ישנים. ענף מתחדש כיום בעין־צורים — הבוטנים. יש גם ריח של נוסטלגיה: „לפני 25 שנה חדלנו לגדל בוטנים וכיום אנו מחזירים עטרה ליושנה", אומר אמנון עצמון, רכז המשק, המספר על מחירים גבוהים לתוצרת בחו"ל, ועל אפשרות להגדיל שטחים — אלמלא מצוקת המים.

בעין־צורים בודקים ומנסים גידול תולעים באדמת הומוס. חדש בארץ, והיקף רציני יותר בקיבוץ ניצנים.

ניר־עוז: ללא זבל

הקיצוץ הדראסטי במכסות המים מקטין במיוחד את שטחי הכותנה. חקלאי ניר־עוז, כשאר משקי הנגב, ברצונם לשמור חקלאות יציבה, מחפשים ומוצאים דרכים אחרות לניצול השטחים. מגדלים ירקות — תפו"א, גזר, צנונית ובוטנים. יש גם נסיונות בתבלינים. „כל נסיון נעשה בהיקף קטן, ומאוד מבוקר בשל ההימור הרב, כך שגם הכישלון יהיה קטן". מסביר משה דוד, „סעיד", רכז המשק. ניסיון נוסף הוא בגידולי ירקות, כנ"ל, אך בשיטה אורגנית — ללא זבל. התוצרת מיועדת לטבעונים וגם ליצוא, כמובן.

כפר גלעדי: תיירות חקלאית

משקי הגליל העליון שותפים במספר חוות נסיוניות, המפתחות גידולי חקלאות עתירי יבול, המותאמים לאיזור. כפר־גלעדי, הוא אחד האתרים.

עמוס לוין, רכז המשק, מרגיש את השותפות במחקר במינהל האזורי, אך גם את העשייה בבית: „גידולי בוטנים ליצוא, תחליפי תחמיץ וכן דו גידול: חיטה (חורף) ותירס (קיץ) על אותו שטח. כל זה על־ידי צימצום ביבול הכותנה (ללא הפחתת רווחיותה): יותר מזה: גידול תפוחים בשיטות מודרניות — זנים עתירי פרי 'מדורבנים', היבול כבר נקטף, אך יעלה על פסים מסחריים 'כבדים' בעתיד. 300 דונם אבוקדו, 10 אחוז מהם הורכבו בזנים פוריים יותר לאיזור הזה".

מעיין מים חמים (יחסית לחורף) המפכה כאן, מאפשר הכנסת גידול דגים אטרקטיביים (אמנון ארום, סרטניות). נשקלת גם הצטרפות לארגון אזורי, לגידול ברבורים, יצוא ללא מכסות.

ועדיין חקלאות — במבט שונה: „פתחנו מסלול 'תיירות חקלאית', המשלבת אירוח בבית ההארחה עם סיור מודרך, במשך יומיים, בענפי המשק, ובמפעלים האזוריים. מיועד לקבוצות מאורגנות של חקלאים, כאשר מלבד אירוח אנו נותנים ליווי והרצאות בשפות שונות".

„כל החקלאות הזאת", מסכם עמוס באופטימיות, „היא בעבודה עצמית, לרבות קטיפים. יש לנו ולשותפות האזורית, ידע רב ואני מאמין, שנדע ליישם את המצוי כיום בשלבי ניסוי. רק לא להרים ידיים. יש לנוער מה לעשות!"

המשפחה המודולרית
משפחת דן־ממטירים הולכת ומתרחבת. הצאצאים המודולריים מעניקים שלל ביצועים משתנים לממטירונים ולמתזים. החלף תוך שתי שניות את המפזר בקצהו העליון של הגשר המודולרי וכך תשנה את כמות המים ואופן פיזורם מייד וללא כל הוצאות מיותרות.
מערפל סגול קוטר הרטבה: 1-1.5 מ'
מפזר כחול להתזה בפס קוטר הרטבה: 2-4 מ'
מפזר ירוק להתזת 12 סילונים קוטר הרטבה: 2-5 מ'
מפזר אדום להתזה גיזרתית קוטר הרטבה: 0.5-0.8 מ'
מפזר צהוב להתזה שטוחה קוטר הרטבה: 3-4 מ'
מפזר כתום להתזה קרובה קוטר הרטבה: 1-1.5 מ'
גשר מודולרי עם פייה
סביבון קטן שחור קוטר הרטבה: 4-8 מ'
סביבון גדול כתום קוטר הרטבה: 7-9 מ'
„אנטי חרק" אדום קוטר הרטבה: 4-6 מ'
סביבון „הפוך" ירוק קוטר הרטבה: 6-10 מ'
מודעה זו קטנה מלהכיל את המגוון הרב של צאצאי דן־ממטירים. אנשי שירות השדה שלנו עומדים לשרותך בייעוץ ובהתאמת אבזרי השקייה של דן־ממטירים לצרכיך ולאפשרויותיך.
דן ממטירים - חידוש רודף חידוש.
דן ממטירים אבזרי השקיה עם ויסות צמוד
קיבוץ דן ד.נ. 12245, ד.נ. הגליל העליון, טל' 069-45811. משרד מכירות מרכזי: רח' הארבעה 12 ת"א

חבר רצח חבר

„קיבוץ זה מקום רגיש ושתי המשפחות, מ„שני צדי המתרס', ימשיכו לחיות ולהיפגש זו עם זו. עכשיו אנחנו מצווים לתמוך בהן. כל מלה מיותרת, לא שקולה, יכולה להיות הרסנית. „אחרי מות קדושים אמור, נקודה"", מבקש ירמי קידר, מזכיר גבעת־ברנר

גבעת־ברנר, יום רביעי בצהריים. מלוח המודעות מישהו כבר הסיר את הפתק השחור „נא להימנע מביקורי תנחומים". ג'יפ משטרתי כחול חונה ליד אסם התבואה, שבקומתו התחתונה ממוקמת מרכזיית הטלפונים המפורסמת ביותר בתנועה הקיבוצית. שוטר צעיר במדים מגוהצים מבקש מהמרכזן־מחליף, החבר בישביש, להזמין לכאן את החובש, שטיפל בנרצח ברקותיו האחרונות. יומיים לאחר הרצח — בקיבוץ מעדיפים את המלים „אסון", „אירוע" — יום לאחרי הלוויה, נשארו כנראה עוד פרטים שיש לברר.

חברים ממהרים לעבודתם, מטפלות המטיילות עם פעוטים מגניבות מבט וחבורת נערים מצחקקים, נקהלים בחוץ על אופניהם.

— למה אתם צוחקים, ילדים?

— „אנחנו לא צוחקים", משיב נער בשיער ארוך. „אנחנו במבוכה... אז עושים בדיחות..." מבוכה, בושה, עוד לא מעכלים, הלם, „יום שחור לגבעת־ברנר", כדברי ירמי המזכיר — הן מקצת ההגדרות שתשמע כאן, יומיים לאחר הירצחו של אברהם גוריון.

משפשט הסיפור בשעות הצהריים היתה התגובה: הרי זה לא יתכן, בוודאי זו טעות איומה.

אורית גל־אור, חברה צעירה בקיבוץ: „לי נודע בערך שעה אחרי שקרה. הייתי בחדר־האוכל והסיפור התחיל לעבור בין השולחנות. ההרגשה הראשונית שלי היתה אי אמון מוחלט. לפעמים מישהו אומר בקיבוץ, אני אהרוג אותך. קורה שמרימים יד, אבל שום דבר מעבר לזה. אמרתי, לא יתכן! בטח טעות. אחר־כך היו הרבה מבוכה ובילבול. איך יכול להתרחש אצלנו דבר כזה, לא נתפס אצלי... בחולון... בבת־ים... אבל בקיבוץ שלי...?!"

חנה סביר, מנהלת בית־הספר בקיבוץ מספרת: „חזרתי אחרי הצהריים מתל־אביב ובעלי סיפר לי, מיד כשנכנסתי, שבועז אבני רצח את אברהם גוריון. התחושה המיידית היתה חוסר אמון. סירבתי להאמין... לא יכולתי להבין. בכלל, לא ידעתי שהם עבדו ביחד... לא תפסתי את הקשר. בקיבוץ כל־כך גדול, של אלף חברים, אתה לא מודע לכל מה שקורה. הרבה אנשים בכלל לא ידעו שעבדו ביחד. כשזה נתפס לי בסוף, באה לי מחשבה משונה: לא היית שעתיים בקיבוץ — וזה מה שקורה כשאת לא נמצאת שעתיים... כשהתחלתי לעכל, וקודם כל את מוכרחה לעכל עם עצמך, חשבתי: איפה אני חיה?! הלא אלו שני חברים מהמשק, בפירוש, שני חברים מהמשק! אחר־כך חשבתי על הפגישה עם האמא של בועז. היא עובדת איתנו בבית־הספר. מה להגיד לה... ובכלל, יש שתי משפחות, שתיהן פגועות, למי הולכים קודם... את מי צריך לנחם יותר... את האמא של אברהם, או את האמא של בועז?"

חיטוט בפצעים

אין זה הרצח הראשון בקיבוץ גבעת־ברנר. לפני 27 שנים, בינואר 1959, נרצחה בחניקה, בצריף בודד בקצה הקיבוץ, חברת הקיבוץ אביגיל סלומון. עד היום לא נמצא הרוצח. בעלה ציון, שנחשד במעשה, זוכה מחוסר הוכחות.

אך זה, רומזים לנו, היה דבר אחר. אלו היו אנשים מיוצאי בני ישראל, עדה הודית מוזרה, שעשרים מחבריה נקלטו בקיבוץ והיום לא נותר מהם כאן איש.

התחושה היתה הם לא משלנו, וחבר מסביר את ההבדל: „הייתי אז נער, אבל אני זוכר, שהתחושה היתה — אה, אלה... אצלם זה יכול לקרות... הם שם בתרבות אחרת, הם הודים, מה אתם יודעים, מה עוד יש אצלם... ואנחנו הרי התרבותיים... והיום, אמנם מדובר בתמהוניים, מופרעים, אבל אלה בנינו ונכדינו, צאצאים למקימי הקיבוץ... זה קשה, קשה מאוד."

בגבעת־ברנר נפרצה, ביום שני בצהריים, עוד חומה. האמנה, שיש דברים שאינם אפשריים בחברה כל־כך מאופקת, כל־כך מבוקרת, כל־כך רציונלית, המדכאת באִבּה כל התפרצות אמוציונלית. חברה המסודרת, מחליקה, לפעמים מטייחת, כל התרחשות בטרם תצא משליטה ובקרה.

וזאת מתוך שקיבוץ ביסודו חייב להיות חברה אנטי־אלימה. קיבוץ לא יכול להתקיים כאשר את אותו חבר, שבבוקר החלפת איתו מהלומות במקום העבודה תפגוש בצהריים במלתחה של חדר־האוכל ובערב ב„השכבה" בבית־הילדים ואולי אשתך ואשתו מטפלות באותו הגן והוא ואתה חברים בוועדת חברים.

יתכן, שיש גם פחות סיבות לאלימות; התחרותיות מאוד מבוקרת, טובות ההנאה הכלכליות והחברתיות, הנובעות מתפיסת עמדות ונטילת שלטון — מצומצמות ביותר וזוכות, עדיין, לגינוי מסורתי.

אכן כן, ההיסטוריה הקיבוצית מנוקדת פה ושם בכדורי אקדח והיו גם כמה רציחות של ממש. אך אלו, עד היום, היו על מה שמכונה „רקע רומנטי". רקע שיש לו מדרך הטבע לגיטימציה יותר נרחבת גם בחברה הקיבוצית. אם כי משהו מהתרת הרצועה ניכר גם בשטח הזה ואקדחים, כפי שצפינו רק לפני שבוע בקיבוץ גלעד, נשלפים היום ביתר קלות.

„בחדר השני של המרכזייה", חדר האסור בכניסה לעיתונאים, מגלים לי הנערים על אופניהם, „יש עיגולים בגיר על הרצפה וכתוב ,דם' וסימנים בגיר, שסימנו שם החוקרים איפה שהתרמילים היו".

אני מבקש לראות את המחיצה המפורסמת שכולם דשו בה, שנבנתה, כביכול, לשם הפרדת כוחות בין הנרצח לחשוד ברצח.

„כל המחיצה הזו", אומר בזעם ירמי קידר, המזכיר, העובר ימים קשים, „היא קישקוש, פנטזיות של העיתונאים! מרכזת הטלפון בנויה משני חדרים, כשלכל אחד מהם כניסה נפרדת מבחוץ. חדר אחד הוא חדר המחשב ולוחות המרכזייה והחדר השני הוא חדר ההפעלה של המרכזן ובין שני החדרים יש דלת. בועז אבני, החשוד ברצח, עבד בחדר המרכזן, כשאברהם גוריון ז"ל, שעסק באחזקת המרכזייה, היה זקוק להיכנס למבנה, לא היה לו כל צורך לעבור דרך חדר ההפעלה. אמרתי לאברהם! אברהם, אתה מרגיז אותו, אתה זקוק להיכנס — תעשה את זה מהכניסה השנייה... אבל לחשוב, שהסיכסוך יגיע לאן שהגיע"... ירמי קידר פורש כפיו. מזכיר במצוקה קשה.

ירמי לא מתחמק מהשאלה, העולה היום בקיבוץ מתחת וגם מעל פני השטח: איך לא ראינו, איך לא עצרנו, איך נתנו להתדרדר, מדוע לא ראינו את הכתובת. והרי קיבוצניקים, תמיד מחפשים אחריות, מחפשים אשמים, גם כמה שכפירוש לא נשלט על ידם. אלה שאלות שגם החברים שואלים אותן בינם לבינם. אך למראה עיתונאי הם נסגרים, מתעטפים בשתיקה ושולחים אותך כאיש אחד למזכיר.

„בחייך, עזוב אותי עם השאלות", עונה בקוצר־רוח חברה צעירה, המטיילת עם פעוט על אופניים: „מדברים, בטח שמדברים! איך אפשר שלא...!! אבל מדברים בינינו. אני לא מוכנה לזה, שעיתונאים מתחילים לחטט לנו בנשמה, לחטט לנו בפצעים. בחייכם, למה לא תניחו לנו כבר ותסתלקו מכאן?" קשה לקיבוץ גבעת־ברנר עם התקשורת. „זכות הציבור לדעת" אינה עומדת במבחן כשקיבוץ שלם נחשף בצורה כזאת. מצב קשה ומביך.

„אמרתי לחברים, אמרתי לכם העיתונאים — התקשורת זה אני", אומר ירמי. „קיבוץ זה מקום רגיש ושתי המשפחות, מ„שני צידי המיתרס', — ימשיכו לחיות כאן, להיפגש זו עם זו. ועכשיו אנחנו מצווים לתמוך בהן, וכל מלה מיותרת, לא שקולה, יכולה להיות הרסנית". זו הסיבה שהמזכיר מסרב לדבר על מניעים, על קינטור בניכול, על אישיותם של המעורבים: „אחרי מות קדושים אמור, נקודה", הוא מצטט אימרה יהודית חכמה.

לירמי אין הרבה דברים טובים לומר על העיתונות, שאת התנהגותה הוא ממשיל: „להיכנס עם מגפיים מסומרים למיטתך".

„תראה, אתמול ביקשנו לא לצלם בלוויה. אז הם צילמו בכל מיני התחכמויות. מצד זה ומצד שני — ואני, מול הקבר הפתוח והמת מוטל לפני, צריך להתמקח איתם".

שום חומות לא נפרצו

בשתים־עשרה וחצי נאספים במזכירות מספר אנשים וחברי מזכירות שעסקו בפרשה, ביניהם האחות האחראית על בריאות הנפש וחברים שעברו עם אברהם ובועז, למין מה שירמי מכנה „תראפיה, דינמיקה קבוצתית אפילו". נפגשים עם אברהם טל, פסיכולוג קליני, שהוזעק למשק מיד כשהיוודע האסון לסייע למזכירות ולחברים. „בקיבוץ", מסביר ירמי את הסיבה לפגישה, „אנשים שהם במוקדי האחריות מעצם תפקידם, חשים באחריות גם כשבעצם אינם אחראים והאירוע אינו בתחום שליטתם". ואכן, מעבר למסך השתיקה החודרת, מרחפת השאלה וגם נשאלת בגלוי: „איך זה לא היינו ערים להתדרדרות, אולי אפשר היה לצפות, אולי אפשר היה למנוע?"

אברהם טל, פסיכולוג קליני, מוכן לומר מה עובר על חברה קיבוצית במצב כזה: „השאלה אם אפשר היה למנוע, אם לא ראינו את הכתובת על הקיר, היא היפותטית לגמרי. צריך להבין, שיש כאן עניין של רמות לגמרי שונות. בקיבוץ שמנהל חיים באופן שיתופי ואנשים מתחככים בו זה בזה באופן מאוד אינטנסיבי, יש מאות סיכסוכים. לאחד הכלב נובח, השני — עוברים לו בגינה. ואת הסיכסוכים בקיבוץ נוהגים לפתור בלי להיעזר בגורמי סמכות מבחוץ. זו אחת הסיבות שבקיבוץ בכלל יש יותר תחושת אחריות לגבי כל מה שקורה — ויש אנשים שמרגישים אשמה. לכן טבעי, שלאחר אסון כזה, חברים הנושאים בתפקידים מרכזיים מרגישים חובה לחקור, לדרוש, לשאול את עצמם, האם יכולנו לעשות. האם יכולנו לצפות. אמרתי להם — ואני עומד להיפגש עם האנשים הללו — שבמקרה הספציפי הזה, ובמלוא האחריות, הם לא יכלו לצפות למה שאירע, לחטוף אקדח ולירות — זאת פעולה כל־כך שונה במהותה, כל־כך חורגת מכל צורה של מאבק — שהיא לחלוטין בלתי נצפית. החשוד ברצח הוא אדם חולה. הוא חולה במובן הפסיכיאטרי, מסוג אותן מחלות, שאתה יכול לתפקד בהן כמעט כרגיל ויכול להגיע אפילו לכל מיני תפקידים בלי שיבחינו במחלה. האיש הזה התהלך חודשים עם פאראנויה, עם מערכת מחשבתית פאראנואידית, שהתפרצה פתאום, שהגיעה למצב של משבר. נכון, שהיו סימנים לאנשים שהיו סביבו, הרגישו שהוא לא מובן להם, אבל גם הם, בשום פנים, לא יכלו לשער שהאדם הזה יקום ויירה 7 כדורים. הציעו לו מספר פעמים עזרה והוא סירב. אמר שהוא בסדר, לא זקוק. הוא אדם שבידד את עצמו.

„אמרתי לחברים בקיבוץ, שיקבלו שזו מחלה. מחלה שיש סיכוי קטן לגלות אותה ואי־אפשר למנוע, בצורה הרמטית, שהיא לא תתגלה. אני לא דורש מחברים בקיבוץ — והם גם לא צריכים לדרוש זאת מעצמם — להיות אמונים על בריאות הנפש. אם כי יתכן, שצריך להיעזר יותר במקרים שיש בהם ספק. נפגשתי גם עם קבוצת הגיל של החשוד, חברים שהכירו אותו. יש להם תמיהות רבות וחרדות, מרגישים יותר אחריות חברתית — אך אינני מסכים, שנפרצה כאן איזו חומה. שום חומות לא נפרצו".

המזכיר, רק 3 חודשים בתפקיד, מקודם חשמלאי, מנסה להתמודד רציונאלית עם התהיות והוא עצמו. לא בטוח שהוא מצליח: „אני מסביר לעצמי, שאני עושה תראפיה וגם חברים רבים עושים את זה עכשיו. בין היתר כתבתי מכתב אישי לחברים, לא בבטאון, לא בווידיאו, לא פמפלטים, מכתב אישי, העוסק בשאלות ובתהיות וברגשות המרחפים באוויר. ואם אני בודק את עצמי, אני יכול לספר לך, כי לפני 3 שבועות, לאחר שעברנו במזכירות על כמה שמות של חברים, הזמנתי אליי את בועז אבני (החשוד ברצח); הזמנתי את הבחור לשיחה. בחור בן 25, שעובד באופן קבוע במרכזן, תמיד במשמרת אחה"צ, תמיד לבד — עלה בי חשד, שאולי תקעו שם פעם את הבחור ושכחו ממנו. קיבוץ גבעת־ברנר הוא קיבוץ גדול מאוד, ואולי מי ששם אותו שכח בכלל שהבחור שם. והיו לי כמה רעיונות בשבילו, חזו לי כמה רעיונות, מה בחור מוכשר כמו בועז יכול לעשות בגבעת־ברנר.

„אם אותי, ירמי — אמרתי לו — היו תוקעים למרכזייה, וכל הזמן למשמרת שנייה, ושוכחים אותי שם — אני הייתי מוחה על זאת, בטוח. אבל אני ירמי ואתה בועז — אולי אתה מרגיש אותו דבר ולא אומר לאף אחד. לכן הזמנתי אותך. והוא ענה לי, שהוא מאוד מעריך את העבודה שהזמנתי אותו, אבל, אמר, תעזוב אותי בבקשה: טוב לי ונוח לי עם העבודה הזאת. אני מנגן בפסנתר, לא כל־כך אוהב לקום מוקדם בבוקר. אמרתי לו, בבקשה, אך תדע שהדלת הזאת תמיד פתוחה בפניך ויום אחד, לפני שיימאס עליך — תבוא אלי.

„ובשיחה הזאת הוא לא רמז אפילו, שהוא מרגיש שמתעללים בו, דורכים עליו, פוגעים בו. רק אמר, טוב לי, נוח לי, אני רוצה להישאר שם. זו התשובה שלי, של ירמי המזכיר, שהכתובת היתה על הקיר ואני לא ידעתי לקרוא אותה. אבל בחוכמה בדיעבד. וזה כולנו, אולי כן היה אפשר לקרוא, כי בועז נראה מוזר והלך עם מבט מוזר. אבל אני גם אב לילד, שיום אחד הופיע לי עם קרחת ועגיל באוזן. ילד טוב שלך עד אתמול. מהיום קרחת ועגיל באוזן — ובועז עם מבט תמהוני לשמיים.

„בערב החג — מספר עוד ירמי — נמסר לרכז העבודה, שזה לא הולך יותר במרכזייה והוא רשם לעצמו, שהוא צריך להעביר משם את אחד מהם.

מרכזיית גבעת־ברנר: לא מחיצה אלא דלת המפרידה בין חדר המחשב ולוחות המרכזייה לבין חדר ההפעלה

אבל ערב חג... מי מתעסק עם דבר כזה בערב חג?"

עד היכן זו עזרה

כשמתרחש אסון כזה, רצח בקיבוץ, חושבים על הילדים. ילד בקיבוץ מכיר מוות ממחלה, מתאונה, ממלחמה. להתמודד עם רצח — ועוד רצח חבר בידי חבר — זו התמודדות לגמרי שונה. תגובת הילדים, אם נהיה כוללניים, היתה ביסודה דומה לזו של המבוגרים: איך לאנשים האלה, שאנחנו מכירים אותם — זה קרה. איך הם הסתכסכו עד כדי רצח?! ראשית היתה התמודדות בתוך המשפחות, כי עד שעה 4 אחה"צ היה העניין במישור של ניירות משטרה וגביית עדויות והלם כללי וכשמשהו התברר — היו כבר שעות אחה"צ מאוחרות והילדים היו אצל הוריהם.

שרה סביר, מנהלת בית־הספר: „היתה וישנה התמודדות אישית של כל אחד עם ילדיו ובמשפחתו. יש לי 4 ילדים. כל אחד שמע משהו אחר, סיפר סיפור אחר. בסך־הכל הרגשתי חרדה קשה במיוחד אצל הצעירים יותר. הם שידרו מין חרדה ראשונית כזאת, שזה יכול היה לקרות גם להם. כי מישהו שיוצא מן הכלים ומתחיל לירות, הוא מסוגל לפגוע בכל אחד, אולי גם במישהו שנכנס לשם במקרה, או באיזה ילד שעובר בחוץ".

אחה"צ, ביום הרצח, כינסו את הצוות והחליטו, שלמחרת בבוקר נכנסים עם זה לכיתות ונותנים לילדים לדבר בכל הכיוונים. לאחר השיחות שהיו למחרת בבוקר נותרה בצוות הרגשה, שזה, עדיין, לא זה. שרה: „בעיקר בכיתות הנמוכות, שם חלק מהילדים בכלל לא מבין מה קרה, וחלק אחר לא היה מסוגל לבטא את ההבנה שלו, אנחנו מנסים עד כמה שאפשר להעלות ולהוציא פחדים וחרדות ולהימנע עד כמה שניתן בעיסוק במניעים, לדבר על האנשים המעורבים בפרשה, ולעשות פסיכולוגיה".

גם את ילדי התיכון אספו לשיחה. התחושה שעלתה בשיחה הזאת, אומרת שרה, היתה שהבית הקיבוצי נפרץ, גם אצלנו, לא רק בשכונת התקווה, לא רק בתל־אביב. „לא כל־כך קיבלו את ההסבר והמסר של המיוחד והחד־פעמי במקרה הזה. גם מבחינתי האישית כשרה, חברת גבעת־ברנר, ברור לי לגמרי, שנפרץ משהו, שהחיים בגבעת־ברנר לא יהיו כפי שהיו".

בגבעת־ברנר נותרו שתי משפחות פגועות. שתי משפחות, מרגישים, ולא אחת. וכרגע הכל מתמקד באיך לסייע להן ולהימנע מפגיעות נוספות. „יתכן", אומר אברהם טל, „שנערוך אסיפת חברים לשיחה על האירוע, או אולי נתכנס בחוגים. כדי לתת לחברים את זכות השאלה ואולי גם את זכות הזעקה". הדילמות שנותרו בקיבוץ קשות ונוקבות אך אין להן, קרוב לוודאי, תשובות. מזכירות של משק, מטבע הדברים, לא מורכבת מפסיכולוגים ועובדים סוציאליים. היא מורכבת מחשמלאי, מסגר ורפתן. והם שצריכים להתמודד עם השאלה הנמצאת ביסוד הדברים: האם החבר קיבל את העזרה הדרושה והאם היה צריך להגיש לו עזרה גם נגד רצונו; ועד היכן זו עזרה ומהיכן זו התערבות בתחום הפרט?

יום רביעי בצהריים, ללוח המודעות בקיבוץ גבעת־ברנר חזרו המודעות: חוג למחול; משחק כדורסל; סרט וידאו יוקרן הערב ב־9.30. מנסים לחזור לסדר־היום.

עמירם כהן

אני דורשת הסברים

ונית גוריון, גרושתו של הנרצח, חברת גבעת־חיים איחוד, מסרבת לקבל את הטענה, שאי־אפשר היה לצפות, שאי־אפשר היה למנוע. היא דורשת את זכות הזעקה: „אני לא תופסת, איך זה בקיבוץ כל־כך גדול ומסודר, כמו גבעת־ברנר, עם מזכירות, עם ועדת חברה, עם תחנה במקום, התדרדרו הדברים לאסון הזה. הם חייבים את ההסבר הזה קודם כל לעצמם, אבל גם לי, גם לגבעת־חיים, לכל התנועה הקיבוצית.

„איך זה, שבשנת 1986, כשחבר הקיבוץ מוקף מכל הצדדים בבקרה ומעקב, איך זה שאדם כזה, כמו החשוד ברצח, מסתובב כל־כך הרבה זמן כמו אוטיסט, עם מבט בוהה... מה עוד היה צריך? הרי המצב שלו לא היה בגדר סוד בגבעת־ברנר. מה זה ,רשמנו לטפל אחרי החגים'? כשנדלקת נורה אדומה, והנורה נדלקה כבר מזמן, מטפלים גם בשתיים בלילה, גם בשבת, גם בחג. הלא הסיכסוך הממושך הזה היה ידוע שם לריכוז העבודה, לחברים. מה זה לא ידענו... הייתם צריכים לדעת! פתאום איש לא ידע שם, שהוא שוחרר מצה"ל על סעיף 21. מזכיר בא ומזכיר הולך ואומרים לא ידענו את יוסף... או מי היה צריך לדעת?

„בעיר כל אחד לנפשו, אבל בחברה הקיבוצית? מדוע לא פנו לבעל מקצוע ואם הוא סירב ללכת, מדוע לא עשו הפרדת כוחות? או נכון, שאיש לא יכול להעריך שזה יגיע לידי כך. אבל הכל צפוי עם אנשים במצב כזה ואנחנו יודעים, שהקיבוץ כבר לא מחוסן נגד כלום. אני האמנתי, שיהיו פעם סמים בקיבוץ?! אני האמנתי, שיכולה להתרחש פרשת בלאסז? ואתה האמנת?! והלא ידעו, מאיפה נובעות הבעיות שלו ושלא יספרו לי, שהבעיות התחילו עם אברהם.

„ואם מותר, יש לי עוד בקשה, אני מתחננת בפני עיתונאים וחברים: רדו מאברהם! מה קורה פה — האם החברה שלנו מגינה רק על זה שנשאר בחיים, או גם על זה שכבר איננו? כואב לי שהעיתונות רוצחת את אברהם פעם שנייה, ומפרסמת כל מיני סיפורים והשמצות על אדם שלא יכול כבר להתגונן. האם כדי להגן על האחר, חייבים להכפיש את השני?"

כותבים לדף

קלע בול

אני מצטער על האיחור במתן תשובתי לפנייתכם מחודש אוגוסט השנה. לא הייתי בארץ ומכאן האיחור.

אני קורא קבוע של „הדף" ולדעתי, אם היה ברצונו לחשוף, לעורר, להרגיז, לטעון, לפגוע — הרי הוא קלע בול. אינני שותף לכל אלה, שפוסלים אתכם מפני שהנכם „כובסים כביסה מלוכלכת בפומבי". אני חושב, שיש לכבס כביסה כזו — שהיא כביסה צבורית — דווקא בפומבי. זו מכונת הכביסה היחידה שקיימת במקרה כזה. אלה שמשווים אתכם לעיתונות צהובה, אינם יודעים טעמה של עיתונות זו.

אין עלינו לשכוח, שהנכם מיועדים לקהל הומוגני — זו גם מעלה וגם חיסרון. מעלה — מפני שיש לכם קהל קוראים קבוע ובעל טעם כמעט אחיד — מאידך עובדה זו מצמצמת את אופי הריווח.

הייתי רוצה, שתהיה אצלכם יותר אינפורמציה על המתהווה בתנועה הקיבוצית — הארת השינויים שחלו וחלים מאז הייתי אני חבר „השומר הצעיר" (לפני 63 שנה).

בברכה חמה,
י. רוטנשטרייך, עו"ד

עוד בסימן ה־200

כן, במשאלים של גליון ה־200 נשמטו שמותיהם של העושים במלאכה: את המשאל בקיבוצים ערך עמירם כהן ואילו את אישי הציבור תחקרה סימה באר, ריבה סגל, בועז לניר ומאיר פרטוש אחזו במצלמה.

מכנסי „רפי"
להיט לכל גיל
חדש! עודפי ייצוא!
חולצות מכנסיים
וחליפות מיזע
(סווצ'רים טרנינגים)
לגברים נשים וילדים
המבחר הגדול ביותר בארץ של מכנסיים ★ מכנסי ג'ינס, כותנה ★ חולצות ומכנסי חג לגברים נשים וילדים

חניה חינם!
שעת חניה חינם על כל מכנס
בחניון בית רומנו יהודה הלוי 14
ובחניון פינס
עם הצגת כרטיס החניה בעת הקניה
אלא מה.
כ.נ. ברבר ובנו
בית חרושת למכנסיים „רפי"
לגברים, נשים וילדים
ת"א, דרך יפו 9 בית רומנו טל. 656458 — 03-658539
פרסום לאור

במבו האום 1986
מבצע לחג! הנחות עד 15% ובתשלומים למביא מודעה זו
רהיטי במבוק מעץ ראטן
בעיצובים מיוחדים ובדי ריפוד יפהפיים
מרפדים רהיטים מכל הסוגים
רח' עלית הנוער 3 גבעתיים טל: 324104

חרדת ההתחרדות

לפני יום כיפור הרצתה רבנית מבני-ברק בפני חיילות בבסיס ח"א. לאחר מכן התארחו אצלה אחדות, ביניהן דינה, בת קיבוץ. "היתה שנה נהדרת", סיפרה להוריה. היום יש לה 4 ילדים ובעלה מרצה בפני מתחרדים

דינה חזרה בתשובה. התחרדה. בת קיבוץ, מרדנית לשמה, טיפוס יוצא-דופן, שביקשה לרדת לעומקם של דברים. התעניינה בתנ"ך, במיסטיקה, בשואה, באלקטרוניקה. השתתפה ב"שלום עכשיו", מדריכת-נוער במוסד-החינוכי ולאחריו יוד-גימלניקית. לפני שש שנים התחרדה, כעבור שנה נישאה ומאז — כל שנה ילד. כמו שעון. המרד נעלם ובמקומו — שמלה עם שרוולים ארוכים, גרביים ארוכים, פאה נוכרית, מטפחת.

נפגשתי עם הוריה, כמה חודשים לאחר ההתחרדות. לדידם זהו אסון. הסיפור תמים כביכול, ככל הסיפורים. בתום ההדרכה בתקופת השווה"צ התגייסה דינה לחיל-אוויר. כמה שבועות לפני יום-הכיפורים הובאה לבסיס רבנית מבני-ברק, בחורה צעירה, יפה, מושכת, שהרצתה בחן ובנועם על "תרבות ישראל" ובתום ההרצאה הודיעה, שאם מישהי רוצה לדעת יותר פרטים — תוכל להתקשר אליה. ומסרה את כתובתה. קצינת הח"ן של הבסיס אכן רצתה לדעת עוד והשפיעה על כמה בנות שיסעו עימה לבני-ברק. הן נסעו, התרשמו, והוזמנו שוב. "היתה שבת נהדרת", סיפרה דינה להוריה.

בחנוכה נערך סמינר ב"רכסים", שליד כפר חסידים, בהנהגת פרופסור סרברניק, עליו סופר כי הוא מועמד לפרס נובל. מתוך בדיקה נסתבר, שהסיפור מצוץ מן האצבע. בפגישה השתתפו פרופסורים, מורים, פסיכולוגים ומחנכים. שטיפת המוח היתה שיטתית. שם שמעה דינה את "האמת".

ביום האחרון של הקורס הוזמנו ההורים לרכסים וגילו בת שונה לחלוטין. אם עד כה דיברה דינה במהירות, עתה היה דיבורה איטי, כבוש, מאופק. אחות בית-חולים, שהתחרדה, ביקשה לשוחח עם ההורים, לספר להם על "החוויות הנפלאות" שעברו על הבת ואף המליצה להורים, חברי קיבוץ השווה"צ, שיילכו בעקבותיה. השיחה עם הבת היתה קשה, היא פרצה מדי פעם בבכי ולפתע התערב סרברניק ובבת-אחת הצליח להרגיעה.

מיותר להכביר מלים על אותה שיחה. דינה נלכדה, שוחררה מן הצבא, עקרה לירושלים, לישי-בת "נווה-ירושלים" ומעתה כל שעשתה — היה באישור הרבנים. ראשית דבר, נותקה מן החטאים: רדיו, טלוויזיה, עיתונים, ספרים. אחר-כך, מדי פעם, ביקרה בקיבוץ והביאה עימה קאסטות וכהן "דברי אלוהים חיים". תחילה אמנם סירבה לבוא, כי אין בבית מזוזה, לאחר מכן קיבלה היתר, בתנאי שלמראשותיה יהיה מונח ספר תפילה. ההורים הכינו מערכת כלים מיוחדת, כי לא רצו בנתק.

דמעות בחתונה

כיום דינה אשה נשואה ולה ארבעה ילדים. החבר שלה-דאז אף הוא נתחרד ובאישור הרב היועץ הורשה להם להינשא זה לזה. אביו ואימו חילונים לכל דבר. הבן למד רפואה. הרבנים הסכימו, שיסיים את לימודי השנה הראשונה ואחר-כך החליטו, שמוטב שילמד תחילה תורה, תוך הבטחה, שיתנו לו לשוב לרפואה. כמובן שהוא לא שב. כיום הוא לומד תורה ומרצה בחוגים למתחרדים, מן הסוג שבו השתתפה דינה.

על החתונה מספר אביה של דינה: "זה היה תהליך מביש, נקודה עצובה מאוד בחיי. הם לקחו את בתי אל אולם חתונות ורקדו סביבה כבני אשמדאי, כאשר אחד מהם מפגין להטוטיו, מרים כסא ביד אחת, מניח מטאטא על אפו ושומר על שיווי-משקל ושאר כירכורי הבל אווילים. הייתי שם אורח נסבל. בקושי מצאו לי מקום בשולחן הנכבדים, כי איני די מכובד, ואף לא הוזמנתי. מה אומר, יצאתי משם עם דמעות בעיניים. כל המעמד הזה היה מאולץ, מפוברק, הם דחפו עצמם אל תוך אקסטזה, כדי לשמוח, כי הלא איש לא הכיר את הזוג קודם-לכן. סיפור דומה אירע כעבור שנה וחצי כשנולד הבן וכך כל שנה. המעמד היה כה מביש, שהחלטתי כי יותר לא אסע. שייוולדו להם הילדים

באושר ובמזל-טוב, אך אני לא אבוא".

הזוג הצעיר עקר לרכסים שליד כפר חסידים, ישוב עירוני של מתחרדים. הואיל והם מטופלים בילדים, מדי פעם באה האם מן הקיבוץ באמצע השבוע לכמה שעות והאב בא לאסוף אותה בסיומו של יום. היחסים קורקטיים. הבעל של דינה לומד ב"כולל", מבוקר עד ערב, ומרצה למתחרדים. לדעת אימה של דינה: "הם מגדלים ילדים, אך אין להם פנאי לחנכם. לנו אין נושאים משותפים לשיחה". אחיותיה של דינה כמעט שניתקו כל מגע עימה. דינה, בעיני ההורים, אשה כנועה לכל-דבר. היא ויתרה על עצמאותה כליל. על-פי הבעל יישק כל דבר. הוא מחליט גם אם יש לקחת את התינוק לרופא.

הקשרים עם הקיבוץ התמסרו איכשהו. לעיתים רחוקות דינה ובעלה מגיעים לחתונה של מישהו מבני הקבוצה של דינה, או לאירוע אחר. אין הם סולדים מן הקיבוץ. פעם אפילו התעניינו באשר לקיבוץ דתי. אך קיבוצי "הפועל-המזרחי" אינם די דתיים עבורם.

שלושה בנים מקבוצתה של דינה התחרדו. באחד הימים שלחה חב"ד רב צעיר לקיבוץ, שהציע לערוך בו מעין "חוג למחשבת ישראל" במחתרת. החוג התקיים זמן-מה, אך משנודע הדבר למזכירה, הרב סולק.

בבחירות האחרונות לכנסת הגיעה דינה לקיבוץ, כדי לשלשל פתק מטעם ש"ס.

200 בני קיבוץ

הוויכוח על ההתחרדות אינו פוסק. יש הורים, שמתווכחים עם הוריה של דינה ושואלים: האם ירידה ללוס-אנג'לס, או נטילת סמים, עדיפה על פני התחרדות? — כאילו אין דרך אלטרנטיבית.

בעלה של דינה היה צעיר מבטיח. בהיותו בחיל-אוויר, השתתף בחידון ארצי לידיעת-הארץ וזכה במקום שני, אך כמובן שונה תחביב זה. אחר-כך, כאמור, נתקבל לבית-ספר לרפואה. כעבור שנה, עזב בעצת הרבנים. עתה, במילואים, הוא משגיח-כשרות מטעם הרבנות-הצבאית ומזהה גופות.

האם האשמה היא בחינוך? בהורים? אימה של דינה חשה, כי המערכת החינוכית הקיבוצית אינה מסייעת די לנוער בחיפושו אחר האמת. לאחרונה הושם דגש יותר חזק במוסדות-החינוכיים על לימודי "מחשבת-ישראל", שיש בהם אולי תשובה חלקית. האב דוחה זאת מכל וכל. כולו זועם: "כשאני רואה את ההתחרדות הזאת, אילולא הייתי יהודי — הייתי הופך לאנטישמי. תמיד שנאתי את החרדים בכל לבי. בחו"ל, במדינה מזרח-אירופית, שממנה אנו באים — היהדות היתה ברובה קיצונית, לשמאל ולימין, ושנאה יוקדת שררה בין שני החלקים".

כאשר החלה ההתחרדות והאברכים פשטו על מחנות חיל-האוויר, מספר האב, מיהרנו אל סגן מפקד החיל, איש הקיבוץ-הארצי, וזעקנו שיסגור בפניהם את המחנות. הוא האזין, הבין את מניעינו, וטען שאינו יכול לבוא לעזרתנו ולהתמודד עם הנושא. אולם מאז זרמו מים רבים בירדן וחיל-האוויר שילם להתחרדות הרבה טייסים ונווטים, עד שהמחנות אכן נסגרו בפני מסעות ההתחרדות.

אולם חרף סגירת המחנות, ההתחרדות עדיין חוגגת. די לקרוא את דברי איקא ישראלי מ"אור שמח", הטוען, כי "המדינה היא מעשה נבלה, שתכליתו לחסל את העם היהודי", כדי לחטוף פלצות.

כ-200 מבני ההתיישבות-העובדת עברו את הקווים ונתחרדו. מנגנון עצום ומשומן פועל לצורך כך, בהשראתם של רבנים ואברכים רבים, התקציבים פתוחים. רבנים מברוקלין מממנים הכל, לכך אפשר גם להוסיף תקציבים מכספי משלם המיסים הישראלי, עקב השתתפות החרדים בקואליציה.

לצבוע בשחור

אנשיהם משוחררים מצה"ל, אינם עובדים לקיומם. כל זמנם קודש לרבי — אם זה פוקד להשליך אבנים, להפגין בפתח-תקווה, או לעלות ליבנאל, כדי לתגבר את כוחם בהתיישבות העובדת.

ההתחרדות התמקצעה מאוד. לרשותם פסיכולוגים (תמורת מחירים גבוהים מאוד) העורכים מרתונים. מדי פעם הם מזמינים אסיפות-עם (בקולנוע "גילת" בבאר-שבע, למשל). ראשית משתמשים במתחרדים, המספרים על "האושר והעושר" שלו הם זכו. הללו מדברים בשפת הציבור שהוזמן. את הנשים מפחידות המתחרדות בנושאי טוהרה (אם לא תטבלי — תקבלי סרטן רחם, תפילי, תקבלי התמוטטות עצבים וכו'), הן מסתמכות על "מדע הרפואה". אשה ללא כיסוי ראש — ילדיה יהיו חצופים. הדברים מותאמים לרמה של הציבור שבא לשמוע. "מדוע אנשים נהרגים בתאונות? כי המזוזות אינן כשרות." 22 מזוזות פסולות, 22 שבתות שחוללו — גרמו לאסון המחריד של מסעף "הבונים".

מול מערכת משומנת זו נתארגנה עמותה — נפגעי החזרה-בתשובה, המנסה להשיב מלחמה שערה. תקציביהם אפסיים, כוחם — קטן.

אומר בכאב אביה של דינה: "פרופ' דן מלר שלח אלי 'קול קורא', ביקש שאגייס אנשים וכסף. אני חם מאוד על הנושא הזה. חתימות — אין לי כל קושי לארגן, כל קיבוצניק יחתום בשמחה, אך כסף — זהו כבר עניין אחר. כתוצאה מן הלחץ שלי, החליטה מזכירות הקיבוץ לפני שבוע, שהיא מוכנה לממן תקציב חברות ל...חמישה חברים בלבד!

בושה וכלימה! המאבק בהתחרדות הוא נושא תנועתי-פוליטי ממדרגה ראשונה. ברית-התנועה-הקיבוצית צריכה היתה לארגן את ההרשמה, לסייע במימון בצורה משמעותית, כדי לקדם את פני הרעה. כמאתיים בנים כבר נפלו ברשתותיהם!

אנו, בתנועה, תומכים נלהבים של 'שלום עכשיו'. זמן רב מאוד תמכנו בארגון זה ואפילו העמדנו לרשותו את מנגנון הקיבוץ-הארצי. העמותה של נפגעי החזרה-בתשובה אינה יכולה להכיל בתוכה רק הורים שנפגעו. בנוסח ארגון הורים שכולים, זהו ארגון חברתי פוליטי טהור, שמתייצב באומץ למאבק נגד כפייה דתית, שהיא תופעה פוליטית טהורה, של צביעת החברה הישראלית בשחור!

אם התנועות הקיבוציות לא ירימו את הכפפה ויהיו ראש חץ במאבק נגד ההתחרדות — אז מוטב שנתחיל ל...הניח תפילין!"

ישראל זמיר

ספריות עם חלונות זכוכית לשמירה מפני אבק

50 דגמי ספריות
100 אפשרויות הרכבה
קטלוג צבעוני חינם
התאמת המידות לפי דרישות הלקוח.
חוזק ועמידות הודות לשיטת הייצור הבלעדית של Intersystem
ייצור בלעדי
צוות אינטרסיסטם מרכיב את הספריות בכל הארץ
ספריות אינטרסיסטם בן יהודה 148 ת"א ☎ 03-249327
פתוח מ-09.30-12.30, 16.00-19.00. יום שלישי אחה"צ סגור

דרוש מקדם מכירות
בעל ניסיון בציור מכני וחשמלי
לסקטור הקיבוצי והמושבי
לאזור המרכז והדרום
תנאים טובים
טלפון:
03-5560456

פרסם בהדף הירוק

הגיס הצבוע

רשאי גדעון לוין לנהוג חרות גמורה בעטו. הוא גם רשאי להתייצב מעל "המעדיפים לשתוק" ולנסות ולדחוק בהם ולעוררם כנגד גזירת השתיקה, שנטלו על עצמם לנוכח "בניהם-הם" שהפכו ל"עויני הקיבוץ". הוא חופשי לדרוש "תגובות נמרצות מצד חברי הקיבוץ המבוקרים" ולתמוה "מדוע נסבלים פרסומים אלה על במות הקיבוץ?"

מותר לו, לגדעון לוין, לעשות חבילה אחת, תוך שימוש בתיבה "הם", מחבורה של אנשים, שככל הידוע לי, לא רק שאינם מכירים איש את רעהו אלא אף פוסעים בדרך מחשבתית-יצירתית שונה, ומותר לו אף לתחוב את שמי שלי ביניהם.

רשאי גדעון לוין להתעטף באדרת המתריע, ההירואי והנואש, המחרף ומגדף ומושח בזפת ונוצות כל מי שאינו מתיישר בקו שלו, וזאת מבלי לטרוח ולנמק את קביעותיו. הגם שכמעט ומתבקש היה ממי שאמון על תורת הנפש, ושסוגיות בחינוך פעוטות הן בתחום הפרקמטיה שלו, להבין שהפטרת חרפות וגידופים — כמסר עיקרי — נאה לגיל מסוים מאוד. אלא שאינני נוטר לו בשל כך, ממש כשם שאינני מבקש ממנו, שיהסס רגע לפני שהוא נוקט השוואה אל תורת "חרות" או כדימוי של "גיס חמישי צבוע". הוא עדיין חופשי לתאר את כל הסוטים מדרך הישר ואת אלה שמכרו את נשמתם... ככל העולה בדמיונו — ובלבד שלא ישובו הימים, הו לא, שאר סמוי של געגוע אליהם עולה מבין שורותיו הקומיסאריות של ג. לוין.

רק דבר אחד אסור לו לפגוע: בכושר לתמוה, ביכולת להטיל ספק, להטיל ספק בכל. גם בבית הקיבוצי שלנו. שלו ושלי, שג. לוין כל-כך חרד לקיומו. כל האירוע הזה, הקרוי "קיבוץ" בא לעולם בידי אלה שהעזו לתמוה, שנטלו את הרשות להטיל ספק ולהציג שאלות. ומי שחושש משואלי שאלות, ממילא לא ימצא לו תשובות.

אהוד דור

גידופים במקום הכל

במאמר רצוף גידופים, יוצא גדעון לוין בהתקפה על דור הבנים בעלי הביקורת על הקיבוץ. גולת הכותרת היא הכותרת עצמה (וכמותה לאורך הכתבה הגדולה): "צביעותו של גיס חמישי". מי לא יתחלחל למראה הביטוי הגיס החמישי? תוקפנותו של ג.ל. לא שבעה, עד כי צירף לכך את המלה "צביעות", שהיא "לייט-מוטיב" של מאמרו. לא ארבה לצטט, כי רק הנייר הוא סבלני, אך הקורא — לאו דווקא.

שתיים הן שגיאותיו של ג. לוין: 1. האגרסיה, 2. ההתייחסות "הקולקטיבית" נגד כל בני דבבו.

ובכן: ברצות האדם לשכנע (הן את היריבים והן את הקורא הנייטרלי), יסיר הצידה את אמרות הגעש וידבר באופן ענייני. שנית — בבואו לצטט, יואיל להצמיד את הציטוט לכותבו. אך הוא, לעומת זאת, מטיל ערימה ציטוטים, מבלי שנדע מי אמר מה. האם את כל הדברים אמרו כולם?

ואשר לבני הקיבוץ, אין הוא מתכוון לשוחח איתם (אפילו תוך ביקורת. למה לא?) כי אם סתם לגדף. אחרת, מה יעשו הם בערימת הציטוטים? האם יחפש כל אחד את עצמו? אך מי מחפש סגנון פדגוגי של דור ההורים אל דור הבנים? גרעון לוין זועף וזה העיקר.

כשלעצמי, לא קראתי את כל היצירות שאת שמותיהן מזכיר ג.ל., בכל זאת, ניסיתי למיין בין הציטוטים והעליתי משם שני סוגים: 1. הטוענים נגד "פער בין ערכים לבין חיי יום יום", כלומר מצטערים. שאין אידיאולוגיה. 2. אלה, שכנראה אין האידיאולוגיה חשובה להם. אך זהו ביתם. ההבדל הוא כבין מזרח למערב. בתנאי, שהקורא הוא בעל חוש הבחנה. הראשונים נשארים, בקיבוץ אולי כדי להיאבק ואחד המאבקים היא כתיבתם. והאחרים פשוט טוב להם. אך גרעון לוין מזמין אותם לעזוב. המבלי אין 40% עזיבות? הזמנה קוסמת כזאת הושמעה, לפני כארבעים שנה, כלפי ד. מלץ, בשל ספרו הביקורתי על הקיבוץ, "מעגלות". אך הוא לא ציית. האם מישהו מצטער על כך?

ג. לוין המרבה להשתמש במלה "צביעות" ומעלה על נס את העוזבים, שהיו "כנים עם עצמם" לעזוב "ומתייחסים בכבוד אל הקיבוץ" (זו לא צביעות?).

השאלה: האם הסגנון הנ"ל הוא פתח לדו-שיח בין הורים ובנים? מובן שלא. אז על מה עוד נתפלא...

דבורה דור,
הזורע

תוך חצי שעה הוא בבאר-שבע

במרחק חצי שעה מבאר-שבע יש קרוב ל-50 קיבוצים. רובם בינוניים עד קטנים, בממוצע כ-200 חברים בכל אחד. רחוקים מהמרכז, הרבה שנות בדידות בנגב. השממה שמעבר לגדר רבת עוצמה. כאשר עולה בידה לחדור לחצר ולהגיע עד מועדון החברים, יש לפעמים כאלה, החשים כאילו הם שותים את המיץ של עצמם.

באר-שבע איננה בשורה גדולה. גם לא לתושביה, המדרחוב העירוני איננו בדיוק הפיאצה של פירנצה. ימיו הטובים הם בפעמים שאריק שרון מגיח מהחווה — גם היא חצי שעה מהעיר — לאכול פיצה. הקהל, המתגודד סביבו בהערצה,

באר-שבע. 10,000 קיבוצניקים סביב לה.

צועק עדיין "בגין-בגין". ומראה המדרחוב אז כמראה כיכר פלסטין בעזה, שוב חצי שעה נסיעה.

הרוב הגדול של תושבי העיר איננו בעניין הזה. תיאטרון מצליח וסימפונייטה מקצועית, מעידים על האפשרויות, אבל נכון להיום, הן מוחמצות. בתי הקולנוע, בתי הקפה ומוקדי הבילוי מוזנחים. ההתרכזות החברתית מתקיימת כמו בקיבוץ הסמוך, בחבורות קטנות, שרוו כבר משתיית המיץ של עצמם.

סיכום ביניים: 10,000 קיבוצניקים, עוצמה גדולה מפוזרת בחבורות זעירות, על ידם ריכוז עירוני גדול, עם אנרגיה של אנשים, שהחליטו לבנות את ביתם בנגב, והנה גם הוא מפוזר בחבורות כנ"ל, מסביב מדבר.

מסקנת ביניים: לפתוח את המסגרות הזעירות לזרימה הדדית, חברתית, תרבותית ופוליטית. מלים יפות, אבל גם הצעה מעשית. ההצעה היא להקים בבאר-שבע מועדון פתוח, בבעלות משותפת של גורמים מקומיים והקיבוצים בנגב. משהו ברומה ל"צוותא" של הימים ההם.

לא קשה להסביר, איזה תפקיד חברתי יכול להיות למועדון כזה למי שיושב בקיבוצו וערב אחד הוא מרגיש קצת חנוק. ככה סתם, בלי תכנון מוקדם, רק בגלל שבא לו, הוא מרים טלפון לעוד שניים שלושה. מסדרים רכב ותוך חצי שעה הוא בבאר-שבע, במועדון שהוא גם שלו, מדברים בו בשפתו אבל סוף סוף פרצופים חדשים. כמו שזה נשמע מוזר, גם הרגשתו של מי שבא מבאר-שבע תהיה דומה. הפגישה, האווירה, הקפה, יכולים לעשות לא מעט.

כנ"ל לגבי הצד התרבותי. מי שיודע מה יש לנגב להציע, יכול להמר על כך, שהמקום יהיה מרכז לכל מי שרוחו עוד לא התייבשה מאבק המדבר. ועדת תרבות, ססנתר, סימפוזיון עם גבינה ויין יכולים לחולל נפלאות. הצד הפוליטי הוא רק פועל יוצא. קרוב לוודאי שאלה שרצו לפני רגע אחרי שרון וצעקו "בגין-בגין" לא יבואו. אבל יש רבים אחרים. כאלה שרגלם לא תדרוך בסניף מפלגת העבודה מסיבות המיוחדות לבאר-שבע. אולם יש להם עניין בפעילות בעלת משמעות פוליטית. תהיה גם פריפריה של מי שעלי-יד. אבל עדיין לא החליט, תיווצר מעורבות, עירנות פוליטית והיכרות הדדית.

יש גם קשיים. ראשון להם כסף. צריך להקים, להרהט, לפרסם ולשאת בגרעון אפשרי בשלב הראשון. אולם יש להרגיש, שמדובר במועדון, ששירותיו יהיו בתשלום. קיימת בעיית הניכור: הקיבוצניקים נושאים עמהם את הזיכרון המתסכל של מפגשם עם עיירות הפיתוח, והעירונים — את הדימוי של הקיבוצניקים כמתנשאים. אכן זו אחת ממטרות המתקן המשותף — לשנות דימויים וליצור מכנה משותף חברתי, תרבותי ופוליטי. יש עוד בעיות, אבל ניתן לפתור אותן בתנאי שמישהו יהיה מוכן להרים את העניין. יש מישהו כזה?

זאב צחור,
באר-שבע

ניפוץ הייחוד והאחדות

אני חברת הקיבוץ הדתי. עד כה החזקתי בדעה, שניתן לחיות ביחד חילונים ודתיים, בשותפות ומתוך הבנה. אישית, אני מכבדת את התפיסה החילונית כתפיסה ערכית, גם אם אין זו דרכי. אני פונה במכתב זה אל אותם חברים בתנועה הקיבוצית, שזהו גם יחסם אלינו: הערכה, גם אם אין מקבלים את הדרך.

מכיוון שיש נטייה להכללות לגבי דתיים, אציג את "תעודת הזהות" שלי: אני רואה את עצמי שותפה במדינה הזו בזכויות ובחובות. חובת הצבא מוטלת על כולנו ללא משוא פנים. לנשים ולגברים ישנה הזכות והחובה להשתתף בעשייה הלאומית, ולפיכך הלימודים אצלנו הם מעורבים והיחס אל לימודים כלליים אינו כאל "רע הכרחי", שיש לצמצמו למינימום. אלא הם בעלי חשיבות כשלעצמם. גישה זו מהותית לחיינו ומבדילה אותנו מחוגים חרדיים. אך טבעי הוא, שבחיי היומיום אנו מרגישים אתכם ב"אותו סל".

פתיחת הפישפשוק מהווה עבורי מכה קשה לתחושה זו, ואסביר מדוע:

1. החוק האוסר עבודה בשבת מאפשר לדתיים קבלה לכל סוג עבודה אפשרי, בין אם מדובר במנגנון ממלכתי ובין אם מדובר במגזר פרטי. ביסוס מסחר על חילול שבת פוגם באפשרות השווה של דתיים לקחת חלק במסחר. איש אינו שש להפוך כל חילול שבת לדגל של מאבק בין חילונים לדתיים, אך הפומבי שניתן לשוק מוציא את הנושא מגדר תופעה חריגה ושולית, והופך אותו לפטנט מבריק של מסחר המבוסס על השבת. נכון, כל קיבוץ אוטונומי לנהל את אורח חייו בשבת כרצונו. אלא שפתיחת שוק היא עסק שממשיך לנעשה במדינה, וניר-אליהו גילתה קהות חושים של ממש למה שנעשה במגזרים אחרים בארץ של כולנו.

אני חרדה ליום, בו יופיעו מודעות "דרושים" בנוסח: "לרשת חנויות דרושים אנשים בעלי חוש מסחרי — לא דתיים". (התנועה לשוויון וזכויות האזרח בוודאי תראה בכך הישג...)

2. השבת איננה רק בתחומם של מקיימי המצוות. לא אדם דתי הוא זה שטבע את המשפט "יותר משישראל שמרו את השבת שמרה השבת עליהם". מי שמבין מדינה כסמל שמייחד ומאחד עם, יכול גם להבין את קביעת השבת ליום המנוחה הלאומי כסמל שמאחד ומייחד עם.

קבלת רווחים כספיים המבוססת על ניפוץ סמל זה — תנפץ יחד איתה גם את הייחוד והאחדות שלנו. לניפוץ סמלים יש מחיר הרבה יותר גבוה מהרווח הכספי של השוק.

אנא, הוציאו מהלקסיקון את המונח "כניעה" לדתיים, וראו את החיים בצוותא מתוך הבנה — כמטרה משותפת.

דינה ספראי,
קבוצת יבנה

לגמד את קומתה השופפה

נסיונותיו החוזרים ונשנים של יעקב חסדאי ("הדף הירוק", גיליון 201) לשכנע חברים בקיבוצים השונים העלו חרס.

כנראה, שציפיותיו הגבוהות מהחברה הקיבוצית הביאו אותו לידי תיסכול ובשל חוסר תגובה אוהדת מאשים חסדאי את התנועה הקיבוצית כולה! האמנם, מר חסדאי? גם אם חלק מהביקורת נכון, האם ניסה מר חסדאי לחפש את האשם בו ובחוסר יכולתו לשכנע את קהל מאזיניו? קל יותר לצאת כנגד ציבור שלם. כגודל הציפיות כן גודל האכזבה. נסיונו של חסדאי להוכיח את צידקתו על-ידי ביקורת כלפי התנועה הקיבוצית במסווה של מחקר אקדמי מעורר גיחוך וחמלה.

יעקב חסדאי. נביא זעם?

השקפת עולמו האפוקליפטית של חסדאי, נוראה ככל שתהיה, איננה משכנעת, כך מסתבר לא רק בקרב החברה הקיבוצית זאת וחרף נסיונותיו החוזרים ונשנים לשחק את תפקיד "נביא הזעם"...

לעניות דעתי, יעקב חסדאי ניצל עד תום את ההזדמנות שנפלה בחלקו באמצעות מערכת "הדף הירוק" על מנת לגמד את קומתה השפופה בלאו הכי של התנועה הקיבוצית. הגיע הזמן להפסיק עם ההלקאה העצמית הזאת!

סטקטור דורון,
קיבוץ מרחביה

ג. שיווק אופקים בע"מ
רח' המלך דוד 4, נתניה, טל' 053-42151-2
החברה לשיווק והפצת ספרים
סוכנות מורשה של הקיבוץ הארצי, תק"מ ותנועת המושבים
* הספקת כל סוגי הספרים כולל ספרי לימוד במחירים מוזלים
* מבצעים, עריכת בזרים ותערוכות.
* שירות מהיר ואישי
* הספקה עד למקום
מתקבלות המחאות של ארגוני חקניות והתיישבות העובדת
בדבר פרטים נא לפנות למירי ששון או נורי

מלון היכל המלך דוד בנתניה
מבצע מיוחד
☆ חדרים עם שרותים. צמודים
☆ טלוויזיה בכל חדר
☆ על חוף הים
מכבדים המחאות קניה של ארגוני הקניות
רח' דוד המלך 4, נתניה, ת.ד. 1060, טל. 053-42151-2
לקיבוצים וחברי קופ"ח פנסיון מלא
40 שקל + מע"מ

מכון ארז – רחובות
שרותים פסיכומטריים, הכוון מקצועי ויעוץ בנושאי כח-אדם
• הכוון מקצועי
יעוץ בבחירת מסלולי לימוד ותעסוקה לצעירים ומבוגרים.
• שרותים פסיכומטריים
הערכת אינטליגנציה, הערכה אישית, בדיקת התאמה למסגרות חינוכיות, בדיקת התאמה למסגרות התיישבותיות.
• מיון ושיבוץ כח-אדם
סיוע למפעלים וארגונים בגיוס, מיון והתאמת כח-אדם לתפקידים שונים.
כתובתנו החדשה:
רח' לוין אפשטיין 20, רחובות 76460 08-459395

אחרי החגים

סיפור יפה לכל הימים

ב־7 באוקטובר פורסם ב"דף ירוק" מאמרו של עודד ליפשיץ, "גרנות": סיפור יפה לחגים. מאמר זה מתייחס לתקופה, בה נשאתי בתפקיד כמנהל "מיגר" — מערכות המידע של "גרנות" ומחלקת רובוטיקה ובקרה. (אוקטובר 79'־אפריל 85').

כמנהל "מיגר" בתקופה זאת, הייתי שותף בכיר ואחראי להחלטות, להישגים ולכשלונות של "מיגר" ושותף מלא לדיונים ולהחלטות של הנהלת "גרנות", "גרנות טכנולוגיות", הוועדה הכספית הציבורית של "גרנות" וועדות אד־הוק לבחינה והמלצה של נושאים שונים.

בתקופת פעילותי נתגלגלה לידי הזכות לעבוד עם אשר גולן, מנכ"ל "גרנות" הקודם, בהנהלות השונות ובוועדות אד־הוק שהוקמו לצורך בדיקה והיחלצות בנושאים שונים. "גרנות" הינו ארגון אזורי שיתופי של 42 קיבוצים (כולל 2 מושבים שיתופיים) ובתור שכזה הינו חשוף לביקורת ישירה וציבורית ועל כך גאוותנו. עם זאת נראה לי, שתיאור "גרנות" בתקופה שקדמה ל"מהפכה השקטה" אינו משקף את המציאות ומטיל דופי באשר גולן אישית ובמערכת כולה. אני רואה כחובה של בעל תפקיד ושליח ציבור (בעבר), הנושא באחריות אישית וציבורית, לנסות להעמיד את הדברים על אמיתותם.

במאמרי זה אתייחס לנקודות הבאות: א. סגנון הכתיבה של עודד ליפשיץ ונורמות כתיבה עיתונאיות. ב. לגופם של דברים: תהליכי החלטה ובקרה ב"גרנות" ונושאים שונים שהוזכרו בכתבה.

א. סגנון כתיבה ונורמות עיתונאיות

בכתבתו של עודד ליפשיץ, "גרנות", סיפור יפה לחגים, יש עירוב של מובאות מדבריו של אריק רייכמן — מנכ"ל "גרנות": "כרגע אין בעיות, כי ההשקעה היחידה היא במפעל התערובת אמבר ג...", פירושי עודד לדבריו של אריק: "אריק מודע לכך שבימים אלה, יותר מתמיד, אסור להיסחף לזה, אסור לבנות פירמידות מיותרות, רק כדי לקבור בתוכן מיליוני דולרים"; הערכות ודעות של עודד עצמו, המלוות בסופרלטיבים, הבולטים במיוחד על הרקע הירוק של מוסף עיתונאי בתנועה הקיבוצית כגון: "אימפריה בזבונית"; "סגנון ראלס"; "מגאלומניה בהשקעות מיותרות ועיסוק מופרז בפיננסים"; "מפלצת בטון ענקית ויקרה" וציטוט מקורות אנונימיים — "אנשים הבקיאים בעסקי ,גרנות' אומרים". נראה לי, שעודד ירד מתחת לקו המינימום של התייחסות עיתונאית הוגנת לתפקודה של מערכת קיבוצית ולתפקודם של פעילים ושליחי ציבור ב"גרנות".

אימרות כנף וביטויים בנוסח הנזכר לעיל, הבאים במקום ביקורת עניינית הצמודה לעובדות, מקומם בדף הצהוב ולא ב"דף הירוק".

השילוב בכתבה זאת בין דעותיו של אריק, תיאור בלתי מדוייק (בלשון המעטה) של "גרנות" על־ידי עודד ודעותיו האישיות של הכותב, חוטאים לנורמות עיתונאיות בסיסיות של הפרדה בין תיאור המציאות לבין דעותיו הפרטיות של הכתב.

ב. לגופם של דברים

דמוקרטיה, תהליכי קבלת החלטות ובקרה ב"גרנות".

השאלות שעלינו לשאול הן:

א. האם הכלים והמסגרת יוצרים את התנאים ההכרחיים לקיום תהליכי קבלת החלטות ובקרה טובים ודמוקרטיים?

ב. האם תפקודם של בעלי התפקידים השונים הופך תנאים אלו גם לתנאים מספיקים?

הכלים והמסגרת. "גרנות ארגון אזורי שיתופי" הינו מערכת של תאגידים: מפעלים, התארגנויות ענפיות, והמערכת המרכזית המטפלת בנושאי קניות, גביות, כוח־אדם, ושירותים משותפים לכלל המערכת (חצר המפעלים, רכב, חד"א ועוד).

לכל תאגיד הנהלה תפעולית, הנהלה ציבורית, שבה יש רוב לנציגי ציבור ואסיפת משקים החברים באותו תאגיד. לכל תאגיד כזה יש מנהל ומערכת חשבונאית עצמאית וסגורה. למערכת המרכזית של "גרנות" יש הנהלה ציבורית, האחראית על החלטות בתחום מדיניות הארגון ועל החלטות של המערכת המרכזית בנושא כספים, כוח־אדם ושירותים משותפים. מנכ"ל "גרנות" עומד בראש הנהלת "גרנות" ומכהן כחבר בכל אחת מהנהלות התאגידים. ב"גרנות" ועדת ביקורת ציבורית הנבחרת על־ידי אסיפת המשקים וכנ"ל מבקר פנים במשרה מלאה.

תפקוד מערכת קבלת ההחלטות, הביצוע והבקרה.

כחבר אשר נמצא במרכזם של מערכות המידע, קבלת החלטות, ביצוע ובקרה קרוב ל־20 שנה, הריני מעיד, שתפקוד המערכת ב"גרנות" הינו ברמה גבוהה מעל ומעבר לנעשה בקיבוצים עצמם ולבטח לא פחות מהנעשה בתנועות. רמה זאת אינה מספקת ויש לחתור חתירה מתמדת לשיפורה.

כתוצאה מאי הצלחה בגיוס חבר(ים) ליחידה הכלכלית, נעזרה "גרנות" בעבר ונעזרת כיום ביועצים כלכליים חיצוניים.

מחסור במנהלי חשבונות מהקיבוצים, הביא לשכירת שירותי הנה"ח מגורם חיצוני.

מערכת קבלת ההחלטות היתה והינה מבוזרת ומוטלת על כתפיהם של חברים רבים.

לדעתו של מנכ"ל הארגון ולאישיותו ישנה חשיבות רבה, אך החלטות נופלות בהנהלות ושותפים להן לא רק "הפונקציונרים בשטח". אלא גם נציגי הציבור.

תיאורו של עודד על מנהל השולט ביד ברזל והרמזים על "גאון תורן המנהל לבדו פעילויות כלכליות גדולות ללא שיתוף אחרים", פשוט לקוחים מעולם אחר.

ניתן לחלוק ולבקר עניינית החלטות וביצוע. לבטח היו ויהיו משגים. אך להחלטות, להישגים ולמשגים אחראים כל הנמצאים בהנהלות והמופקדים על הביצוע.

זו כבר מסורת: "סיפור יפה לחגים" מעורר גל תגובות סוער. לפני שנה – כפר־עזה והשנה – "גרנות". האמנם, רק "סגנון כתיבה ונורמות עיתונאיות"?

הבעיות עם הכלים הנ"ל הינן בתחום מעורבותם של חברי ההנהלות הציבוריות, אשר אינם פעילי־"גרנות" ובתחום הפעלת הדמוקרטיה על־ידי דיונים והחלטות בקיבוצים עצמם ובתחום זה, כל הצעה לשיפור המצב תבורך.

המשרדים: ההחלטה על רכישת משרדים חדשים בת"א נתקבלה לאחר שהמקום במשרדים הישנים ברחוב קרליבך 7 היה צר מלהכיל את הפונקציות השונות שהוגדרו. המשרדים נרכשו ורוהטו בהתאם להחלטה זאת. יכול להיות ויכוח על טעם וסגנון הריהוט, אך לבטח ההגדרה בנוסח "דאלאס" אינה משקפת את המציאות.

הקמת מפעלים חדשים: בתקופתו של אשר גולן לא הוקם אף מפעל חדש ב"גרנות". לאחר דיונים והחלטות לא הוקמו: מפעל "דשן גרנות", אגף חדש למוצרי בשר בהוד־השרון, מחלקת ריסוס אווירי (עם מטוסים וטייסים) — "סיבר", נסגר ביא"ר לנשירים ועוד.

לאחר דיונים והחלטות הוקמו:

התארגנויות ענפיות לתיאום הייצור והשיווק ברמה הענפית, ייצוג הענפים כלפי מוסדות חיצוניים, הדרכה משותפת, החדרת ויישום טכנולוגיות חדשות וקנייה משותפת של ח"ג ושירותים. התארגנויות אלה הביאו את רמת שיתוף הפעולה האזורי למדרגה הגבוהה ביותר. תאגידי עובדים שכירים, מחלקה לרובוטיקה ובקרה במסגרת "מיגר", "תלגר" כמרכז לריכוז, כתיבה והדרכה בנושא תוכנה לימודית לבתי־הספר, הוקם תאגיד בתי צמיחה כאשר בתי הצמיחה עצמם הינם ענף במשקם.

במסגרת אמבר הוחלט על הרחבת אמבר ב' כחלופה לשיפוץ יסודי של אמבר א' והוקם בית מטבחיים לשחיטות אונס במסגרת התארגנות הרפת. רשימה זאת אינה שלמה. מכל מקום, כפי שאנו רואים, לא הוקם "מפעל חדש" ולבטח לא "פירמידות מיותרות רק כדי לקבור בתוכן מיליוני דולרים".

מדיניות פיננסית

גרנות על־פי החלטת אסיפת המשקים והנהלת "גרנות", עסקה מאז ומעולם במדיניות פיננסית זהירה עד שמרנית. "גרנות" לא השקיעה במניות של חברות פרטיות בבורסה הישראלית, לא במניות "ריגר פישמן" ולא במניות "מאגרי טכנולוגיות ואחרים". ההשקעות "הספקולטיביות" ביותר של "גרנות" היו במניות הבנקים כנגד הלוואות וב"אשת" כנגד המלצות ועידוד התנועות. תיק הנכסים וההתחייבויות של "גרנות" הוצג בצורה סדירה לפני הוועדה הכספית הציבורית של "גרנות", הנהלת "גרנות" ואסיפת המשקים.

לפי מיטב ידיעתי, לא היו פעולות פיננסיות שנעשו על דעתו של המנהל בלבד מבלי שהובאו לפני ביצוען לדיון והחלטות בוועדות וכהנהלות המתאימות ב"גרנות".

הרחבת אמבר

עם התיישנות מפעל אמבר א', שסיפק כמחצית התצרוכת של ענפי בע"ח של "גרנות", הרי יהודה ותושבי השרון (השותפים במערכת), דנה הנהלת אמבר וועדה ציבורית שהוקמה לצורך זה במשך קרוב לשנתיים על החלופות השונות. עם גמר הבדיקות נתקבלה המלצת הוועדה על־ידי הנהלת אמבר ואסיפת משקי אמבר על סגירת אמבר א' והרחבת אמבר ב', כך שאמבר ב' יוכל לייצר כמפעל יחיד את מלוא התפוקה החזויה. היקף ההשקעה באמבר ב' כפי שהובא היה נמוך מזה של אמבר א' תוך חיסכון בכוח אדם. אני תקווה שהביצוע יחפוף את התחזיות ולוח הזמנים.

טרקטור "מרחב"

הטיפול בטרקטור "מרחב" הינו ביוזמת ועדת מגדלי הכותנה שפעלה במסגרת "סיבן". מלכתחילה נוצר שיתוף הפעולה עם "עשות באשקלון", במטרה להעביר את כל הפרוייקט, בשלב זה או אחר, לרשות "עשות אשקלון" (ולא לביצוע במסגריית גרנות").

עיסקת "הילרון" הינה בדיעבד כישלון, כאשר בין השיקולים לביצועה היו החרדה למערכת השיווק הקואופרטיבית.

לסיכום: כוחה של "גרנות" — מעבר להיותו הזרוע המואכרת של המשק הקיבוצי — הינו במבנה הארגוני הדמוקרטי מחד גיסא, וביוזמה המתמדת לפיתוח התשתית החקלאית מאידך גיסא. יוזמה זאת לוותה בחזון ארוך־טווח, תוך הקפדה על בדיקות ותהליכי קבלת החלטות מסודרים. את היוזמה והחזון הנהיגו לאורך כל השנים מנהלי "גרנות" תוך אחריות ושיתוף פעולה מלא של ההנהלות. מכוח של עשייה היו ויהיו שגיאות בהחלטות ושגיאות בביצוע.

מקבלי ההחלטות אחראים אישית וציבורית להחלטות ולמעשים. אין הצלחות ללא כשלונות ועלינו כחברה יוזמת ומתחדשת, ללמוד את השגיאות על־מנת לשפר את ההחלטות והביצוע תוך ביקורת עניינית והוגנת.

אני מקווה, שהמנכ"ל החדש של "גרנות" ימשיך בדרך קודמיו ויקדם את השיתוף האזורי צעד אחד קדימה לתועלת הקיבוצים עצמם. "גרנות" היתה ותהיה סיפור יפה לכל ימי השנה.

יוסי שמרי,
עין־שמר

אחרי החגים

דבר המבקר

קראתי בעניין את הכתבה של עודד ליפשיץ על "גרנות" בעיתונכם, והחלטתי להעיר כמה הערות לנושאים שהוא העלה בכתבה, ואשר פגעו במינהל של "גרנות" בתקופת כהונתו של המנהל הקודם, והם:

א. אי שמירה על נוהלים דמוקרטיים בקבלת החלטות. הנוהלים בקבלת החלטות ב"גרנות" הם ממוסדים ונשמרו בקפדנות גם על־ידי המנהל הקודם. "גרנות" מנוהלת על־ידי הנהלה בת 13 חברים, שמתכנסת אחת לשבועיים ודנה ומחליטה בכל העניינים. לפחות 50% מחבריה הם נציגי משקים, שאינם פעילי "גרנות". אין ב"גרנות" הנהלה מצומצמת. כל החלטה עקרונית של ההנהלה מובאת להחלטה לאסיפת המשקים, שמאשרת או דוחה אותה. כך התנהל הארגון גם בזמן ניהולו של אשר גולן.

ב. למרות "שגעון המניות", "גרנות" לא חרגה בשום מקרה מההחלטות שאסרו על הארגון לסחור במניות ולהשקיע השקעות כספיות חריגות — מחוץ למסגרת התנועתית. תיק המניות הבנקאיות, שהיה בידי "גרנות", הוא חלק ממערכת האשראי של הארגון לבין הבנקים הגדולים. היות שהם נמצאו בידי הארגון שנים רבות הוא לא סבל הפסדים כספיים בגין החזקתם.

ג. נושא הילרון. בקניית הילרון שגו לא רק "גרנות", אלא כל הגופים שעסקו בזה, כולל התנועות הקיבוציות, המושבים, המרכז החקלאי, מועצת הפירות וכו'. "גרנות" מהווה 19.1% ממגדלי האבוקדו וסביר שהיא לא יכלה למנוע את הרכישה. טעה מנהל "גרנות" הקודם, שהיה כה פעיל בעניין הרכישה ולא נרתע, כאשר המשקים החליטו בעד הרכישה ברוב זעום. אין לשכוח את הסיבה: החשש מפני חברה מתחרה בחו"ל בשיווק האבוקדו — מענפי היסוד באיזור "גרנות" ו"מילואות".

ד. "אמבר ג'". ב"גרנות" פועלים שני מכוני תערובת: אמבר א' (משנת 1961) ואמבר ב' (1973). הייצור: 160 אלף טון תערובת בשנה. הראשון — מכון מיושן שאי אפשר היה להמשיך לייצר בו בלי השקעה רצינית לחידוש. הייצור בשני מכונים דרש הרבה עובדים, עיקרם שכירים. מנהל אמבר הקודם (אבי גפני, חורשים) יזם דיון על עתיד ייצור התערובת ב"גרנות" והכין שתי אלטרנטיבות: האחת חידוש אמבר א', השנייה הרחבת אמבר ב' ולייצר את התערובת במכון אחד. לצורך הכנת הצעה סופית הוקמה ועדה ציבורית בראשותו של מנהל "גרנות" קודם, החבר משה ברכמן (מעגן־מיכאל). כשנתיים נמשכה פעולת הוועדה, שהגיעה למסקנה שאם כל הייצור ירוכז במכון אחד, לא יהיה הפרש בגובה ההשקעה והדבר יביא לחיסכון של 26 עובדים. העניין הובא לדיון בכל הפורומים המתאימים, שהחליטו (ברוב מכריע) להרחיב את אמבר ב' ולהפסיק את הייצור באמבר א'. לא מתאים למציאות המשפט "מפלצת בטון ענקית ויקרה בדמות מכון תערובת חדש". המבחן לפרוייקט עדיין לפניו — אם אומנם יקטן בצורה משמעותית מספר העובדים. צוות ההקמה פועל כהלכה, וההשקעה מתוקצבת ומבוקרת.

ה. טרקטור "מרחב" ה"לביא" של "גרנות". נא לדייק בעובדות: הפרוייקט מראשיתו משותף ל"עשות" אשקלון ו"גרנות". יתכן, שללא "עשות", שהוא ללא ספק מפעל רציני בשטח זה, הפרוייקט לא היה מתקבל ב"גרנות".

הבעיה האגרוטכנית, שהטרקטור "מרחב" אמור היה לפתור — מניעת הידוק הקרקע — היא בעיה רצינית לחקלאות וראויה לטיפול.

בסוף הערה כללית. נעשה ניסיון ב"גרנות", על־ידי אשר גולן, להתמודד עם מספר פרוייקטים במסגרת מו"פ, שהם באופיים צריכים היו להיעשות על־ידי המערכות הקיבוציות ביחד. חוסר הטיפול בפרוייקטים של פיתוח עתידי בתנועה הקיבוצית הניע את מנהל "גרנות", שהיה איש דינמי ובעל מעוף, ליטול יוזמה בכמה שטחים שאינם בדיוק תואמים את מסגרת הארגון האזורי. לא מרוצה בהקמת מפעלים גיגאנטיים — מצבות למנהל.

בינתיים השתנה המצב בארץ ומצב הרווח בחקלאות. יבורך חוק הרוטציה בניהול, וקיים ב"גרנות", התחלפו מנהלי הארגון ובא מנהל חדש, שעשה הערכת מצב כיצד לנהל את הארגון במצב החדש שנוצר, ועל כך יבורך.

לנושא האישי מספר מלים: אשר גולן הציע להנהלת "גרנות" להקים חברת שיווק משותפת עם חברה קנדית לשיווק מוצרי מו"פ של "גרנות" ההנהלה דחתה את ההצעה. אשר גולן סיים את תפקידו ב"גרנות" וחזר למשקו.

מולקה ברנציק,
מ. ו. הביקורת של "גרנות"
עין־כרמל

אחרי החגים

משהו מלוכלך לחגים

תודה לך עודד לישפיץ, על מאמרך "משהו יפה לחגים", שהתפרסם ב"דף הירוק" האחרון.

מגיעה לך תודה כפולה ומכופלת — תודה על שהסרת קורה מבין עינינו והראית לנו עד כמה היינו — אנחנו עובדי "גרנות" וחברי הקיבוצים באיזור — כלי משחק ובובות על חוט בידי מגאלומן ראוותני נוסח ג'ייאר. תודה לך עודד, על שהארת את עינינו והראית לנו את האור הגדול והטוב שבו אנו נמצאים עתה לאחר תקופת השחור.

תודה על שהבהרת את כל הפשלות שאנחנו אישרנו תחת לחץ ואיומים. תודה על המאמר שהיה ברור ומדוייק ותיאר את כל הפשלות שעשינו בשש השנים האחרונות. שעתה הסתבר לי, שהן היו שש שנים של פשלה אחת גדולה.

לא ברור לי מדוע לא פירטת יותר את ההימורים, שאולצנו לעשות (כמובן על־ידי אותו רורן) עם כספינו בשוק האפור ונגעת בזה רק ברמז. בעניין זה אני מחכה לתשובתך.

ושוב תודה על הסגנון המבריק והמתוחכם (שאגב לא היה מבייש כל עיתון ויהיה צהוב ככל שיהיה) ועל זה שסוף סוף "הכנסת" לו למפלצת.

נ.ב. — והפעם בלי ציניות, אני חושב, שאתה צריך להתנצל בפני כל חברי הקיבוצים של איזור "גרנות" בכלל ובפני עובדי "גרנות" בפרט.

יורם פארן,
גבעת־חיים איחוד
עובד ב"גרנות"

אחרי החגים

חוליה נוספת בשרשרת

כתבתו של עודד ליפשיץ ב"דף הירוק", מיום 7 לאוקטובר, "גרנות — סיפור יפה לחגים", הציגה באורח חיובי את "גרנות" של ימים אלה, אולם יצרה רושם שונה לגבי השנים האחרונות. אנצל איפוא הזדמנות זאת כדי לתקן רושם בלתי מוצדק זה.

מערכת "גרנות" מורכבת ומסועפת וכוללת בתוכה תאגידים שונים ומפעלים, הללו ברובם נוהלו במסירות ובהצלחה. תיק הנכסים הפיננסי נוהל ב"גרנות" באחריות, תוך הימנעות ממתן פקדונות לשוק האפור. כל איש וסגנון ניהולו, ואינני בטוח, שתורת הניהול פסקה אומר, מה הוא הרצוי שבין הסגנונות, אולם ראוי להדגיש, שכל ההחלטות שהתקבלו ב"גרנות" בשנים של קודמי היו מוסמכות בתוקף החלטת המוסדות הנבחרים של "גרנות". לא נכון, איפוא, ליחסם לאיש בודד. והערה ביחס לאשר גולן, שהיה מנהל הארגון. האיש עוסק בשליחות ציבורית משך עשרות בשנים וטבעי שרכש מתנגדים, גם מצדדים, ליוזמותיו הרבות, אולם אין חולק על מסירותו, נקיון כפיו וכישוריו. כל נצייר אותו בכרטיס ביקור שאיננו מגיע לו.

אסיים מכתבי בקטע הראשון של שיחתי עם עודד ליפשיץ. לשאלתו, איזה ארגון פגשת? השבתי: פגשתי ארגון מושרש עם נוהלי עבודה מוגדרים, המאפשרים לתפקד בצורה נאותה. ואוסיף עתה: השינויים שנעשו ועוד ייעשו ב"גרנות" אינם מתוך שלילת העבר, אדרבא, הם חוליה נוספת בשרשרת של ארגון, שמלאו 46 שנים להולדתו, ושידע לאורך שנות קיומו לסגל עצמו לנסיבות הזמן.

אריק רייכמן,
גלילי"ם

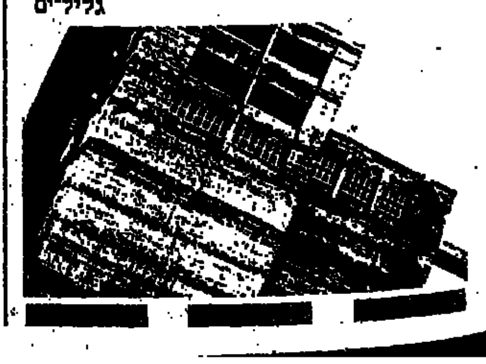

התאבדות ולא רצח

נדהמתי לקרוא בעיתונכם מיום 7 באוקטובר את כתבתו של ארנון לפיד: "מנוחה ליגע ומרגוע לעמל", העוסקת בבית הקברות של עין־חרוד לרגלי הגלבוע.

לא אגע במכתבי זה בכל אי־הדיוקים והעובדות הבלתי נכונות המצויים בכתבה. אכתוב רק על נושא אחד: בכתבה מוצג החבר אריה אברמסון, כרוצח של אשתו נחמה ואהובה אהרן רווין.

כיצד כותב זאת ארנון לפיד?

הוא פותח ומתאר לפנינו את שלושת גיבורי המעשה, אריה אברמסון, נחמה אברונין אשתו ואהרן רווין. לאחר מכן הוא מתאר את הרומן שהתקשר בין נחמה ואהרן. מכאן הוא עובר לציטוט חלקי מתוך ספרו של שלמה לביא, "מגילתי בעין־חרוד". המתאר את מותם של נחמה ואהרן ובסוף הוא כותב: "אחר הדברים האלה לא חזר אברמסון לעין־חרוד. גליליה, הבת, נשלחה לקרובים. נחמה אברונין ואהרן רווין, שנרצחו בידי בעל קנאי, נקברו בסמוך לנחמן גלרמן, שטרף נפשו בכפו".

כל הקורא את הכתבה משוכנע, ללא ספק, שמן התיאור של לביא נובעת מאליה העובדה, שנחמה ואהרן נרצחו בידי אריה. אך כל מי שיפתח את ספרו של לביא ייווכח לדעת, שלביא כותב דברים אחרים לחלוטין. אני מצטט מספרו של לביא אותן שורות, שקדמו לאותן שורות המצוטטות בכתבתו של ארנון לפיד (מגילתי בעין־חרוד, פרק ל"ג, הקברים הראשונים, עמוד 158):

"ומכאן לסיפור קצר על מקרה אסון שבא עלינו בימים אלה בחתף. דומני, כי המקרה קרה בשבועיים לפני חג הפסח. בין אנשינו היה זוג

קבר בגלבוע: לא נרצח, אלא נדרג מנגינת פר.

חברים צעירים, שהצעירה משניהם היתה היא. כמעט ילדה היתה וכבר הספיקה ללדת בת ראשונה. סוערת ומסוערת היתה בתכונותיה. רבות היו חליפות רגשותיה. בעודה מיניקה את ילדתה הראשונה אהבה בחור שני. כנראה בכל סערת רוחה אהבתהו. וכנראה כי גם הוא השיב אהבה לחיקה. לו, בכל אופן, לא היתה ידועה כל הדראמה החיה והממשית הזאת. לימים חשדה הצעירה, כי מאהבה השני אוהב אחרת זולתה. הנכון היה חשדה, או לא נכון, מי יכול לדעת?"

לאחר פיסקה זאת מופיע בספרו של לביא אותו קטע, המצוטט בידי ארנון לפיד, ובו מסופר על 3 היריות, על אהרן המת ועל נחמה הגוססת כשאקדח בידה, כן מסופר על הסערה הציבורית שהתעוררה בעין־חרוד, בקשר למעשה ההתאבדות.

ארנון לפיד עיוות לחלוטין את משמעות סיפורו של לביא על ידי הציטוט החלקי, כך שתיאור הרצח נראה כאילו נובע מספרו של לביא, בשעה שלביא מספר במפורש על התאבדות ולא על רצח.

(הגירסה, כאילו הזוג נרצח בידי אריה, היא גירסה מאוחרת, מקורה איננו בעין־חרוד ואין לה כל בסיס).

בניגוד למה שכתב ארנון לפיד בכתבתו, אריה אברמסון לא עזב את עין־חרוד לאחר ההתאבדות, אלא חי בעין־חרוד עם בתו עוד 4 שנים לאחר מכן. אריה אברמסון היה שומר שדות בעין־חרוד ולאחר מכן היה הרועה הראשון של עדר הכבשים בעין־חרוד, שנרכש בשנת 1925 (ראה מגילתי בעין חרוד — פרק מ"ד — עדר הכבשים הראשון).

אריה אברמסון עזב את המשק והיה שומר במקומות שונים בארץ עד יום מותו ב־1940. אריה אברמסון ביקר בעין־חרוד מאות פעמים גם לאחר עזיבתו והיה ידיד־נפש קרוב של משפחת סבוראי־יצקר וכייחור של דודתי רבקה יצקר ז"ל.

אם ארנון לפיד מפקפק באינפורמציה זו, הרי הוא מוזמן בזאת למשפחת סבוראי לעיין בארכיון המשפחה. אני מקווה מאוד, שארנון לפיד יודה בטעותו ויתקן אותה בפומבי ובאותה הדגשה בה כתב את דבריו המטעים.

יוחאי סבוראי,
עין־חרוד

ארנון מגיב:

הטעויות ואי הדיוקים שמצא יוחאי סבוראי בכתבה על בית הקברות בגלבוע, הם רק מעט מן הטעויות ואי הדיוקים שמצאו בה רבים אחרים, הקשורים בנושא. וכי לא שיערתי מראש שכך יקרה, שפרשיות נושנות מתחילת המאה יזכו כיום לאין־ספור גרסאות, לפעמים סותרות ומנוגדות זו לזו?

רק מחמת קוצר היריעה לא הבאתי את כל הגרסאות הקיימות לגבי החיים והמתים דאז. אני מבקש להתנצל בזה בפני כל מי שהגרסאות שהבאתי אינן מקובלות עליהם ובפני כל מי שרואים עצמם נפגעים. יותר מכל אני משתכנע שגירסתו של סבוראי לגבי נסיבות מותם של אברונין ורווין היא, אכן, הנכונה. אני מודה איפוא בטעותי ומבקש את סליחתו.

עבודת הגמר של ארבל בן־ארי היתה לעזר רב בהכנת הכתבה על בית־הקברות בעין־חרוד

רצח אופי

ברצוני להגיב בקצרה על דבריו של עוזי בן־שלום, כפי שנמסרו בכתבה "אחרון החבדים" ("הדף הירוק", 200).

ההיכרות היחידה ביני ובין בן־שלום היתה ב"אסיפת הגסיסה" המפורסמת של קיבוץ רביד וכמסגרת ציבורית זו בלבד.

מעולם לא טרח לשוחח איתי אישית, הוא איננו מכיר אותי ואני איני מכיר אותו. על סמך איזו הכרות ניתח את אופיי — "מנהיג שלילי עם פוטנציאל הרסני...", "אדם שואף קרבות באופיו" וכו' — נבצר מבינתי.

מחברים במעמדו ותפקידו של בן־שלום הייתי מצפה — גם אם דברי ומעשי אינם מקובלים עליהם — להגיב בצורה הולמת ומכובדת ולא בדרך של הטלת דופי, הכפשה אישית וירידה לפסיכולוגיה בגרוש.

נסיונו של בן־שלום לעשות בי רצח אופי מאשר את הכלל הידוע: כשאתה לא צודק אתה צועק.

קליין שי,
רביד

"אזהרה ידידותית"

בראיון של ארנון לפיד עימי ("הדף הירוק", 7.10.86) נפלו אי־דיוקים אחרים. אעסוק כאן רק באלה שעניינם גבת־טיסונה. אבקשכם לפרסמם.

שני איומים, או אזהרות, הופנו כנגדי (וכנגד מערכת "יחד", בתוקף היותה אחראית על המתפרסם בעיתון). שניהם מהסוג הלא דרמאטי ואף הלגיטימי, אך כדאי שנדייק בהם.

הראשון — בעל־פה ובמפורש, בישיבה שקיימנו בגבת — שם נאמר (על־ידי המזכיר, כמדומני), כי הקיבוץ שוקל פנייה לאמצעים שמחוץ למערכת הקיבוצית. אני הבנתי זאת כאזהרה, שגבת עשויה לפנות לערכאות משפטיות.

השני — בעקיפין: אשת יחסי הציבור של "פלסטרו־גבת' (ולא של טיסונה כפי שכתב לפיד, בטעות), יעצה לי במשרדה "לרדת מהנושא, לטובתי האישית" והבהירה, כי היא מתכוונת לאפשרות, שתוגש תביעה נגדנו ("יחד" ואני) על־פי חוק לשון הרע. לדבריה — שחלק מהם מצוי אצלי בכתב ידה — בירר עוה"ד של "פלסטרו" ומצא, כי לטיסונה יש בסיס משפטי לתבוע אותי ואת "יחד", על־פי חוק לשון הרע. את המידע הזה מסר לה, כך אמרה, מנהל "פלסטרו".

אינני יודע, אם "האזהרה הידידותית" הזו נאמרה על דעתה, או על דעת שולחיה מגבת, אך אני משוכנע, כי גיוס טיסונה ושמו הטוב לא היה עניין שבאקראי.

יוסף חרמוני

ברל לא קם מקברו

בקשר להקמת "כינרת" — דוכן מכירות — סופרמרקט, רואיין בנו של בנציון ישראלי ראש מייסדי קבוצת כנרת על־ידי עמירם כהן והדברים פורסמו ב"דף הירוק" (מס' 201).

בפתח הראיון אומר המראיין: "בדיוק מול אהלו, הסמינר הרעיוני הוותיק ברוח ערכי תנועת העבודה, שעוד ברל נביא היהודי החדש בארץ־ישראל, הירצה בו על הפירמידה ההפוכה של בורוכוב".

שתי הערות לתשומת ליבו של המראיין: א. "אהלו" הוקם ע"י ההסתדרות לזכרו של ברל, ביוזמתו הברוכה וההתמדה העקשנית של בנציון ישראלי. וזאת — לאחר שמפלגת פועלי־ארץ־ישראל הקימה את "בית־ברל" ליד צופית (אחרי מותו לא קם ברל מקברו בכנרת, כדי לשאת הרצאותיו רבות ההשראה בבית שהוקם לזכרו).

ב. ברל לא נימנה על חסידיו של בר בורוכוב

ולא עסק בתורתו של ראש מייסדי "פועלי ציון". אם ברל היה חסיד של מישהו, הרי של נחמן סירקין, תורתו של ברל שפעה ממעיינותיו הברוכים.

באותו ראיון טעה גם המרואיין ביחס למקומה של התעשייה באידיאולוגיה הקיבוצית. עוד לפני שקבוצת כנרת התברכה בשפע של פרי התמר הטיפו מייסדי עין־חרוד (שלמה לביא ויצחק טבנקין) לשילוב התעשייה כאחד מענפי המשק. אמנם ב"חצר כנרת" ההיסטורית הונחו היסודות לתעשייה הקיבוצית, אולם לא בדמות "בית־אריזה לתמרים". אלא על־ידי תיבות־אריזה לירקות ופירות. גם לא בידי חברי קבוצת כנרת, אלא בידי חברי קיבוץ "השומר הצעיר" מ־ס.ס.ס.ר. (בעתיד — קיבוץ אפיקים), שירשו את "החצר" מידי קבוצת כנרת. וכאשר התיישבו באפיקים צמח על המסד של תיבות־האריזה בית־החרושת הגדול ללבידים. המפעל לא צמח מהאידיאולוגיה של עין־חרוד, אלא מצרכי תעסוקה לחברי הקיבוץ, שהתיישבו על שטח אדמה קטן, שהופרש להם על־ידי קבוצות עמק הירדן.

אריה אופיר,
אפיקים

כל־בו לצילום ותיקון מצלמות
קניה, מכירה, החלפה ותיקון
בתנאים מיוחדים לחברי קיבוצים
ייעוץ מקצועי – חינם
תל־אביב, בן־יהודה 18, טל' 03-293689

אהרון וגרשון שלזינגר
ביצוע עבודות חקלאיות
* פיזור זבל אורגני
* הובלות שונות
* קניית ומכירת זבל
* הפיכת זבל לקומפוסט
* ניקוי רפתות

מושב בצרה, מיקוד 60944, טל' 29911, 052-34406

סימה באר

אספקה קטנה

474

בדרך כלל היא פעילה מאוד בכל מה שכרוך בבילויים, בחברה, וברמה איכותית, תיאטרון, קולנוע, ערבי שירה. היא צופה, שותפה, מעודכנת ומרגישה כל רגע בחיים. התחביב הדומיננטי שלה — אמנות ברקמת היד ופיסול בבר, משתתפת בחוגים ויוצרת, והתוצרת מכסה את הקירות, ועוד היד נטויה.

בת 35 מהעיר הגדולה, אם לבת אחת. היא עצמה קצוצה, בלונדית, קצת מלאה, נשית וחייכנית. 165 ס"מ גובהה.

מחפשת אותך, קיבוצניק רציני שאוהב את החיים ומסוגל לפרגן — ורצונך באמת הוא להרחיב את המשפחה, שיהיה נוח והומאני.

475

בת 62, ונראית צעירה מגילה, מטופלת היטב, מסודרת, בריאה, שולטת בשפות, חובבת מוסיקה קלאסית וקריאה ומתעניינת כמעט בכל שטח.

מיותר לציין, שבגילה — ילדיה כבר גדלו, הסתדרו וצופים מקינם שלהם בקורת־רוח על אמם. היא מעוניינת להכיר חבר, שאוהב את החיים ומחפש חיי משפחה ובית אוהב.

היא קיבוצניקית, צפונה מהמרכז.

476

היא באה אלינו מתוך אהבה לארץ, ויותר מזה — מתוך רצון להיקלט בה. בת 29, מוסיקאית, שולטת בשפות רבות, אוהבת טבע, ריקודי עם — ומוכנה לקבל, ותמיד בחיוך, כל חידוש בחייה.

אם אתה דובר אנגלית, רציני וחם, וחשוב במיוחד — יש בך עניין בשטח המוסיקלי — תוכלו למצוא שפה משותפת.

כרגע היא מנסה חיי קיבוץ בדרום הלא רחוק — ומוכנה לתזוזות ושינויים, שיביאו לחיים כשניים.

477

עם מעט קמטי הבעה, נאה, בעלת גוף חטוב, ירוקת עין ושחורת שער, השזור בחוטי שיבה. בת 43, מעבירה את זמנה הפנוי עם שני ילדיה בקיבוץ בצפון. עוסקת בחינוך — לצד תחביבים רבים, שאותם תספר לך, עם רצונות דומים לכל אשה החיה בגפה לבניית בית חם וכו' וכו'.

מחכה לך על־מנת לנסות וליצור קשר אמיתי.

479

באה אלינו מלונדון ומשנת 1975 היא כאן. שולטת בשפה העברית, סיימה תואר ראשון בשפות. 1.69, בת 38, נאה, בעלת מבנה גוף אתלטי, מתעניינת בכל: פוליטיקה ואמנות, כמו רפואה ומדע. תחביביה מגוונים, כוללים אמנויות לסוגיהן — מוסיקה ונגינה בפסנתר במיוחד, טיולים בארץ ובחו"ל, שחייה וכד'.

באופיה היא ספונטנית, פתוחה, סקרנית, אוהבת לתת ולקבל, חום פינוק וכבוד. חיה בעיר הקודש — ועם כל הקודש מוכנה לשנות ולעבור לקיבוץ.

480

מלא, חייכן, אוהב חברה, בן 34, 180 גובהו, נכה צה"ל — ועוסק בשיקומם של האחרים. ומעבר לכל העיסוקים — יש לו שעות פנאי, שהן כמעט קודש לאמנות וציור.

חבר בצוותא כרמלה ושותף לחבורת צעירים למען העיר. מחפש בחורה שאיכפת לה מה קורה סביבה, שתחיה ותיתן לחיות.

רוצה אותך, בת מזל מאזניים (לא הבנתי למה?) עד גיל 34־5. פרטיו אצלנו.

481

יליד ארגנטינה וביישן — פעם חשבתי, שזה

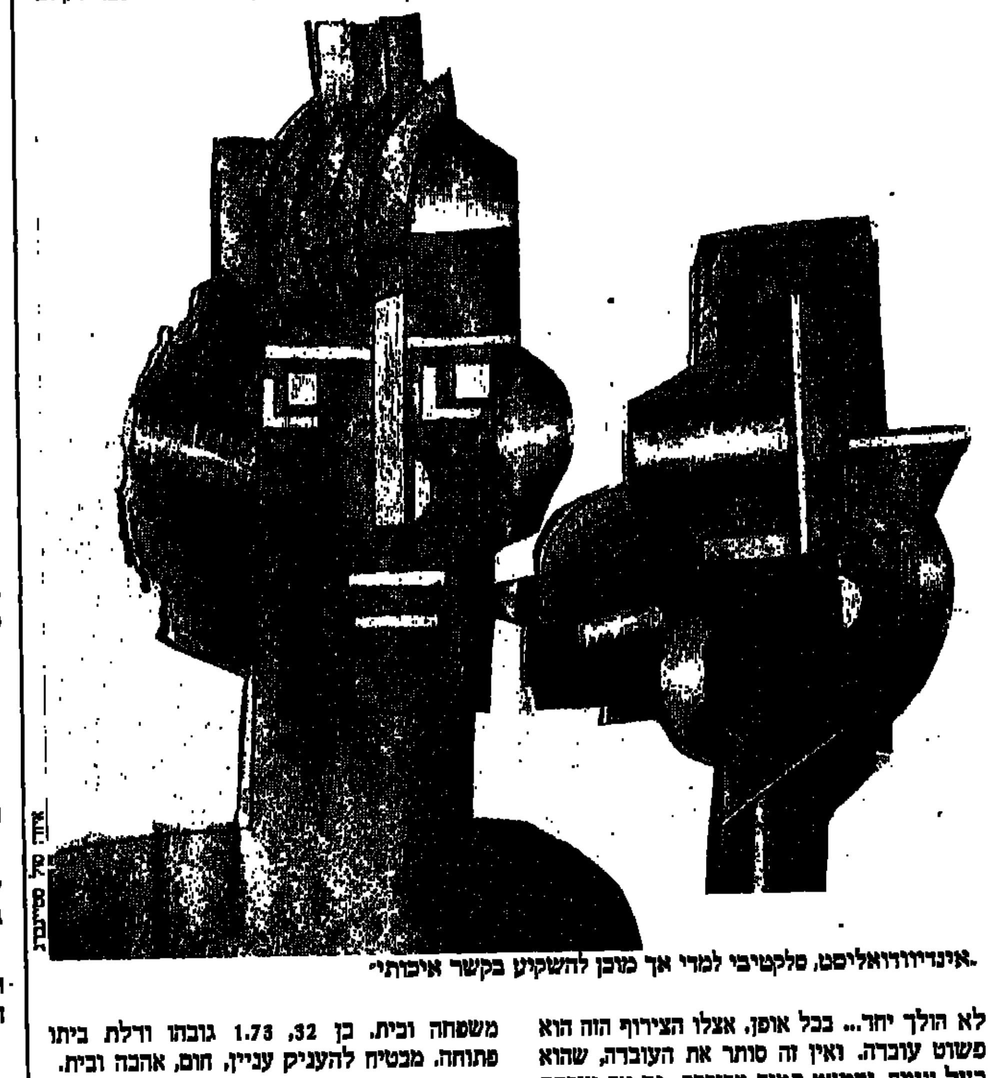

אינדיווידואליסט, סלקטיבי למדי אך מוכן להשקיע בקשר איכותי.

לא הולך יחד... בכל אופן, אצלו הצירוף הזה הוא פשוט עובדה. ואין זה סותר את העובדה, שהוא בעל יוזמה, וכמעט תמיד מבורכת. גם את עבודת כתיבתו למדור רואה לרגע כמשימה ויוזמה, שכמעט בלתי אפשריות.

הוא בן 38 מקיבוץ בדרום, נחמד, 168 גובהו. אוהב אסתטיקה, טיפוח צמחי בית, ספורט, וכמובן, כמו כולם, מוסיקה.

רוצה להכיר אותך — את שמאמינה בחיים של שותפות רציניות.

482

אם חשבתם שקשה למצוא בחור צעיר (רק בן 23) שלא שרוף על דיסקו, הרוצה ביחסים שקטים ואמיתיים, ואינו הטיפוס של „רמבו", גם לא באופי — טעיתם. ישנו — חמד של בחור מקיבוץ בצפון. לא גבוה, לא נמוך, חובב מרחבי שקט בטבע, עם המון מוסיקה טובה, רומנטי מאוד ונאיבי קצת פחות.

לא מחפש דוגמנית בלונדית משגעת, רוצה אותך שקטה בעלת עומק — עם ראש חושב, לב אוהב ויוזמת. עד גיל 27. ולמרות שהוא עוד צעיר ולא כבד תנועה, הוא רוצה אותך — מהצפון הלא רחוק.

483

לא חשוב לו, אם את רווקה, גרושה או כל סטאטוס אחר. הוא גם אוהב ילדים ומוכן להקדיש להם המון זמן. בסך־הכל אדם פשוט. הגיע אלינו מדרום־אמריקה, כבר כמה שנים בארץ וישראלי לכל דבר, וצ'יק צ'ק — גם קיבוצניק. למד את כל הפטנטים שאנחנו מפתחים לפעמים לאורך שנים. אוהב את החיים בקיבוץ ויישאר בו.

כמובן, יהיה שמח יותר, אם תהיה שותפה לקיום משפחה ובית. בן 32, 1.73 גובהו ודלת ביתו פתוחה. מבטיח להעניק עניין, חום, אהבה ובית.

484

אינדיווידואליסט, סלקטיבי למדי, אך מוכן להשקיע רבות בקשר אמיתי ואיכותי. בן 56, אוהב מאוד ספרות, סרטים טובים ומעורב (לפחות רגשית) במה שמתרחש במולדת. משוגע למוצרט, באך ושוברט. עיסוק ייחודי, ביולוגיה ופילוסופיה. אב לילדים שגדלו, נעשו עצמאים ופרחו מהקן.

מבקש חברה לחיים, המוכנה לחיות באיזור המרכז. נאה, מעניינת, אמינה וכנה. מגיל 39־47. הוא עצמו, כמרומז, חי באיזור המרכז.

המען למכתבים: סימה באר, „אספקה קטנה", מערכת הדף הירוק, „על המשמר", שירות שק דואר נעול, ת"א.

ברוסית הוא „נאאיווני"

תרשו לי לתקן שתי טעויות שנפלו בגיליון האחרון, מס' 201, ואלו הן:

א. בעמ' 12, טור 2, שורה 10 מלמעלה אנו קוראים: „על כל דברה ודברה (על דברה אחת לא דיברו וגו')". דברה — פירושה דיבור, דבה, מאמר, על דברתי, בהן צדקי, הריני מבטיח.

כוונת הכותב היא דיבר — פירושו אחד מציוויי־היסוד שנצטוו ישראל במעמד הר סיני ושנחרתו על שני לוחות הברית. ולכן נאמר: עשרת הדברות, עשרת הדברים. כמו שנאמר במקורות: „וכתבתי על הלוחות את הדברים" (שמות ל"ד 1); „דברי הברית עשרת הדברים" (שמות ל"ד 28); „ויגד לכם... עשרת הדברים" (דברים ד' 13); „ויכתוב... את עשרת הדברים" (דברים י' 4) ועוד ועוד.

ב. בעמ' 19, טור 3, שורה 7 מלמטה כתוב: „צ'וראק" (תמים ברוסית), ולא היא. „צ'וראק" — פירושו תימהוני; תמים ברוסית הוא: „נאאיווני".

בברכת שנה טובה, שנת מיעוט שגיאות.

יעקב הורביץ,
עין־החורש

שותפות או פלגנות

עיינתי בעניין בריאיונותיהם של חברים ואישים שונים אודות „הדף הירוק", לרגל הופעתו של גיליון ה־200.

לא אביע בהזדמנות זו את דעתי שלי, אלא את דאגתי העמוקה מהכוונה המשתמעת מדבריהם של חברים מרכזיים בתק"ם לייסד עיתון „מתחרה".

בקשר לזה יורשה לי להציג שאלות אחרות:

1. האם יש מקום לעיתון נוסף מסוג זה בתנועה הקיבוצית (שיצריך גם מנגנון נוסף).

2. האם הופעתו תרבה שותפות (מונח חביב כידוע על אחרים), או שמא פלגנות (תנועה המיוחסת כידוע לאחרים).

3. עד מתי הפחד מפני הצלחותיו של „האח הקטן" ידריך את מנוחתם של אי־אלה חברים מרכזיים בתק"ם, המטיפים לשותפות ומתכוונים לשליטה.

4. האם על־ידי ייסוד „עיתון מתחרה" הכוונה היא לחסל את „הדף הירוק", המגלה יותר מדי צבע, ולפרוס חסות מרגיעה על הילוד החדש?

דוד קרקאואר,
עין־המפרץ

יריד קלאסי וג'אז באלחוטנ!
הגיעו אלפי תקליטים קלאסיים במחיר 5.00 ש"ח
קומפקט דיסקים במבחר עצום!
כל סוגי התקליטים והקסטות במחירים זולים ביותר
אלחוט, אבן גבירול 21 ת"א, טל' 03־202294

דרושה מטפלת
לילד בכיתה א'
כולל לינה וכלכלה
קרוב לאוניברסיטה
טל' 03־413681

דרושה מטפלת
לתינוקת בת 8 חודשים
עם עבודות בית קלות
אפשרי לינה,
בהרצליה
טל. 052־542392

עבודה זמנית בחו"ל
לחבר'ה צעירים, קיבוצניקים המטיילים בחו"ל
הכישורים הדרושים: רשיון נהיגה וחשק לעבוד
עזרה מובטחת
* אינפורמציה על קניית רכבים
* אפשרות לינה
* הדרכה בצעדים ראשונים בחו"ל
פרטים בארץ אצל רפי
בטל' 052־542456 בין 16.00—19.00 בלבד

ימי העיון
בחוגים לספרות
יתקיימו בימים
שני ושלישי
ה־10/11.11.86
באולם הקיבוץ
הארצי תל־אביב
חוגים לספרות

למכירה תנור חמום
מסוג „אולמר"
8000 קאל. +
מיכל דלק 500 ל'.
לפנות:
03־9321263

בנות קיבוץ בשנת שמנון
עבודה טובה ומשתלמת בעיר
לעזרתך — ללא תשלום
„השירות למשפחה"
טיפול בילדים/קשישים ומשק בית
בן־יהודה 226, תל־אביב.
טלפון: 03־5462805/6

פרסם ב הדף הירוק

המרכז לצייר ולחובב

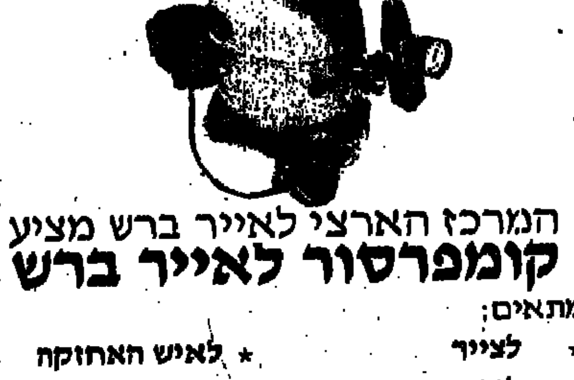

המרכז הארצי לאייר ברש מציע
קומפרסור לאייר ברש
מתאים:
* לצייר * לאיש האחזקה
* לגרפיקאי * לצבעי
* לתפאורן * לניקוי מערכות עדינות
טופר, שינקין 4 ת"א 65321 טל: 03־282446

אבנר רבן

תשבץ מס. 54

מאוזן: 1. הליכוד לא הבטיח מתי תשובש פעילות זו (6,7); 5. מספר באידיש שקשה לצאת ממנו (4); 7. לפה שלו חייבו כמו דב (3); 9. דבר מראש לירוק, אך חזר לא מרוצה (4); 11. התוצאה היא שאלה חסרים אצל הגזבר או בחדר האוכל (6); 13. נשק לדליה בשלילה (3); 14. כמו בסוס גם הדלת — לא נושא לשיחה גלויה (4,3); 16. אשנה נונו של אבר בניגוד לחוק (4); 17. מדליקים להורדת חום (2); 19. בשנתו ראה עצמו בחו"ל (5); 20. בגלל מה נחשוד בקיבוץ דווקא? (4,3); 21. לא אשוויץ, כרם אגן על כבודי העצמי! (4,3); 22. בעל תואר בהודעה מלאכותית? בושה וחרפה! (5); 23. גם בסין שומעים שיש את זה בקיבוצים (מ) (4,5); 24. ראש הממשלה הקודם מכה בלשונו (3).

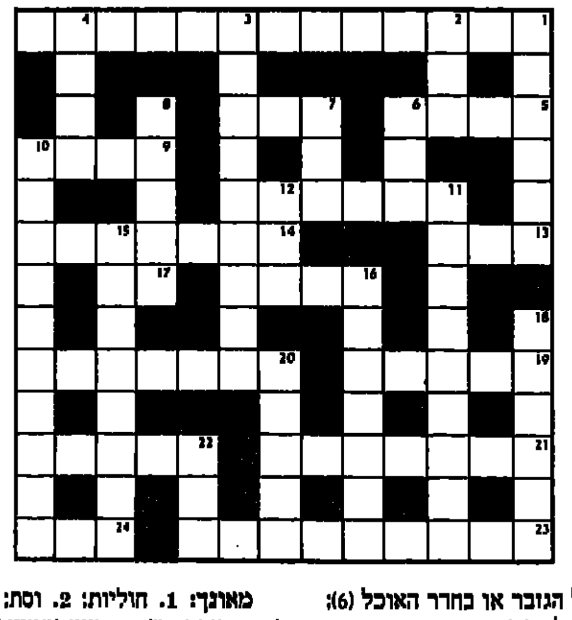

מאונך: 1. הטלת מס על מי שהשתמש בסמים (6); 2. יש כמוה בקליפורניה, גם בלילה (3); 3. מי שהוצב בשורה משמש מר מעורבות לצרכי קליטה (5,4); 4. ינשא מבלי שירגיש שסדרו אותו? (4); 6. איך שתסתכל — בחור באמצע (3); 7. כסוף, או מזהב, אך לא נקי (3); 8. יוסף לו עוד תואר ובשל כך חבל, זו היענות לאוייב (5); 10. אם תאמרו „חסיון לשב"כ", זה מה שתקבלו (6,4); 11. ביום שישי תחוסל האפשרות להשתמש בה להליכה בדרך הישר? (4,5); 12. ישב ושפך יוד על זקנו (3); 15. המלך בקדושה, או בטריפ? (8); 16. היא שתגלה אם נחבא בנו משהו טוב? (4,3); 18. הרב בהפנינג — כמו עץ? (6); 20. אריק חיוה דעתו שאינם יושבים עוד (5); 22. מעלים את המפקד כמודל לחיקוי (3).

פתרון תשבץ 53

מאוזן: 1. חלומות באספמיה (יחסו למפ"ם אהבות); 5. לפתן; 7. סעד; 9. תואם (מאות); 11. דג ברשת; 13. תעל; 14. בית אבות (בי־תאבות); 16. תקוע; 17. הר; 19. איפרן (אי־פרן); 22. מבט חטוף (חטט בפו"מ); 21. משק סגור (קרש מסוג); 22. בלי כח (כי חלב); 23. שומרת לילה (שלה למיותר); 24. השם.

מאונך: 1. חוליות; 2. וסת; 3. אשדות יעקב (יורע, אתבקש); 4. יצוא (יי־צרא); 6. נהג; 7. סער; 8. מתגאה (מ־תג־אה); 10. משתלת פרחים (משתל־תפר־חים); 11. דלקת פרקים (לתפקידם רק); 12. שבו; 15. בריטניקה (בריט־יקה); 16. תענוגות (טען עוגות); 18. לא שמיש (ישאל שם); 20. מזרחי (מזר־חי); 22. בלה.

שמות הזוכים

נח סגל — משאבי שדה

חנה ומשה צפריר — רח' עמל 6 כפר־סבא

הספרים מתנת הוצאת ספרית פועלים

ללא מורכבות החיים

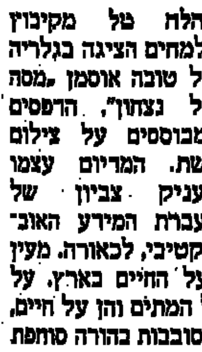

אהלה טל מקיבוץ פלמחים הציגה בגלריה של טובה אוסמן „מסה של נצחון". הדפסים המבוססים על צילום רשת. המדיום עצמו מעניק צביון של העברת המידע האוב־ייקטיבי, לכאורה. מעין דוקומנטציה, המתמקדת על החיים בארץ, על התקיימות המבוססת הן על המתים והן על חיים, על חגיגות יום העצמאות הסובבות בהורה סוחפת לעומת חלק תחתון של העבודה השזור גופות של מתים. מעין טלאי, שחפעם מקבל צבע ירוק ותרוצה לסמל דווקא את ההישרדות. בעצם, מתעתדת אהלה טל להדגים רעיון פשוט בבסיסו: תמצות החוויה בארץ על הרע והטוב — הקשורים יחדיו.

עם זאת, התערוכה מחמיצה את יעדה, אולי דווקא בגלל היעדר היבט רעיוני במורכבות שלה כאשר לעומתו מצויה מורכבות עשייה, שאין בה הצדקה. היפוכם של דברים, התהפוכות הפוליטיות הקורות אותנו, הויכוחים המגמתיים משני צידי המתרס על יעדה, או היעדר יעדה, של מלחמת לבנון — כל אלה קיימים במודע ובתת־מודע של הצופה. זה האחרון עלול לפרש דברים הפוכים לחלוטין. עץ הפיקוס התמים של הקיבוץ עלול להתפרש כעץ הלבנון, הטלאי הירוק הוא שוב טלאי הלבנון ואז — היצירה גוררת אחריה קונוטציות שונות בתכלית.

מורכבות החיים בארץ, הצורך בהגנה סבילה או בהגנה פעילה, הקיטובים הפוליטיים — כל אלו אינם מוצאים ביטוי בעבודות של אהלה טל, הצופה תמים לא מתאר לעצמו, שכך הדברים. והוא מתחיל להחריר רעיונות משלו.

אמנות טובה היא אמנות חושבת, בעיקר, כאשר מדובר באמנות המתעתרת להיות — על־פי צביונה העשייתי — מעין דוקומנטציה. אהלה טל חייבת לחוש את הדברים יותר מן הבטן ולא לארגן רע מצד אחד וטוב מצד שני בהפרדה כה נקייה. עליה — אם אכן רוצה היא לשקף את

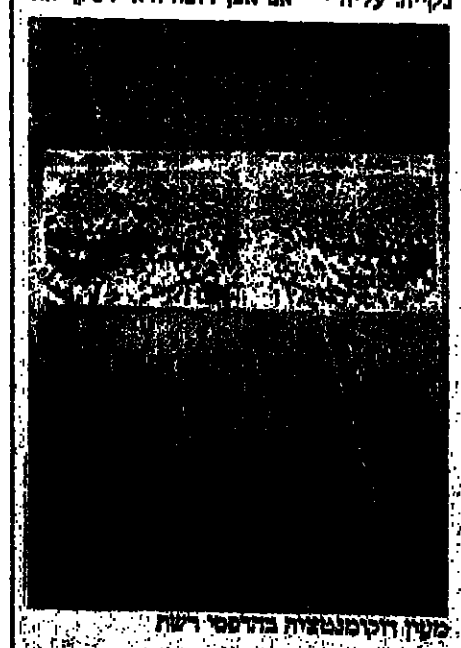

מעין דוקומנטציה בהדפסי רשת

הקיים — לפעול בצורה ספונטאנית ומשוחררת יותר, או לחלופין — בצורה רציונאלית ומתוחכמת, כך שתעורר יותר תהיות. ועניין הכלים, מבחינת איכות הביטוי — בירור, על זה אין ספק.

דורית קדר

גרדה כהן

ארוחת ארבע

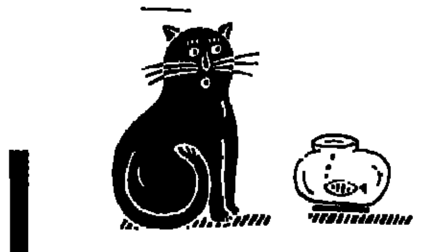

כבושים

בואו נעזוב קצת את העוגות ונכין כמה צנצנות עם כבושים. למשל, מלפפונים קצת אחרת. כולנו יודעים לעשות מלפפון במלח. למי שלא יודע — אזכיר: מכניסים מלפפונים קטנים לצנצנת יחד עם שום חצוי ושמיר (אני מוסיפה גם עלי דפנה ועלי גפן). ממיסים 60 גר' מלח בליטר מים, מוסיפים כפית סוכר וחצי כוס חומץ. שופכים על המלפפונים ומשאירים אותם (עם אבן גדולה למעלה, למען הלחץ) כשלושה ימים. אחר־כך סוגרים, שמים במקרר, וישו

אבל מה דעתכם על מלפפונים מתובלים?

החומרים: 2½ מלפפונים גדולים חתוכים בפסים, 300 גר' בצל, 3 שיני שום, צרור קטן שמיר, 4 עלי דפנה, 1 כפית פלפל אנגלי, 2 כפות גרגרי חרדל (אפשר לקנות), ½ ליטר חומץ, ½ כוס סוכר, 1 כף גרושה מלח.

שמים את פסי המלפפונים יחד עם בצל חתוך לפרוסות ושום, וכל התבלינים, מחוץ למלח וסוכר. מרתיחים את החומץ עם ½ ליטר מים, מלח וסוכר, ושופכים רותח על המלפפונים. מחכים יום אחד. מורידים את כל הנוזלים לסיר ומרתיחים שוב. ושוב שופכים רותח על המלפפונים. סוגרים הרמטי ומחכים 3 שבועות.

המלפפונים האלה מחזיקים מעמד כ־6 חודשים.

כרובית משומרת

החומרים: 1 ראש כרובית גדול, כף גדולה מלח, 200 גר' בצל, ½ ליטר חומץ, 10 גרגרי פלפל אנגלי, 100 גר' סוכר (½ כוס).

ההכנה: שוטפים את הכרובית ומחלקים

לשושנים קטנות. מבשלים במי־מלח כ־12 דקות. שמים את הכרובית בקערה. את החומץ מרתיחים עם ½ ליטר מי־בישול של הכרובית וכל התבלינים ושופכים על הכרובית. למחרת מרתיחים את הנוזלים שוב. מכניסים את הכרובית לצנצנות ושופכים את הרוטב הרותח מלמעלה. סוגרים מיד ומחכים שלושה שבועות.

נשמר הרבה זמן.

אגסים חמוץ־מתוק

החומרים: 2½ קילו אגסים, 1 ליטר חומץ, 1 קילו סוכר, קצת קינמון, 4 ציפורנים, קליפה מגו־ררת של חצי לימון.

ההכנה: מקלפים וחוצים את האגסים ומוציאים את הליבה. מערבבים ½ ליטר חומץ עם ½ ליטר מים ושמים בתוכו את האגסים, כדי שלא ישחירו. את יתרת החומץ ו־½ ליטר המים מרתיחים עם הסוכר והתבלינים עד שהסוכר נמס. מכניסים את האגסים

ומבשלים 10 דקות. מעבירים את האגסים לצנצנות וממשיכים לבשל את הציר עוד 10 דקות על אש חזקה. שופכים על האגסים, סוגרים הרמטי ומחכים 3 שבועות.

נשמר הרבה זמן וגם טעים מאוד כתוספת לבשר.

פרק בכיבוש זיתים

אני מקווה שעשיתם מסיק זיתים מאסיבי כמוני

וכעת אתם עומדים לכבוש אותם. אך עלי להזכיר לכם כיצד:

זיתים דפוקים (ירוקים)

מכים בפטיש על כל זית ובוצעים אותו. מכניסים לשלושה ימים למים קרים ומחליפים פעמיים ביום את המים.

מכינים תמיסה של מי מלח: משרים בכלי עם מים ביצה לא מבושלת (עם הקליפה) שמים מלח ובוחשים, כאשר הביצה עולה על פני המים וצפה — התמיסה מוכנה.

את הזיתים מסננים, שמים בפחית או בצנצנת, בשכבות עם שום, פלחי לימון, עלי דפנה ופלפל חריף ושופכים למעלה את מי המלח. מעל כל זה שופכים מעט שמן וסוגרים היטב.

כעבור חודשיים יש זיתים.

זיתים שחורים

רוחצים ובודקים, אם הם לא נגועים. שמים בשמש לייבוש בערך כשבוע. אחר־כך שוב שוטפים, מערבבים במלח ביד רחבה. שמים במסננת עם משקולת, שהנוזלים יטפטפו. מחכים יום או יומיים ומכניסים לצנצנות עם שמן.

בתיאבון!

אסמור בע"מ
מערכות סטריאו
טלוויזיות וידיאו ורמקולים
טייפונים ....מ־ 95 ש"ח
רסיברים ....מ־ 140
טייפים – דק ....מ־ 155
מערכות סטריאו משולבות ....מ־ 345
מערכות בחלקים ....מ־ 595
רמקולים HIFI + תיבות
מ־20W – 120W ....מ־ 79
רדיו טייפים נגידים ....מ־ 95
המחירים הזולים ביותר מכל מרכזי הקניות בארץ
בוא אלינו והשווה מחירים
„אסמור" — העליה 25, תל־אביב
טלפונים: 830605, 03־384910